Tartu Riiklik Ülikool
NSV Liidu ajaloo kateeder

Vaba aeg ja massikommunikatsioonid

Diplomitöö

Kaarel Haav
Juhendaja: Ü. Vooglaid

TRÜ NSV Liidu ajal. kat.
Inv. nr. 2125

Tartu 1968

EESSÕNA

Vaba aja kui probleemi üleskerkimine näitab, et ühiskond on saavutanud juba sellise taseme, kus ta asub oma liikmete igapäevaste bioloogiliste vajaduste rahuldamise juurest nende kõigi vajaduste rahuldamise võimaluste uurimisele.

Vaba aja probleemide uurimine võimaldab heita uut valgust tervele reale küsimustele. "Vaba aja probleem - see on sotsiaalse arengu üldiste tendentside ja kultuuri arenemise tendentside, töö iseloomus ja olustikus toimuvate revolutsioonide, ühiskonna ja indiviidi vaheliste suhete ja kommunistliku tuleviku harmooniliselt arenenud isiksuse probleem."[1]

Inimeste ajabüdžettide uurimine omab suurt teaduslikku tähtsust, kuna töövälise aja kasutamine iseloomustab ühiskonna tootlike jõudude arengutaset. Samal ajal on sel ka suur praktiline tähtsus, kuna inimeste ajabüdžetid toovad esile sellised elu küljed, mis ei avaldu mingis muus arvestuses. See võimaldab igakülgselt uurida töötajate elutingimusi ja sel alusel parandada teenindus- ja

---

1 Социализм и свободное время (материалы социологического исследования). "Проблемы мира и социализма", 1964 10, приложение, 1к. 1 (стр. 1.)

tarbimissfääri ning kultuuriasutuste tööd.

Senised uurimused on käsitlenud inimeste ajabüdžette ja eriti vaba aja struktuuri peamiselt tegevuste kirjeldamise tasemelt. Vaba aja probleemi sotsioloogilisest aspektist saab täielikult mõista vaid lähtudes inimeste väärtuslikest orientatsioonidest. Käesolevas töös on siiski aluseks võetud traditsiooniline lähenemine.

Kahekümnenda sajandi üheks tähtsaks probleemide ringiks on massilise informatsiooni e. massikommunikatsiooni vahendite - ajakirjandus, raadio, televisioon, kino - kiire levik ja nende kasvav mõju inimeste igapäevasele elule. Massikommunikatsiooni mõju uurimine tähendab ühtlasi ühiskonna uurimist. Kuna massilise informatsiooni vahendite kasutamine toimub peamiselt inimeste vabal ajal, siis avaldavad need vahendid mõju ka inimeste vabale ajale, selle struktuurile.

Arenenud kapitalistlike maade kogemused on näidanud, et nii vaba aja kasvu kui ka massikommunikatsiooni mõju suurenemine ei oma kaugeltki mitte alati positiivset tähtsust, vaid pigem vastupidi - neist räägitakse sageli kui sotsiaalsest ohust.

Nõukogude Liidus on nimetatud probleeme sotsioloogilisest aspektist seni veel puudulikult uuritud.

Käesolev töö oleks meie andmetel esimeseks katseks vaadelda vaba aja veetmise ja massikommunikatsiooni vahendite kasutamise seoseid.

Nende probleemide uudsus, ulatus ja komplitseeritus

ühelt poolt ning vähene teaduslik läbitöötlus teiselt poolt, ei võimaldanud käesoleva töö autoril anda rohkem, kui vaid mõningane ülevaade nimetatud probleemide tähtsamatest külgedest olemasoleva ja kättesaadava vastava kirjanduse alusel ning lähemalt nimetatud probleemidest konkreetse sotsioloogilise uurimuse alusel Tartu linnas ja rajoonis.

Esimeses peatükis antakse ülevaade vaba aja olemusest, tema funktsioonidest, peamistest teguritest, mis mõjutavad vaba aja mahtu ja struktuuri; probleemidest, mis kerkisid üles seoses vaba aja kasvuga ja lõpuks lühike ülevaade vaba aja küsimuste uurimise ajaloost.

Teine peatükk käsitleb massikommunikatsiooni vahendite levikut, nende mõjutingimusi ja võimalusi ning ohte vaba aja kultuursele sisustamisele.

Kolmandas peatükis analüüsitakse Tartu linna ja rajooni elanikkonna vaba aja veetmist ja eriti massikommunikatsiooni vahendite kasutamist mõjutavaid tegureid 1965.a. läbiviidud ankeedi alusel.

Autor väljendab oma siirast tänu kõigile neile, kes nii nõu kui jõuga kaasa aitasid käesoleva töö valmimisele, eriti aga TRÜ Arvutusmatemaatika kateedri õppejõududele E. Tiidule ja R. Tammestele ja TRÜ Arvutuskeskuse töötajale K. Ääremaale konsultatsioonide eest matemaatiliste meetodite kasutamise osas.

SISUKORD

Eessôna 2

I ptk. Vaba aeg 7

1. Definitsioon 7

2. Inimese ajabüdžeti jaotus 9

3. Vaba aja funktsioonid 12

4. Töö ja vaba aja vahekord 16

5. Vaba aja kasv 20

6. Vaba aeg kui probleem 25

7. Ajabüdžettide uurimise ajaloost 30

II ptk. Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine.

1. Massikommunikatsiooni vahendite levik 36

2. Massikommunikatsioonide môju uurimisest 38

3. Massikommunikatsiooni môju tingimused 39

4. Massikommunikatsioonid ja kultuur: ohud ja vôimalused 42

5. Massikommunikatsiooni funktsioonid 47

III ptk. Mônedest vaba aja ja massikommunikatsiooni vahendite kasutamist môjutavatest teguritest Tartu linna ja rajooni andmetel.

1. Ankeet ja selle andmete kasutamise meetodid 50

2. Vaba aja elementide grupeerimine 53
3. Korrelatsioonide kasutamine 54
4. Vaba aja kasutamine sôltuvalt vanusest 59
5. Vaba aja kasutamine sôltuvalt haridustasemest 65
6. Vaba aja veetmine sôltuvalt soost 69
7. Vaba aja veetmine sôltuvalt perekonnaseisust 70
8. Vaba aja kasutamine sôltuvalt elukohast 72
9. Vaba aja kasutamine sôltuvalt sotsiaalsest grupist 72
10. Massikommunikatsiooni vahendite kasutamist mõjutavad sotsiaalsed tegurid 84

Lôppsôna. 86
Resümee. 88
Kasutatud kirjandus. 91
Lisad. 95-136

I peatükk.

V A B A A E G

1. DEFINITSIOON

Seni kasutatud definitsioonidest tuleb kôige ônnestunumaks lugeda prantsuse sotsioloogi J. Dumazedier' funktsionaalset definitsiooni. J. Dumazedier andis empiirilise definitsiooni igapäevast elu kirjeldava sotsioloogia tasemelt, lähtudes üldjoontes vabast ajast, mida elab üle suurem osa töötajaid linnades. "Vaba aeg on tegevuste kogusumma, millistele üksikisik vôib pühenduda oma vaba tahte järgi, kas puhata, meelt lahutada vôi arendada oma vabatahtlikku osa ühiskondlikus elus, oma informeeritust vôi oma haridust, olenemata elukutsest, ja kôike seda pärast seda, kui ta vabastas end kôigist tööalastest, perekondlikest vôi ühiskondlikest kohustustest."[1] Kohustustest, millest pôhilised on "teenida elamiseks, kodused tööd, lastekasvatus, ühiskondlikud, ametiühingulised, poliitilised, vaimsed ja teised kohustused".[2]

---

[1] J. Dumazedier, Práca a voľný čas. G.Friedmann a kolektiv, Sociológia práce, Bratislava 1967, lk. 381.

[2] Samas, lk. 382.

See definitsioon on võetud aluseks U N E S C O poolt uuritavates maades.

Huvitav, kuid mitte nii täielik on P. Weissi (USA) poolt antud filosoofiline definitsioon, mille sisu on järgmine: "Vaba aeg on päeva osa, mis ei ole kasutatud eksistentsi pakiliste vajaduste rahuldamiseks. Vaba aeg on võimalus sisustada seda päeva osa nii hästi ja meeldivalt kui osatakse. See võimaldab töötada mitte suurema innu ja jõudlikkusega, vaid võimaldab inimesel anda uue väärtuse ja võibolla uue eesmärgi sellele, mida tehakse."[3]

Nõukogude Liidus eraldatakse tööväliseest ajast <u>seotud aeg</u>, mille alla kuuluvad:

"1. aeg, mis ei lähe tööprotsessi hulka, kuid on sellega vahetult seotud (ümberriietumine, pesemine jms.);

2. aeg töökohale minekuks ja koju tagasitulekuks;

3. olustikuliste vajaduste rahuldamiseks kuluv aeg (kodune majapidamine, sisseostud jne.);

4. laste eest hoolitsemine;

5. isiklik hügieen, söök, uni."

Ja <u>vaba aja</u> all mõistetakse "osa tööväliseest ajast, mis jääb üle nimetatud kulutustest, või aega, mis on vaba igasuguste edasilükkamatute kohustuste täitmisest."[4]

---

[3] Leisure in america: blassing or curse? Ed. by J.C. Charlesworth, Philadelphia 1964, lk. 70.

[4] Грушин, Б., Свободное время. Актуальные проблемы, Москва 1967, lк. 14 - 15.

Käesolevas töös on aluseks võetud Dumazedier definitsioon, mis põhimõtteliselt ei erine Nõukogude Liidus kasutatavast definitsioonist, kuid on loogiliselt järjekindlam. Mitmesuguste tegevuste klassifitseerimise aluseks (täiendav töö, seotud aeg ja vaba aeg) on NSVL Teaduste Akadeemia Siberi Osakonna poolt välja töötatud klassifikatsioon.[5] Seda klassifikatsiooni kasutati ka rahvusvahelises vaba aja uurimises 1965.a.

2. INIMESE AJABÜDŽETI JAOTUS

Inimese ajabüdžeti sisu sõltub väga paljudest teguritest: ühiskondlik-poliitilisest korrast, tootlike jõudude arengutasemest ja tootmissuhete iseloomust, poliitilistest, klimaatilistest, etnograafilistest elutingimustest, elatustasemest jne. (Läänes ei taheta tunnustada ühiskondlik-poliitilise korra mõju).

Inimese ajabüdžeti konkreetne sisu sõltub soost, vanusest, perekonnaseisust, elukutsest, haridusest, kommunaal-olustikulistest ja korteritingimustest jne.

Kogu ajabüdžetti võib selgelt jaotada kolmeks osaks: tööaeg, seotud aeg ja vaba aeg (viimased kaks on tööväline aeg). On üle saadud vaba aja samastamisest kogu töövälise ajaga. Tööaja all me mõistame siinjuures "seda päeva

---

5 Статистика бюджетов времени трудящихся, Москва 1967, 1к. 17 - 33.

osa, mis on täielikult seotud ühiskondlikult vajaliku töö ülesannete täitmisega ühiskonna poolt määratud piires ja mis tasutakse ühiskonna poolt."[6]

Dumazedier' jaotus on üldiselt sama: töö, kohustused ja vaba aeg. Ta on jätnud aga arvestusest välja igapäevaste füsioloogiliste vajaduste (uni, söök jms.) rahuldamiseks kuluva aja. Dumazedier eraldab veel nn. poolvaba iseloomuga tegevusi (näiteks kalapüük teenistuseks, tasuline osavõtt orkestris, tööd aias, mängud lastega jne.).[7]

Nõukogude teadlane G.S. Petrosjan jaotab töövälise aja tööjõu lihtsale taastootmisele (seotud aeg) ja laiendatud taastootmisele (vaba aeg) kuluvaks ajaks.[8]

On raske määrata kindlaid piire tööaja, seotud aja ja vaba aja vahel. Kõigi sotsiaalsete gruppide jaoks üldkehtivat ajajaotust pole nähtavasti üldse võimalik anda. Kõige lihtsam on teha ajajaotust normeeritud tööajaga töötajate juures (töölised ja teenistujad). Enamus vaba aega käsitlevaist autoreist vaatlebki ainult seda töötajate kategooriat.

Maatöölistel on tööaja pikkus väga suurel määral sõltuv aastaajast ja ilmastikust. Maaelanikkonna vaba aja

---

6 Г.С. Петросян, В нерабочее время трудящихся в СССР, Москва 1967, 1к. 12.

7 J. Dumazedier, tsit. teos, lk. 383.

8 Г.С.Петросян, tsit. teos, lk. 13 - 14.

hulk on tsehhide andmetel palju suuremas korrelatsioonis haridustasemega kui tööpäeva pikkusega.[9]

Intelligentsi (eriti loomingulise), üliõpilaste ja õpilaste juures tuleb töö all mõista nende põhilisi kohustusi: tunnetuslikku, teaduslikku, pedagoogilist, ühiskondlikku vms. tegevust. Siin võib näiteks ilukirjanduse ja teadusliku kirjanduse lugemine olla põhiliseks kohustuseks (sageli vabatahtlikult võetud kohustuseks), kuna näiteks tööd aias või muud füüsilised tööd võivad aga olla vaba aja tegevusteks.

Üldse on kohustuste ja vabade tegevuste vahelised piirid sageli väga liikuvad ning igakord pole üldse võimalik seda piiri konkreetse tegevuse järgi määrata.

Töö, vaba aeg ja seotud aeg on omavahel väga tihedas seoses. Vaba aja pikkus ja struktuur on seejuures kõige enam mõjutatavad inimese ajabüdžetti determineerivate tegurite poolt. Alles alates käesoleva sajandi keskpaigast omandas vaba aeg iseseisva väärtuse ühiskondlikus ulatuses. Tema väärtus ja mõju teistele tegevustele kasvavad koos vaba aja kasvuga.

Kommunistlikus ühiskonnas "rikkuse mõõduks saab olema mitte tööaeg, vaid vaba aeg," kirjutas K. Marx.[10] See

---

[9] Образование взрослых и досуг в современной Европе. Работы конференции, организованной Чехословацкой комиссией по сотрудничеству с ЮНЕСКО совместно с ЮНЕСКО, Прага 1966, 1к. 33.

[10] К. Маркс, Из неопубликованных рукописей, "Большевик", 1939 11 - 12, 1к. 64.

on mõeldud ainult ühiskonna kui terviku kohta, mitte aga üksiku indiviidi kohta.

3. VABA AJA FUNKTSIOONID

Nõukogude vaba aega käsitlevad teadlased eraldavad tavaliselt kaks põhifunktsiooni:

1. inimese jõudude taastamine;
2. inimese vaimne ja füüsiline arendamine.[11]

Selle juures on lähtutud K. Marxi seisukohast, et "vaba aeg on nii meelelahutuse kui ka ülevama tegevuse ajaks."[12]

Empiirilises uurimuses on siiski meie arvates kasulikum lähtuda Dumazedier' käsitlusest, mille järgi vabal ajal kui tegevuste kogusummal on kolm põhilist funktsiooni: puhkus, meelelahutus ja enesearendamine.[13] Need funktsioonid võivad olla iseseisvad, üksteisest eraldatavad või seotud, üksteisest sõltuvad ja üksteist katvad.

Puhkus vabastab väsimusest, füüsilistest ja psüühilistest häiretest. Eriti suur on, nagu näitasid prantsuse sotsioloogide uurimused, puhkuse nõue juhtivate töötajate juures.[14] Puhkus võib ühelt poolt viia tervele töötajõu uuenemisele, teiselt poolt tegevusetuse armastusele.

---

[11] Б. Грушин, tsit. teos, lk. 16 - 17.

[12] К. Маркс, tsit. teos, lk. 64.

[13] J. Dumazedier, tsit, teos, lk. 384 - 385.

[14] Samas

Meelelahutus vähendab vaimseid pingeid. Inimestel, kelle töö takistab nende mitmekülgset arenemist, ei teki-ta mingeid vaimseid vajadusi, on see funktsioon peamine. Meelelahutus esineb siis igavuse kõrvaldajana. See funktsioon võib luua täienduse tööalasele tegevusele, ta võib aga ka viia igasuguse aktiivse tegutsemise eitamiseni töös, ühiskondlik-poliitilises ja kultuurielus. Töö võõrandunud iseloomu kasv, vähesed loomingulised võimalused töös ühelt poolt ja töötajate madal haridus- ja kultuuritase teiselt poolt suurendavad selle funktsiooni osa töötajate vabas ajas ja seda niivõrd, et paljud arenenud kapitalistlike maade sotsioloogid näevad selles ohtu isiksusele, kultuurile ja ühiskonnale.

Saksa FV teadlane E. Weber kirjutab: "Meelelahutused on tänapäeval saanud uue funktsiooni, nad täidavad vaba aja niivõrd, et see saab isiksusele ohtlikuks."[15] Prantsuse sotsioloogide andmeil suurem osa nende poolt läbiviidud ankeetide vastuseid näitab selle funktsiooni domineerimist.[16]

Enesearendamine võimaldab inimestel, kes omavad vaba aega, suurendada oma osa tootmises, ühiskondlik-poliitilises ja kultuurielus, võimaldab saavutada isiksusel igakülgset, terviklikku arengut. "Sotsialistlikus ühis-

---

[15] E. Weber, Das Freizeitproblem. Anthropologisch-pädagogische Untersuchung, München/Basel 1963, lk. 35.

[16] J. Dumazedier, tsit, teos, lk. 384.

konnas vaba aja põhifunktsiooniks on inimese kui omaette väärtuse arendamine."[17] Selle funktsiooni osa inimeste vabas ajas kasvab.

Ilmselt seda funktsiooni pidas silmas ka K. Marx, kui ta kirjutas vabast ajast kui ülevamast tegevusest, mis võimaldab isiksusel astuda tootmisse uue subjektina.[18] Sarnast mõtet nägime eespool ka P. Weissi definitsioonis: vaba aeg "... võimaldab inimesel anda uue väärtuse ja võib-olla ka uue eesmärgi sellele, mis tehakse."[19] Kui töö muutub inimesele esimeseks eluvajaduseks, need seisukohad ilmselt kaotavad oma kehtivuse.

Milline funktsioon on tänapäeval vabas ajas peamine? Seda on raske määrata, samuti on raske võrrelda eri autorite andmeid, kuna selle funktsiooni kandjaiks on eri uurijad arvanud erinevaid tegevusi. Üks ja seesama tegevus võib ka eri situatsioonides omada erinevat funktsiooni ühe ja sama isiku jaoks, rääkimata sellest, et eri isikute jaoks võivad ühed ja samad tegevused omada erinevat funktsiooni.

Enesearendamise funktsiooni osa on erinev ka eri kohtades ja eri sotsiaalsetel kategooriatel. Paljud uurijad

---

17 М.С. Айвазян, Изменение функции и структуры свободного времени работников социалистической промышленности. Автореферат. Москва 1966, 1к. 7.

18 K. Marx, tsit. teos, lk. 64.

19 Leisure in America ... lk. 70.

on üldse vältinud vaba aja funktsioonide eraldamist. Üldiselt on see nõukogude uurijate andmeil Nõukogude Liidus veidi rohkem või veidi vähem kui 50 % kogu vabast ajast. M. Aivasjani andmeil omas isiksuse arendamise funktsioon Gorki oblasti 5 suurettevõtte töölistel ja inseneritehnilisel personalil 1961.a. meestel 58 % ja naistel 61,5 % vabast ajast.[20] Kui arvestada ajalehe lugemist, raadio kuulamist ja televiisori vaatamist arendavaks tegevuseks, nagu seda on tehtud nõukogude uurijate poolt, siis käesoleva töö aluseks oleva ankeedi andmeil omab Tartu linna ja rajooni elanikkonna vabast ajast arendav funktsioon umbes 80 %.[21] Sellist arendava funktsiooni osa leidmist vabas ajas tuleb aga pidada väga tinglikuks.

Peamiseks vaba aja funktsiooniks arenenud kapitalistlikes maades on, nagu nägime eespool, meelelahutus. J. Dumazedier kirjutab enesearendamise funktsiooni kohta Prantsusmaal: "Ennekõike see vaba aja funktsioon on palju vähem arenenud kui eelmine. Traditsioonilist tüüpi vestlused piirduvad pisifaktidega koduelust, töökohast ja naabrusest. Enam kui pool töölistest Annecyst /Prantsusmaa linn 50 tuh. elanikuga - K.H./ ... ei näe kultuurse vaba aja veetmise institutsioonide mingisugust kasulikkust ... ei võta osa ka ühingulisest elust. Veel suurem on nende osa (kuni 80 %), kes deklareerivad, et nad on

---

20 М.С. Айвазян , tsit. teos, lk. 6.

21 Vt. käesolev töö. Lisa. Tabel 1.

ükskôiksed käitise ja ametiühingu probleemide suhtes. Ainuke, mis nende silmis kaalub, on palk ja elu väljaspool käitist."[22]

4. TÖÖ JA VABA AJA VAHEKORD

Vaba aeg ja töö on niivôrd vastastikku seotud, et kumbki neist on môistetav vaid teise alusel. Siiski töö jääb alati kôige tähtsamaks inimelu ühiskondliku determineerimise faktoriks.[23]

Töö on ja jääb inimtegevuse kôige olulisemaks sfääriks, nii et vaba aja tendentsid ja vôimalused on määratud põhiliselt töö sfääriga.[24] Kas töö sfäär tunnetatakse inimeste poolt nende elutegevuse peamise sfäärina, see sôltub töö sisust. Leningradi sotsioloogid tulid ulatusliku uurimuse põhjal järeldusele, et "töö sisu, töös peituvad loomingulised vôimalused ... määravad tööliste suhtumise töösse".[25]

---

[22] J. Dumazedier, tsit. teos, lk. 405.

[23] Образование взрослых и досуг ... 1к. 30 - 31.

Seda kinnitavad ka kôik nôukogude teoreetikud.

[24] Vt. M.C. Айвазян , tsit. teos lk. 9; U.C. Кон , Социология личности , Mockва 1967, lk. 230; E.weber, tsit. teos, lk. 34 kirjutab: "wer stumpfsinnig seinen Achtstundentag abarbeitet, der kann ja gar nicht anders als auch seine Freizeit mit der Geistlosigkeit von Amüsierbetrieb totschlagen."

Prantsuse sotsioloogide tähelepanekute järgi "kôige aktiivsemat vaba aega omavad kôige rohkem kvalifitseeritud töölised" ja "raskeid ning huvitavaid ülesandeid täitvaid vastutavaid töötajaid iseloomustab ka eeskujulik aktiivsus vabal ajal."[26]

Kôrgelt mehhaniseeritud töö monotoonselt korduvad lihtsad operatsioonid ei stimuleeri vaimseid tegevusi, vaid avaldavad uinutavat, nüristavat môju. Selline töö ei paku inimesele rahuldust ja siis otsitakse vôimalust ene-se avaldamiseks vabas ajas ning sageli leitakse see tegevustes, mis on vaid inimisiksuse tegeliku rahuldamise surrogaatideks ja mis viivad inimese teise maailma, täielikult illusoorsesse ellu. Seda protsessi soodustavad eriti uusimad massilise suhtlemise (kommunikatsiooni) vahendid, mille abil edasi antava kultuuri madal tase ("massikultuur") viib inimeste primitiviseerumisele. Selliselt tööstuslikuks muutunud meelelahutus kroonib inimese võôrandumist. Sellistele inimestele on iseloomulik passiivne vaba aja veetmine, "tarbijahoiak". Niimoodi vaba aja sildi all formeeruvad täielikult ühetüübilised, konformistlikud inimolendid ja see vôib minna nii kaugele, kus pole enam vôimalik mingi individualiseerumine.[27] Kirjeldatud olukord on kôige selgemini ilmnenud arenenud kapitalistlikes maades.

---

25 Человек и его работа, Социологическое исследование, Москва 1967, 1к. 289.

26 J. Dumazedier, tsit. teos, lk. 396.

Selline tendents, kus töötajate huvid kalduvad vaba aja sfääri, võib ilmneda ka meil Nõukogude Liidus. Leningradi sotsioloogide andmeil Nõukogude Liidu tööstuses on kõrgete loominguliste võimalustega töö, mis vastab nende tööliste nõudmistele, kel on üle 7.kl. haridus ja omab tendentsi rahuldada ka nende tööliste nõudmisi, kel on keskharidus, selline töö on 30,8 protsendil töötajatest. Ülejäänud 69,1 % töötajaid teeb tööd, mis on mittekõrgete, keskmiste ja madalate loominguliste võimalustega ja mis rahuldab nende tööliste nõudmisi, kel on 7 kl. ja väiksem haridus.[28] Niisiis tootmise praegune tase ei soodusta terviklikult arenenud isiksuste väljaarenemist.

Tartu Ehitusmaterjalide Tehases 1967 - 1968.a. läbi viidud sotsioloogiliste uurimuste käigus pandi tähele ohtlikku tendentsi töötajate huvide kaldumisest, eriti peale üleminekut 5-päevasele töönädalale, töö sfäärist vaba aja sfääri. 72,3 % anketeeritud töölistest teatas, et ta pole viimase kolme aasta jooksul oma haridust kusagil täiendanud, järelikult tootmise praegune tase ei tekita selleks küllaldast vajadust. Vaba aja kasvuga muutuvad seetõttu vaba aja mugavuste väärtused inimeste silmis palju suuremateks töö väärtusest.

---

27 U.C. Кон , tsit. teos, lk. 229. Samas lk. 233 - 236 "massikultuuri"iseloomustus; Образование взрослых и досуг ... lk. 28; E. Weber, tsit. teos, lk. 25.

28 Человек и его работа ... lk. 299 - 302.

Sellistes tingimustes võib vaba aja edasine kasv omada kahesugust tähendust, ta võib olla ühiskonna ja kultuuri arenemist soodustavaks, aga ka sellele ohuks. Kõik sõltub sellest, kuidas vaba aega kasutada. Selles seisnebki vaba aja probleem, mida järgnevalt eraldi käsitleme.

Eelnevast lähtudes tuleb kõrgelt hinnata J. Dumazedier' seisukohta, et "vaba aja ühiskondliku ja kultuurilise sisu tõstmise meetodite ja tingimuste eksperimentaalne uurimine saab vaba aja sotsioloogia programmiks.[29]

Probleemi lahendab alles edasine tehniline ja sotsiaalne progress. Tööstusliku tootmise areng, teaduslik--tehnilise revolutsiooni (automatiseerimine) võit peab looma ka tingimused inimese-tootja vabanemiseks, inimene muutub tööstusliku protsessi koostisosast selle juhtimisest ja ka ühiskonna juhtimisest osavõtjaks. Selles mõttes ühiskondlik tegevus on vaba aja tähtis osa.[30]

Niisiis on tarvis tõsta nii töö kui ka vaba aja sisu.

Esitame veel mõned tsitaadid töö osa iseloomustamise kohta tulevikus. "Kommunistlikus ühiskonnas kogu inimese tegev aeg muutub vabaks ajaks, s.o. ajaks, mida ta kasutab vastavalt oma kavatsustele ja vabatahtlikult endale võetud kogustustele; tema elu põhiliseks, määravaks sisuks

---

29 Образование взрослых и досуг ... 1к. 32.

30 Samas, lk. 31 - 32.

saab vaba loominguline tegevus, teised tegevused liigid omavad allutatud osa."[31]

Kommunistlikus ühiskonnas "mõju järgi kujunevale inimesele on töö distsipliini kooliks, väljakujunenud inimese jaoks, kelle peas on talletatud inimkonna poolt kogutud teadmised, on ta samal ajal oma jõudude praktilise kasutamise alaks, eksperimentaalseks teaduseks ..."[32]

5. VABA AJA KASV

Masinalise tööstuse tekkimisega (esimene tööstuslik revolutsioon) oli tööaja pikkus tootmise rikkuse põhifaktoriks, tööaeg kasvas maksimaalseks. Suurtööstuse arenguga sai määravaks tehnika, mis lühendas pidevalt ühiskondlikult vajalikku tööaega."Kapital ühelt poolt suurendab vaba aega, teiselt poolt muudab selle lisatööks."[33] Töölisklassi klassivõitluse tulemusena tööaeg siiski lühenes. Möödunud sajandi keskpaigas oli töönädala pikkuseks 74 tundi.[34] Pärast Esimest Maailmasõda sai arenenud kapitalistlikes riikides töopäeva pikkuseks 8 tundi (Nõukogude Liidus kehtestati 8-tunnise töopäeva seadus kohe pärast sotsialistliku revolutsiooni võitu).

---

31 М.С. Айвазян , tsit. teos, lk. 9.

32 K. Marx, tsit. teos, lk. 65.

33 K. Marx, tsit. teos, lk. 63.

34 Образование взрослых и досуг ... 1к. 51.

Pärast Teist Maailmasôda tööaja lühenemine seoses teise tööstusliku revolutsiooniga (automatiseerimine) jätkus.[35] 1960.-aastate alguses toimus Nôukogude Liidus üleminek 40-tunnilisele töönädalale. Alates 1960. aastate keskpaigast on toimunud üleminek 5-päevasele töönädalale. 5-päevase töönädala puhul on ligi kolmandik päevadest aastas vabad. Juba praegu on Nôukogude Liidus vaba aja kogumaht aastas (1500 tundi) peaaegu vôrdne tööaja kogumahuga aastas (1814 tundi).[36] "Viimane tööpäeva lühendamine /üleminek 7-tunnilisele tööpäevale - K.H./ viis meestel üldise töökoormuse vähenemisele 1 tunni vôrra päevas ja peaaegu sama suurele vaba aja kasvule. Naistöölistel üldine töökoormus väheneb alla 0,5 tunni päevas."[37]

Tööaja lühenemine ja vaba aja suurenemine on sotsialismilt kommunismile ülemineku seaduspärasus. Järgmisel etapil Nôukogude Liidus tööaja lühenemine peaks toimuma palgalise puhkuse suurendamise kaudu.[38]

Arenenud kapitalistlikes riikides on samuti toimunud vôi toimumas üleminek 40-tunnilisele töönädalale.

Môned majandusteadlased ja sotsioloogid arvavad, et

---

35 Г.Н. Волков, Эра роботов или эра человека, Москва 1965, 1к. 139 .

36 Samas, lk. 109.

37 В.Д. Патрушев, Проблемы рабочего и свободного времени при социализме. Автореферат. Свердловск 1966, 1к. 29.

38 Samas, lk. 30 ja 31.

juba käesoleva sajandi lôpuks soodsatel tingimustel ônnestub viia tööpäeva pikkus 2 - 3 tunnile.[39]

USA sotsioloogid on arvutanud statistiliselt välja ajabüdžeti terve USA ulatuses aastate 1900, 1950 ja orienteeruvalt 2000. aasta kohta.[40] Nende arvestuste järgi rahva arv ja kogu aeg rahva ulatuses suurenevad 2000. aastal 1950. aastaga vôrreldes umbes 2,2 korda. Samal ajal aeg ôpinguteks suureneb ligi 3 korda. Kogu vaba aeg suureneb 2,45 korda, sealhulgas aga nädalalôpupuhkus suureneb kolm korda ja palgaline puhkus aastas viis korda. Tööaeg suureneb 1,5 korda s.t. suhteliselt väheneb.

Kui aga arvestada, et senine vaba aja kasv on toimunud koos töö intensiivistumisega, mis järelikult nôuab pikemat puhkust, siis tegelikult vaba aja kasv ei olegi nii suur. Nôukogude Liidus on suureks probleemiks teenindussfääri halb töö. Seetôttu edasine tööaja lühendamine ei vii vaba aja suurenemisele, kui me ei paranda teenindussfääri tööd, kulutusi seotud ajale.[41] "Töövälise aja reservide kasutamine vôib anda mitte väiksemat sotsiaalset efekti kui tööaja lühendamine."[42]

Andmed Nôukogude Liidu 12 linna kohta näitavad, et

---

39 Г.Н. Волков , tsit. teos, lk. 109.

40 Leisure in America ... lk. 10.

41 Б. Грушин, Свободное время. Актуальные проблемы, Москва 1967, 1к. 62 .

42 В.Д. Патрушев , tsit. teos, lk. 35

töövälises ajas aeg, mis on seotud tootmisega, koduste tööde ja eneseteenindamisega, on kaks korda suurem vabast ajast (protsentides töövälisest ajast vastavalt tootmisega seotud aeg - 9,3 %, kodune töö ja eneseteenindamine 22,3 %, s.o. kokku 31,6 %, ja vaba aeg 16,8 %; uni ja söömine moodustasid 49,3 % 16 tunnist 35 minutist töövälisest ajast).[43]

V. D. Patrušev, üks juhtivaid ajabüdžettide uurijaid Nõukogude Liidus, võrreldes 1963.a. uurimusi 1924.a. S.G. Strumilini saadud andmetega, leidis, et "1963.a. võrreldes 1924. aastaga üldine töökoormus (nii tootmises kui ka koduses majapidamises) peaaegu ei muutunud. Ta moodustab 11 tundi meestöölistel ja 13,5 tundi naistöölistel, s.t. 7-tunnise tööpäeva juures jääb veel küllalt tähelepanuväärseks. Niimoodi, vaatamata tööaja lühenemisele seoses rea tööalaste täiendavate ajakulutuste ja mõnede koduste tööde mahu kasvuga üldise töökoormuse vähenemist ei toimunud. ... Kõik see viis selleni, et vaba aja maht võrreldes 1922 - 24. aastaga nii meeste kui ka naiste osas ei suurenenud kuigi tähelepanuväärselt. Selline olukord on iseloomulik nii töölistele kui ka insener-tehnilisele personalile ja teenistujaile. Kolhoosnikel on üldine töökoormus veel suurem."[44]

---

43 Г.С. Петросян, В нерабочее время трудящихся в СССР, Москва 1965, 1к. 127 _ 128.

44 B. D. Патрушев , tsit. teos, lk. 28.

Tartu Ehitusmaterjalide Tehases 1967 - 1968.a. läbiviidud sotsioloogilise uurimuse järgi 41,6 % töölistest ei kasuta oma töövälisest ajast (84 tundi nädalas) 7o ja rohkem tundi oma soovi järgi, s.t. faktiliselt ei oma üldse vaba aega.

Vaba aja saamiseks on niisiis tarvis vähendada kulutusi seotud ajale. On tarvis "muuta teenindussfäär kaasaegse tööstuse arenenud haruks" ja mehhaniseerida kodune majapidamine".[45]

B. Grušini 1963.a. üleliidulise uurimuse andmeil omavad Nõukogude Liidu töötajad keskmiselt 3 - 4 tundi vaba aega.[46] Mõned uurijad on saanud ka teistsuguseid suurusi. Keskmised andmed NSVL 12 linna kohta näitavad, et a. 1959 - - 1961 oli meestel 3 tundi 36 min. ja naistel 1 tund 57 min. vaba aega.[47]

Vaba aja osas esineb aga eri inimeste osas suuri erinevusi, erinevuste suurus sõltub paljudest teguritest. Kõige vähem aega võrreldes teiste elukutsetega omavad Nõukogude Liidus õpetajad ja kolhoosnikud. Naistel on kuni kaks korda vähem vaba aega kui meestel. Noortel ja pensionäridel on vaba aeg suurem kui keskealistel. Üksikutel inimestel on vaba aega rohkem kui abielus inimestel, vaba aeg väheneb koos laste arvu kasvuga. Noored intelligendid omavad vähem vaba aega kui noored töölised. Hariduse tõu-

---

45 Б. Грушин, tsit. teos, lk. 68 jj.

46 Samas, lk. 56.

47 Г. С. Петросян, tsit. teos, lk. 78.

suga vaba aja maht suureneb. Vaba aja hulk sôltub veel elukohast jt. tingimustest.[48]

6. VABA AEG KUI PROBLEEM

Nagu me eelnevalt juba märkisime, seisneb vaba aja probleem selles, kas inimesed on suutelised kasvavat vaba aega kasutama môistlikult, nii et see tuleks kasuks kultuuri ja ühiskonna progressile, vôi on tulemuseks inimeste huvi kadumine aktiivselt tegutseda töös, ühiskondlik-poliitilises ja kultuurielus?

Läänes on see probleem kujunenud väga laialt diskuteeritavaks. 1963.a. USA-s toimunud vaba aja uurijate konverentsil käis pôhiline diskussioon professor Charlesworthi väite ümber, et "vaba aeg kasvab palju kiiremini kui me vôime seda môistlikult kasutada". Selle vôimalike tagajärgede kohta oli kaks vastandlikku seisukohta: 1) see on sügav, kohene ja dramaatiline kriis, mis nôuab muudatusi pôhilistes majanduslikes, sotsiaalsetes ja poliitilistes ettevôtmistes; 2) tänapäeva ühiskond kohandub järk-järgult ja efektiivselt muudatustele, niipea kui nad tekivad.[49]

---

48 Samas, lk. 56. jj.; Г.С. Петросян, tsit. teos, lk. 86- - 125, А.Г. Харчев и М.Н. Перфильев, Досуг молодёжи и его проблемы, в кн.: Социология и идеологическая деятельность, Москва 1967, 1к. 481.

49 Leisure in America: blassing or curse? Ed. by J.C. Charlesworth, Philadelphia 1964, lk. 74 - 76. (Muuseas, juba ta pealkiri on iseloomulik.)

Mõned Lääne sotsioloogid on avaldanud isegi arvamust, et enamus inimesi ei oska oma vaba ajaga midagi mõistlikku peale hakata ja ainult vähemus on võimelised oma vaba aega kultuurselt veetma.[50] K. Schmidt: "Vaba aeg võib olla kasulik vaid väikesele vaimsetel elualadel ja juhtival töö̈l tegelevate inimeste grupile."[51] Siiski paljud uurijad ei jaga seda reaktsioonilist seisukohta ja arvavad, et vaba aja mõistliku kasutamise oskus pole kaasasündinud, vaid seda saab pedagoogilisel teel kujundada.[52]

Asjaolu, et paljud inimesed ei oska oma vaba aega mõistlikult kasutada, on andnud alust väita, nagu oleks Läänes töölistel vaba aega liiga palju.[53]

Optimistlikumad teoreetikud hindavad vaba aega väga kõrgelt. Vaba aja kasv võimaldab paremini omandada haridust, loob eeldusi kultuuritaseme tõusuks, massikommunikatsiooni vahendid tõstavad kiiresti masside võimet kunsti ja kirjanduse tajumiseks.[54] Enamus inimesi täidab oma vaba

---

50 **E. Weber, tsit. teos, lk. 32, 36–40, 52.**

51 В.Г. Байкова и др., Свободное время и всестороннее развитие личности, Москва 1965, lк. 24.

52 **E. Weber, tsit. teos, lk. 32.**

53 **Selle kriitikat vt.** Г.С. Петросян, Буржуазная социология и миф об "избытке свободного времени" - "Вопросы философии", 1964 №2.

54 Образование взрослых и досуг ... lк. 29.

aega sisukalt, aktiivselt ja produktiivselt. Vaba aeg on autonoomse ja individuaalse elu alaks.[55] Minnakse vaba aja osa ülehindamisele: "môistlik vaba aja kasutamine on palju kasulikum, loovam ja ülendavam kui töö"[56] - see kehtib peamiselt tänapäeva ühiskonna kohta.

Vaba aja väärtus sôltub sellest, kuidas teda kasutatakse."On tarvis täiel määral tunnetada, et vaba aeg - see on suurim sotsiaalne väärtus ja et vabas ajas isiksus mitte ainult ilmutab ennast, vaid ka arendab vôi vastupidi, kaotab selle, mida talle andsid töö ja töökasvatus."[57] "Mittemôistlik suhtumine vabasse aega, tühi ajaviitmine viib tarbijalikule ellusuhtumisele, apoliitilisusele, ükskôiksusele ümbritseva suhtes, sageli ka kuritegevusele."[58]

Konkreetsed uurimused näitavad probleemi tôsidust ka Nôukogude Liidus. Leningradi töölisnoorsoo seast "tähelepanuväärne osa eelistab veeta vaba aega hoovis, tänaval "pääsuga kohta, kus saab juua (ВЫПИТЬ)", kogunemistel korterites, kus reeglina puuduvad vanemad perekonnaliikmed ja mis on tagasi viidavad joomisele, anekdootidele ja seksuaalsele lähenemisele."[59] Kaubandus- ja ühiskondliku

---

55 E. Weber, tsit. teos, lk. 40, 52.

56 Leisure in America ... lk. 34.

57 А.Г. Харгев и М.Н. Перфильев, Досуг молодёжи и его проблемы ... lк. 507.

58 А.Г. Пусеп, Свободное время и его использование, Автореферат, Новосибирск 1967, lк. 13.

59 А.Г. Харгев и М.Н. Перфильев , tsit. teos. lk. 483.

toitlustamise süsteem täidavad senini 1/3 oma plaanist alkohoolsete jookide arvel.[60]

Vaba aja ratsionaalse kasutamise küsimust saab ôigesti lahendada vaid siis, kui inimeste vaba aja täitmiseks ette nähtud asutuste süsteemi areng ja täiustumine liitub inimeste hariduse ja kultuuri edasise kasvuga.[61] Z.A. Petrova pani ette täiendada töö teaduslikku organiseerimist puhkuse, vaba aja teadusliku organiseerimisega.[62]

Selleks, et küllaldase täielikkusega kasutada vaba aja ratsionaalseks sisustamiseks sotsialistliku ühiskonna poolt pakutavaid vôimalusi, peab olema teatud hariduslik tase. See tase peab käesoleval ajal olema rohkem mittetäielikust keskharidusest.[63]

Z.A. Petrova, uurides Nôukogude Liidu keskpiirkonna keskmisest paremate klubiliste asutuste tööd, leidis, et kultuuriasutuste külastamine soodustab tunduval määral vaba aja ratsionaalsemat kasutamist. Kuid paljude kultuurikollete materiaalne tase on jäänud kahekümnendate aastate tasemele.[64] Hartšev kirjutas oma uurimuses Leningradi kohta:

---

60 Samas.

61 Samas, lk. 501.

62 З.А. Петрова, Свободное время трудящихся и деятельность учреждений культуры по его рационального использования, Автореферат, Москва 1966, 1к. 18.

63 М.С. Айвазян, tsit. teos, lk. 12.

64 З.А. Петрова, tsit. teos, lk. 15 jj.

"vaba aja kolletes valitseb sageli igavus, formalism, kommertslik lähenemine."[65]

B. Grušin esimeses üleliidulises vaba aja uurimuses märkis, et "vajadus mitmesuguste kôrge efektiivsusega tegevuste osas on üleüldine, see on omane nii rohkem kui ka vähem arenenud vaba aja struktuuriga gruppidele."[66] Reastades anketeeritute soovid vaba aja veetmise osas, leidis ta, et kôige rohkem senisest tahaksid inimesed käia teatris ja lugeda raamatuid; järgmised tegevused olid: kino, turism, sport, estraadikontserdid, jalutuskäigud, televiisori vaatamine, sümfooniakontserdid, harrastused jne.[67] Analüüsides suhteliselt madala vaba aja struktuuri põhjusi, leidis Grušin, et peamised põhjused on "aja puudus ja vajaliku materiaal-tehnilise baasi puudumine /vaba aja veetmiseks - K.H./, isiklike vahendite vähesus ja igasuguste töötajate vaba aega organiseerivate riiklike asutuste ja ühiskondlike instituutide halb töö".[68]

---

65 А.Т. Харчев и М.Н. Перфильев, tsit. teos, lk. 496.

66 Б.Грушин, tsit. teos, lk. 109.

67 Samas, lk. 104 - 109.

68 Б. Грушин, tsit. teos, lk. 110 - 111.

7. AJABÜDŽETTIDE UURIMISE AJALOOST

Nôukogude Liidus teostati juba 20. aastate algul akadeemik S.G. Strumilini juhtimisel ajabüdžettide uurimisi.[69] Anti välja isegi spetsiaalset ajakirja. Uuesti alustati konkreetsete uurimustega pärast NLKP XX kongressi, Ajabüdžettide uurimine kujunes esimeseks ja tähtsamaks sotsioloogiliste uurimistööde haruks. Suuremat tööd tehti sel alal Novosibirskis, NSVL Teaduste Akadeemia Siberi osakonnas G.A. Prudenski juhtimisel. Uurimuste ulatus laienes, 1960. aastal toimus esimene üleliiduline vastav konverents.[70]

Suurimad küsitlused viidi läbi 1959. ja 1963.a. 1963.a. alustati "Komsomolskaja Pravda" Avaliku Arvamuse Instituudis B. Grušini juhtimisel linnaelanike kôigi kihtide vaba aja uurimist üleliidulises ulatuses.[71] See uurimus muudeti ajakirja "Problemô Mira i Sotsializma" kaudu rahvusvahe-

---

[69] Lähemalt ajabüdžettide uurimise ajaloost vt. В.А. Артемов и др., Статистика бюджетов времени трудящихся, Москва 1967.
Strumilini tulemused on avaldatud 1957.a. raamatus "Проблемы экономики труда".

[70] **Selle konverentsi materjalid avaldati kogumikus** "В нерабочее время трудящихся, Под ред. Г.А. Пруденского, Новосибирск 1961.

[71] **Tulemused on avaldatud raamatus** Б. Грушин, Свободное время. Актуальные проблемы, Москва 1967.

liseks; osa võtsid Poola, Ungari ja Bulgaaria.[72]

Nende ja teiste uurimuste alusel on ilmunud terve rida monograafiaid.[73]

Uurimusi alustati majanduslikust aspektist (kuidas aja ratsionaalsema kasutamisega tõsta tööviljakust?). Rida autoreid vaatleb vaba aega ja selle ratsionaalset sisustamist kui tähtsat tegurit isiksuse igakülgsel arendamisel. (B. Grušin, V.G. Baikova, A.S. Dutšal jt.). V.I. Bolgov

---

72 Vt. "Проблемы мира и социализма", 1964 N° 10 u N° 12, 1965 N° 6 lisades, vastavalt Bulgaaria, Poola ja Ungari kohta.

73 Raamatutena on ilmunud (tähtsamad):

Г.А. Пруденский, Время и труд, М. 1964.

Г.С. Петросян, Внерабочее время трудящихся в СССР, М. 1965.

В.Г. Байкова, А.С.Дучал, А.А. Земцов, Свободное время и всестороннее развитие личности, М. 1965.

В.Д. Патрушев, Время как экономическая категория, М. 1966.

Методика изучения бюджетов времени трудящихся. (Сборник материалов), Новосибирск 1966.

Б.А. Грушин, Свободное время. Актуальные проблемы, М. 1967.

В.А. Артемов и др., Статистика бюджетов времени трудящихся, М. 1967.

В.Г. Фомин, Бюджет времени научного работника, Новосибирск 1967.

näitas ajabüdžettide kasutamise võimalust elatustaseme määramisel.[74] On tehtud katseid ajabüdžette mudelleerida.[75]

Samuti on ilmunud kümneid dissertatsioone. Mõned huvitavamad on М.С. Айвазян, Изменение функции и структуры свободного времени работников социалистической промышленности, Автореферат, М. 1966.

В.Д. Патрушев, Проблемы рабочего и свободного времени при социализме, Автореферат, Свердловск 1966.

А. Петрова, Свободное время трудящихся и деятельность учреждений культуры по его рационального использования, Автореферат, М. 1966.

Г. Пусеп, Свободное время и его использование, Автореферат, Новосибирск 1967.

74 В.И. Болгов, Внерабочее время и уровень жизни трудящихся, Новосибирск 1964.

75 В.А. Артемов, О некоторых методах анализе бюджетов времени трудящихся, в кн. Социологические исследования. Вопросы методологии и методики, науч. ред. Р.В. Рывкина, Новосибирск 1966.

Vähe on uuritud aga probleemi sotsioloogilisest aspekti, vaba aega kui sotsiaalset nähtust.

Läänes on vaba aja uurimine kujunenud omaette sotsioloogia haruks. Kõige suuremaid saavutusi on prantslastel. Alates 1950. aastast viiakse Prantsusmaal läbi süstemaatilisi uurimusi. Nimekamad teoreetikud on G. Friedmann ja J. Dumazedier.[77] Peamiselt Prantsuse uurimisgrupi alusel loodi 1956.a. ka UNESCO juures rahvusvaheline sotsioloogide grupp vaba aja küsimuste uurimiseks.[76]

Tähelepanuväärset tööd on tehtud ka USA-s (D. Riesman, S. de Grazia), mõnevõrra vähem Inglismaal, Saksa Föderatiivses Vabariigis, Hollandis ja Jaapanis jm.

Alates IV rahvusvahelisest sotsioloogide kongressist Milaanos 1959, moodustati kongressil ka vaba aja sektsioon. V kongressil võtsid selle sektsiooni tööst osa ka nõukogude sotsioloogid.[78]

---

[76] J. Dumazedier, tsit. teos, lk. 411.

[77] J. Dumazedier' tähtsamaid töid on: J. Dumazedier, Vers une civilisation de loisir? Paris 1962.

[78] Ülevaade selle sektsiooni tööst vt. В.Н. Пименова, "Социология досуга" и обсуждение проблемы свободного времени, в кн. : Марксистская и буржуазная социология сегодня, М. 1964.
Nõukogude Liitu esindas G.V. Ossipov ettekandega "Sotsiaalne mudelleerimine ja sotsiaalne kontroll."

Ajabüdžettide uurimisi viiakse läbi ka teistes sotsialismimaades: Poolas, Ungaris, Bulgaarias, Saksa DV-s jm. Terve rida uurimusi on ilmunud viimastel aastatel Tšehhoslovakkias.

Esimene ja seni ainus sotsioloogia haru, kus on teostatud koostöö d, läbi viidud ühiseid uurimusi kahe süsteemi, s.o. kapitalistlike ja sotsialistlike maade poolt, on vaba aja uurimine. Esimene toimus 1957.a. UNESCO raames, millest võtsid osa Prantsusmaa, Saksa FV, Taani, Soome, Jugoslaavia ja Poola.[79]

1963.a. UNESCO initsiatiivil loodud ühiskonnateaduste alaste uurimuste Euroopa tsenter asus organiseerima rahvusvahelist võrdlevat ajabüdžettide uurimist. See uurimus viidi läbi 1965.a. sügisel prof. S. Szalai juhtimisel kümnel maal (Belgia, Bulgaaria, Jugoslaavia, Nõukogude Liit, Poola, Prantsusmaa, Saksa FV, Tšehhoslovakkia, Ungari, USA). Eesmärgiks oli uurida erinevate tingimuste mõju linnaelanike elule. Nõukogude Liidus võeti uurimise alla Pihkva.[80]

---

79 В.А. Артемов и др., Статистика .. lk. 37.

80 В.А. Артемов и др., Статистика бюджетов времени трудящихся, М. 1967., lк. 38-39.

Selle uurimuse metoodikast (Pihkvas) vt. samas lk. 67-75. Tulemused on osaliselt avaldatud (Pihkva ja USA linna Jacksoni võrdlemine) А.Г. Пусеп, Свободное время и его использование, Автореферат, Новосибирск 1967.

Eesti keeles pole vaba aja probleemidest avaldatud seni ühtegi tööd. Ainult ajakirjanduses on vahetevahel ilmunud artikleid vaba aja kasutamisest seoses puhkuse organiseerimisega vôi mônede piirkondade töötajate eluliste probleemidega.[81]

Vaba aja ja kunsti ja kultuuriprobleemidega tegelevad Moskva Ülikooli aspirandid L.Kadakas ja P. Lepik.

Toome siin môned järeldused sellest tööst. Vaba aja suuruses pole olulisi erinevusi, küll aga struktuuris. Haridusele pühendavad pihkvalased rohkem aega kui džäksonlased (mehed kuni 25.a. 2,6 korda ja naised 11 korda, mehed 25-29 a. 9 korda rohkem). Televiisorit omab 98 % ameeriklasi ja 50 % nôukogude perekondi. Televiisori vaatamisele pühendavad džäksonlased 3-5 korda rohkem aega kui pihkvalased. Tüüpiline televaataja - 3-5 t. päevas. Passiivset puhkust on nôukogude noortel 1,5-2 korda vähem. Niisiis, vaatamata madalamale tööviljakusele, nôukogude noored kasutavad oma vaba aega ratsionaalsemalt.

Üldiselt kapitalistlike maade linnades vaba aeg on veidi suurem, kuna nende elanikel kulub vähem aega teel tööle, kodustele töödele ja olustikulistele vajadustele.

[81] Üks huvitavamaid ilmnes Kohtla-Järve rajooni kohta. Vt. V. Koort, Vaba aeg on ühiskondlik rikkus, "Rahva Hääl" nr. 130, 6. juunil 1968.

II peatükk

MASSIKOMMUNIKATSIOONI VAHENDITE KASUTAMINE

1. MASSIKOMMUNIKATSIOONI VAHENDITE LEVIK

Laialt levinud tegevusteks vabal ajal on televiisori vaatamine, raadio kuulamine ja ajalehtede-ajakirjade lugemine, s.o. massikommunikatsiooni (ehk massilise informeerimise ehk massilise suhtlemise) vahendite kasutamine. Massikommunikatsiooni vahendite hulka loetakse ka kino, mônikord ka heliplaate ja helilinte ja isegi raamatuid, üldse kôiki vahendeid, mis annavad edasi informatsiooni massilisele auditooriumile tehniliste vahendite kaudu.[1]

Käesolevas töös vaadeldakse massikommunikatsioonidest ajakirjandust, televisiooni ja raadiot. Need vahendid on kôigis arenenud maades saavutanud kogu ühiskonda

---

[1] Lähemalt massikommunikatsioonide kohta vt. eesti keeles Ü. Vooglaid, Kuidas kujuneb ideoloogiline môju, "Eesti Kommunist" 1967 N° 8 ja 9. Vorontsov, Avaliku arvamuse môjutamise tegurid, "Eesti Kommunist" 1968 N° 1.

haarava ulatuse. Ainult televisioon on seni levinud mônevôrra vähem, eriti Nôukogude Liidus, USA-s näiteks on aga ka televisioon levinud massiliselt nagu raadiogi.

1965.a. tuli USA-s iga 1000 elaniku kohta 964 raadiovastuvôtjat ja 327 televiisorit, NSV Liidus 1966.a. vastavalt 165 ja 82[2], Eesti NSV-s vastavalt 367 raadiovastuvôtjat (koos raadiotranslatsioonipunktidega) ja 149 televiisorit.[3] Ajalehtede ühekordne tiraaž iga 1000 elaniku kohta oli 1965.a. USA-s 314, Inglismaal 523 (suurim maailmas), Nôukogude Liidus 264,[4] Eesti NSV-s 611.[5]

Eriti suurt osa vabas ajas vôib omada televisioon. Tüüpiline televaataja USA-s istub päevas 5 tundi televiisori taga. Tagasihoidlikumate arvestuste järgi vaatavad ameeriklased televiisorit üle 2 tunni päevas. Inglased ja prantslased alla 2 tunni päevas.[6]

---

2 Мы и планета. Цифры, факты, Москва 1967, стр. 174–175.

3 Eesti NSV nôukogude vôimu aastail. Lühike statistiline kogumik, Tallinn 1967, lk. 112.

4 Мы и планета ... стр. 171. Nôukogude Liidu kohta on arvestatud ainult vähemalt 4 korda nädalas ilmuvaid ajalehti.

5 Eesti NSV nôukogude vôimu aastail. lk. 186.

6 J. Cazeneuve, Sociologie de la radio-television, Paris 1965, venekeelne tôlge (masinakirjas) TRÜ sotsioloogiakabinetis, lk. 78.

2. MASSIKOMMUNIKATSIOONIDE MÔJU UURIMISEST

Massikommunikatsioonid omavad suurt tähtsust mitmest aspektist, sellepärast on seda viimastel aastakümnetel laialdaselt uuritud. Kôige suuremaid saavutusi on siin USA-l, märkimisväärset tööd on tehtud Inglismaal, Prantsusmaal, Lääne-Saksamaal, Jaapanis, Itaalias jm.[7] Siiski pole veel olemas ühtset massikommunikatsiooniteooriat. Nôukogude Liidus teeb massikommunikatsioonide uurimine alles esimesi samme. Eesti Raadio ja Televisiooni Komitee juures tegutseb juba 7 - 8 aastat sotsioloogiliste uurimuste grupp.[8] Tuntud on TRÜ sotsioloogiakabineti juures tegutsevate kommunikatsiooniuurijate töö, kelle initsiatiivil on Käärikul läbi viidud kaks üleliidulist kommunikatsiooniuurijate teaduslikku konverentsi, mille materjalid on avaldatud.[9]

Massikommunikatsiooni süsteemi käsitletakse kui

---

[7] **Vt. selle kohta** "Современные буржуазные теории журналистики", Сборник, Москва 1967.

[8] А. Слуцк, А. Тамре, Входите, пожалуйста! "Журналист" 1968 № 3.

[9] Материалы встречи социологов /.../ Кярику - 1966, Тарту 1967, Материалы встречи социологов II /.../ Кярику - 1967, Тарту 1968.

kommunikaatorite (informatsiooni edasiandjate) mõju retsipientidele (informatsiooni vastuvõtjatele, kes kõik kokku moodustavad auditooriumi) mingi tehnilise vahendi (trükisõna, raadio, televisioon) kaudu ja retsipiendi tagasimõju kommunikaatorile.

Käesolev töö on niisiis auditooriumi uurimine, kus vaadeldakse, millist mõju avaldavad massikommunikatsioonid vaba aja kasutamisele. Sellest seisukohast on massikommunikatsioone uurinud meie andmetel kõige rohkem prantsuse sotsioloogid.[10]

3. MASSIKOMMUNIKATSIOONI MÕJU TINGIMUSED

Massikommunikatsioonide mõju on väga komplitseeritud nähtus. Massikommunikatsioonid "aktiviseerivad inimeste teadvuses protsesse, mis viivad muudatusteni 1) käitumises, 2) teadmistes, 3) arvamustes ja hoiakutes, 4) emotsionaalses valdkonnas, 5) psüühika sügavsfäärides."[11]

Massikommunikatsioonid, eriti televisioon, mõjutavad inimese käitumist juba sellega, et nad võtavad enda alla osa inimeste vabast ajast, kuna viimane on enamasti piiratud, siis selle tagajärjel toimuvad muudatused teiste vaba aja tegevuste osas.

---

[10] J. Cazeneuve, tsit. teos.

[11] G. Maletzke, Psychologie der Massenkommunikation, 1963, lk. 192.

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamise mõju teistele vaba aja tegevustele vaatleme lähemalt allpool. Siinkohal käsitleme lühidalt massikommunikatsiooni mõju üldisi seaduspärasusi ja eri vahendite erilisi vastuvõtutingimusi, refereerides ameerika sotsioloogi J. Klapperi seisukohti.[12]

Massikommunikatsiooni uurimine on kindlaks teinud, et massikommunikatsiooni mõju ei ole otsene, vaid on vahendatud rea faktoritega nagu eelsoodumused, valivad protsessid, grupikuuluvus jms. Need faktorid muudavad massikommunikatsiooni olemasoleva säilitamise teguriks. Näiteks ta pigem täidab ja säilitab oma auditooriumi olemasolevaid maitseid kui et ta neid rikub või parandab - olenemata sellest, kas need maitsed on sotsiaalselt kasulikud või mitte. Needsamad faktorid võivad mõnede tingimuste korral teha massikommunikatsioonist muutuse teguri.

Massikommunikatsiooni vahend ei kutsu esile passiivset orientatsiooni elu suhtes nagu ta ei tee ka passiivselt orienteeritud inimesi aktiivseks. See ei tähenda, et massikommunikatsioon on üldse jõuetu või ohutu. Tema olemasolevat tugevdav efekt on tõhus ja sotsiaalselt tähtis ja ta tugevdab nii sotsiaalselt soovitavaid kui ka ebasoovitavaid eelsoodumusi (hoiakuid).

---

12 J. Klapper, The Effect of Mass Communication, Illinois 1961.

Massikommunikatsiooni sotsiaalsed efektid ei sôltu ainult informatsiooni sisust, vaid esmajoones sellest, kuidas ühiskond kui tervik - ja eriti sellised institutsioonid nagu perekond, koolid jts. - kujundavad selle auditooriumi liikmeid, keda massikommunikatsiooni vahendid teenindavad.

Eri vahendite spetsiifilised môju- ja vastuvôtutingimused on järgmised.

Trükisôna ainsa vahendina lubab retsipiendil endal vastuvôtu aega, viisi ja tempot kindlaks määrata ja teadet ükskôik mitu korda läbi lugeda. On üldjoontes tôestatud, et keeruline materjal vôetakse trükisôna kaudu paremini vastu. Trükisôna nôuab retsipiendilt kôrgemal määral aktiivset, loomingulist osavôttu kui teised vahendid. Ta ei môjuta vastuvôtjat nii isikuliselt, ta annab fantaasiale rohkem vôimalusi.

Raadio ja eriti televisioon saavutavad kommunikaatori ja retsipiendi vahel suurima isikliku kontakti ja môjutavad kôige tugevamini igapäevase tegelikkuse muljeid.

Raadio pakutud faktimaterjal jääb suhteliselt hästi meelde kui ta on lihtne, ennekôike väiksema haridusega ja madalama intelligentsiga kuulajatele. Raadio pöördub kuulajate poole intiimselt. Môjudes ainult akustiliselt, nôuab ta retsipiendilt rohkem aktiivset osavôttu kui televisioon. Ta vôimaldab kujutlusel areneda. Raadio on kôige kergemini kättesaadav vahend.

Nii akustiliselt kui ka visuaalselt mõjuv televisioon on eriti efektiivne. Ta on konkreetsem, ta pakub pilte. Ta nõuab retsipiendilt rohkem pühendumist kui teised vahendid. Televisiooni kaudu pakutav informatsioon võetakse laste ja mõnede täiskasvanute poolt eriti autentselt vastu ja jäetakse hästi meelde. Televisioon oma ulatusliku pakkumisega ja odava ning mugava kättesaadavusega mõjutab kõige rohkem inimese vaba aega. Seega on ka arusaadav, et massikommunikatsiooni mõju vabale ajale kerkis täies ulatuses ja kui tungiv probleem esile alles televisiooni kiire levikuga.

Raadio nõuab vabas ajas puht väliselt palju ruumi, kuid kuna ainult üht osa saadetest kuulatakse tähelepanelikult ja ilma teiste tegevusteta, siis ei ole absoluutne ajakulu siin liiga suur.

4. MASSIKOMMUNIKATSIOONID JA KULTUUR:
OHUD JA VÕIMALUSED

Siinkohal vaatleme massikommunikatsioonide (eriti televisiooni) mõju kultuurile nii kommunikatsiooni sisu kaudu kui ka massikommunikatsioonide kasutamise mõju kaudu vaba aja struktuurile.

Massikommunikatsiooni mõju vabale ajale kerkis, nagu juba märgitud, kui probleem seoses televisiooni laialdase levikuga. Oma leviku algaastatel avaldas televisioon

väga suurt mõju teistele inimeste tegevustele."Uue tehnika saavutuste hulgas on vähe asju, mis oleks nii muutnud inimeste sotsiaalset olukorda, kui heli ja kujutise edasiandmine kauguste taha."[13]

Tohutu suur oli televisiooni mõju teistele massikommunikatsiooni vahenditele: kinole, raadiole, ajakirjandusele, aga ka ilukirjanduse lugemisele. Televisioon pani inimesed tundide kaupa kodus teleekraani ees istuma. Paljud uurijad märkasid seoses televisiooni levikuga ohtlikke tendentse.

"Televisioon muudab täiskasvanu sarnaseks lapsega, keda toidab ema ja kes ahnelt neelab alla kõik, mis talle antakse, ilmutamata seejuures vähimatki tahtepingutust."[14]

Ameerika kirjanik R. Bradbury oma teaduslik-fantastilises jutustuses "451° Fahrenheiti" [15] kirjeldab XXI sajandi ühiskonda, kus arenenud tehnika vabastab inimesed füüsilistest ja ka vaimsetest pingutustest ja viib nad poolautomaadi tasemele, ühiskonda, kus tõelist kunsti, kirjandust ja muusikat asendavad mõttetud raadiosaated, reklaam, televisioon, mille ekraanid on toaseinte suurused.

Paljud uurijad väitsid, et televisioon teeb passiivseks. "Vaid 2 % televaatajaid on võimelised televiisorit

---

[13] J. Cazeneuve, tsit. teos, lk. 1.

[14] Samas, lk. 38.

[15] R. Bradbury, 451° Fahrenheiti, "Loomingu" raamatukogu N° 23-24, Tallinn 1959.

välja lülitama kui neile programm ei meeldi. 67 % vaatavad aga igal õhtul kõiki programme ilma erandita." [16]

Televiisori vaatamine on kõige odavam ja kättesaadavam viis veeta vaba aega, luues samal ajal illusiooni planeedi elu tunnetamisest ja sellest osavõtust. Televisiooni poolt edasiantut tajutakse kui individuaalse kogemuse tulemust. Massikommunikatsiooni poolt pakutud sündmused tunduvad olevat sotsiaalselt tähtsamad tegelikus elus inimesega toimuvatest samadest sündmustest. Standardiseerimine viib inimeste nivelleerumisele. Kujuneb "massiühiskond", kus kõigil on ühesugused ideaalid ja kõik mõtlevad ühtemoodi.[17]

Televisioon tekitab tendentsi eemalduda tõelistest probleemidest, tekitab rahuldumist pealiskaudsusega. Massikommunikatsioonivahendid, eriti raadio ja televisioon, annavad suuri võimalusi inimestega manipuleerimiseks. Nad ei garanteeri täielikku objektiivsust.

Osa teoreetikuid hindas massikommunikatsioonide võimalusi väga kõrgelt kui asendamatuid vahendeid kultuuri ja informatsiooni levitamiseks: muutes kultuuri miljonitele kättesaadavaks, viivat nad kultuuri demokratiseerimisele.

Esialgsed liig pessimistlikud ja liig optimistlikud

---

16 П. Рондьер, Размышления о телевидении, "Иностранная литература" 1965 № 2, стр. 197

17 Samas, lk. 195 - 198.

hinnangud leidsid kinnitust vôi lükati ümber konkreetsete uurimuste poolt. Leiti, et televisioon ei põhjusta passiivsuse kasvu. "Kahe esimese aasta jooksul initsiatiiv ja huvid vähenevad. Need aga, kes omavad televiisorit üle nelja aasta, ületasid üldiselt selle passiivsuse." [18]

Massikommunikatsioonide vôimalused teadmisi ja kultuuri edasi anda pole sugugi piiratud. Televisioonikujutis vôib ainult tekitada illusiooni, nagu oleks kôik aru saadud. Masside kultuuri suhtes vôivad massikommunikatsioonid etendada vaid stimulaatori osa.

Massikommunikatsioonid mitte ainult ei levita kultuuri, vaid ka labastavad. "Televisiooni kaudu edasi antav kunst, ooper, mida vaadatakse perekonna ringis, närides vôileibu, see on üldiselt esteetilise taju taseme teatud madaldamine ... see on pool vôi vähem kui pool sellest, mida peab andma inimestele tôeline kunst." [19]

Televisioon omab üldiselt positiivset môju teistele tegevustele. Varem kinokülastaja läks vaatama iga filmi, nüüd tahab ta kinos näha vaid tôelisi kunstiteoseid. Lääne ajakirjanduses kadusid illustreeritud nädalalehed, intelligentsile määratud väljaannete arv aga kasvas. Lugeja ootab ajakirjanduselt üldistusi, televiisoris nähtu analüüsi. Televisioon põhjustab raadio funktsioonide muutust. Raamatute osas kasvas nôudmine informatiivse iseloomuga kirjanduse, eriti entsüklopeediate järele. Romaanide lu-

---

18 J. Cazeneuve, tsit. teos, lk. 39.

19 Ю.А. Левада, /Заключительное слово/, Материалы встречи социологов 1 /.../, Кярику - 1966, Тарту 1967, стр. 180-181.

gemine väheneb. Televaatajad loobusid väga madalal tasemel kirjutatud ilukirjanduse lugemisest.[20]

Massikommunikatsioonide mõju kohta igapäevasele elule, eriti vaba aja kasutamisele, kirjutab prantsuse sotsioloog J. Cazeneuve:

"Nad sunnivad rohkem istuma kodus, tuues ohvriks mitte niivõrd jalutuskäigud vabas õhus, kuivõrd ühiskondlike kohtade (kino, teater, kohvik, staadionid) külastamise. Nad lühendavad vaba aega teiste tegevuste jaoks; muutes suhtumist meelelahutustesse, tekitavad nad uusi huvisid."[21]

Ka massikommunikatsioonide mõju isiksusele võib vaadata optimistlikult. "Kommunikatsioonide isikupäratul foonil ei hukku, vaid omavad võimalusi arenguks traditsioonilised isikupärased vormid nagu näiteks väikesed teatrid Poolas. ... Eksisteerivad barjäärid, esmajoones isiksuse barjäärid massikommunikatsiooni mõju vastu. ... Kultuuri tase tõstab selle barjääri taset. Barjääri tase ... võib kindlustada olukorra, et toimub ... funktsioonide jaotus ühelt poolt massikommunikatsioonide jms. ja teiselt poolt isikulise suhtlemise jne. vahel. Nendes tingimustes saab olema võimalik nii vaadata televiisorit ja jääda ka inimeseks." [22]

---

[20] J. Cazeneuve, tsit. teos, lk. 119 jj.

[21] Samas, lk. 123.

[22] Ю.А. Левада, /Заключительное слово/ ... стр. 157-158.

Niisiis võib massikommunikatsioon vaid stimuleerida üldist kultuuritaseme tõusu, mida võib saavutada vaid siis, kui inimesed seostavad massikommunikatsiooni vahendite kasutamisega aktiivse tõelisest kultuurist osasaamise.

Vaba aja veetmise seisukohalt massikommunikatsioonide positiivne osa on seda suurem, mida aktiivsem ja sisukam on ülejäänud vaba aeg. Vähem sisuka vaba aja kasutamise juures on ka massikommunikatsioonide positiivne osa väiksem ja teatud tingimustes võib rääkida nende kahjulikust mõjust.

5. MASSIKOMMUNIKATSIOONI FUNKTSIOONID

Mitmesugustest aspektidest lähtudes on eraldatud massikommunikatsiooni erinevaid funktsioone.

Ühiskonna mastaabis on eraldatavad kolm järgmist põhifunktsiooni: sotsiaalne integratsioon, inimestevaheline suhtlemine ja sotsiaalne kontroll.[23] Paljud autorid eraldavad sotsiaalsest aspektist järgmisi funktsioone:

1) ümbritseva keskkonna tundmaõppimine, 2) ühiskonna eri osade ümbritsevale keskkonnale reageerimise seostamine,

3) sotsiaalse pärandi edasiandmine ühelt põlvkonnalt teisele.[24]

---

[23] Современные буржуазные теории журналистики, М. 1967, стр. 15.

[24] Ю.А. Шерковин, К вопросу о природе функциях массовой коммуникации в современных условиях. Материалы встречи социологов. /.../ Кяярику - 1966, Тарту 1967.

Vastuvôtja seisukohalt, vaba aja veetmise seisukohalt tundub kôige otstarbekamana eraldada järgmisi pôhilisi funktsioone:

1) meelelahutus;

2) informatsioon;

3) hariduse ja kultuuri edasiandmine.[25]

Informatsiooni ja hariduse ning kultuuri edasiandmise funktsiooni saab vabas ajas vaadelda inimest arendava funktsioonina.

Eesti Raadio ja Televisiooni Komitee sotsioloogiliste uurimuste sektori andmeil on nende funktsioonide järjestus eesti raadiokuulajate seas selline:[26]

1) informatsioon;

2) meelelahutus;

3) haridus-, kultuuri- ja majandusprobleemid.

Televisiooni funktsioonide järjestus on teistsugune.

Huvitav on märkida, et ajalehe osas seadsid Ü. Vooglaiu andmeil 1965.a. ajalehe "Edasi" ankeedile "Teie arvamus?" vastajad ajalehe pôhiülesandeks erinevaid funktsioone sôltuvalt oma positsioonist. Kôrgemal juhtival tasemel töötajad pidasid peamiseks kasvatusfunktsiooni, normide ja väärtuste andmist. Keskmise taseme juhid-organisaatorid lugesid kôige tähtsamaks ajalehest teadmiste ja informat-

---

25 J. Cazeneuve, tsit. teos, lk. 112.

26 Andmed saadud sektori juhatajalt A. Tamrelt.

siooni saamist. Tegijad-täidesaatjad nimetasid esmajärjekorras meelelahutust.

Massikommunikatsiooni funktsioonide eraldamine on küllaltki tinglik. Käesolevas töös ei saa me neid funktsioone otseselt eraldada. Seepärast me siinkohal massikommunikatsiooni funktsioone pikemalt ei käsitle.

III peatükk

MÕNEDEST VABA AJA JA MASSIKOMMUNIKATSIOONIVAHENDITE KASUTAMIST MÕJUTAVATEST TEGURITEST TARTU LINNA JA RAJOONI ANDMETEL

1. ANKEET JA SELLE ANDMETE KASUTAMISE MEETODID

Käesoleva peatüki aluseks on ankeet "Teie arvamus?", mis oli koostatud ajalehe "Edasi" lugejaskonna uurimiseks ja mis viidi läbi 1965.a. sügisel Ü. Vooglaiu juhtimisel.[1] Ankeet sisaldas küsimuse vaba aja veetmise kohta (vt. lisa). Ankeet viidi läbi Tartu linnas ja rajoonis. Anketeeritavate valik toimus juhusliku valiku meetodil. Elanikkonna representatiivset mudelit iseloomustasid järgmised tunnused: tööala, elukoht, sugu, vanus, haridus ja perekonnaseis. (Vt. lisa, tabel 1).

Tööalade järgi on anketeeritud jaotatud järgmisteks

---

[1] Lähemalt selle ankeedi kohta vt. Ü. Vooglaiu valmivast dissertatsioonist.

sotsiaalseteks gruppideks: töölised, kolhoosnikud, teenistujad, tehniline intelligents, loominguline intelligents, õpetajad, partei- ja riigiaparaadi töötajad, üliõpilased, õpilased ning kümnendaks, muud mittetöötajad (peamiselt koduperenaised ja pensionärid).

Vanuse järgi on küsitletud jaotatud kahekaaks grupiks 5 - 10 aastaste intervallidega. Hariduse järgi on anketeeritud jaotatud kuueks grupiks: kuni 4 klassi, 5 - 8 klassi, 9 - 11 klassi keskkoolis või tehnikumis, mõni kursus kõrgemas koolis, lõpetatud kõrgem haridus ja teaduste kandidaadi või doktori kraadi omajateks. Perekonnaseisu järgi on eraldatud kolm gruppi: abielus, vallalised ja lahutatud ning lesed.

Anketeeritavate valikul peeti silmas, et kõigi nimetatud kuue tunnuse alljaotuste protsentuaalsed osad valiku piires vastaksid nende tegelikule osale kogu Tartu linna ja rajooni ulatuses s.t. et valik oleks representatiivne.

Ankeetide vastused töötati läbi TRÜ arvutuskeskuses elektronarvutusmasina "Ural-4" abil Airi ja Ants Laumetsa koostatud arvutusprogrammi järgi. Vaba aja elemendid (tegevused) viidi suhtesse elanikkonda iseloomustavate tunnustega. Saadi vastavad jaotustabelid, mis on käesolevas töös kasutatud jaotustabelite aluseks (vt. lisa, tabelid 6 - 9). Peale selle leidis elektronarvuti Tšuprovi ja korrelatsioonikoefitsiendid, dispersioonid, variatsioonid ja keskmised suurused iga rea ja iga veeru kohta. Kuna aga kodeerimisel kasutatud jaotusskaalad polnud ühtlased, siis

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

neid andmeid kasutada ei saanud. Käesolevas töös kasutatud keskmised suurused[2] (sotsiaalsete gruppide ja massikommunikatsiooni vahendite kasutamise kohta) on välja arvutatud jaotustabelite alusel.

Elektronarvuti abil on leitud ka korrelatsioonisuhted vaba aja elementide vahel. Korrelatsioonisuhete tugevust iseloomustab korrelatsioonikoefitsient, mille suurus võib olla -1 kuni +1 . Korrelatsioonikoefitsient ehk korrelatsioonikordaja näitab, kui suures ulatuses omab üks korrelatsioonisuhtesse viidud tegur teisega ühiseid determinante. Korrelatsioonikordaja "0" näitab nende puudumist, kordaja "1" näitab funktsionaalse sõltuvuse olemasolu (+1 - võrdelist ja -1 pöördvõrdelist sõltuvust).

Kõigi saadud korrelatsioonikordajate alusel on moodustatud korrelatsioonimaatriks. Vaba aja tegevuste omavaheliste seoste iseloomustamiseks on kasutatud ka graafide meetodit. Kõik suurimad seosed on omavahel järjestikku ühendatud (vt. lisa, joonis 1. Korrelatsioonikoefitsiente tähistavad arvud näitavad kohti peale koma. Näiteks +320 tähendab, et korrelatsioonikordaja suurus on 0,320).

Korrelatsioonikoefitsiendi ruut, korrutatud sajaga, annab determinismikoefitsiendi, mis näitab, mitme protsendi ulatuses üks tegur tingib teist.

Ankeedimaterjali kasutamise üheks meetodiks on indekseerimine. Ankeedis sisalduva informatsiooni alusel koos-

---

[2] Vt. tabelid 2 - 5, graafikud 1 - 2.

tati rida indekseid, abstraktseid karakteristikuid vaadeldava esindusliku valiku kohta, ja leiti nende omavaheline korrelatsioon. Käesolevas töös on vaadeldud indeksi "lülitumine massikommunikatsioonisüsteemi" seoseid teiste indeksitega. Selle indeksi koostamisel arvestati peale ajalehtede lugemisele, raadio kuulamisele, televiisori vaatamisele ja kinos käimisele kuluva aja ka tellitavate ja ostetavate ajalehtede ning ajakirjade hulka. (Teiste indeksite sisu kohta vt. Ü. Vooglaiu dissertatsiooni.)

2. VABA AJA ELEMENTIDE GRUPEERIMINE

Ankeedis sisalduvad vaba aja elemendid (vt. lisa) on grupeeritud järgmiselt: massikommunikatsiooni vahendite kasutamine, kultuuriline tarbimine ja loominguline tegevus, ühiskondlik töö, aktiivne puhkus, suhtlemine ja harrastused, mis moodustavad vaba aja ning täiendav töö ja seotud aeg (vt. lisa, tabel 2).

Kultuuriline tarbimine ja loominguline tegevus - ilukirjanduse ja teadusliku kirjanduse lugemine, muusikaga tegelemine, kunstinäituste külastamine, kunstiline isetegevus, kino ja teatri külastamine - on isiksuse arendamise suhtes kôige kôrgema väärtusega.

Ühiskondliku tegevuse hulka on arvatud ka poliitiline enesetäiendamine.

Suhtlemine ühendab tegevusi, mille väärtus vôib olla

väga erinev (restoranis ja kohvikus käimine, külaskäigud ja külaliste vastuvôtmine ning pidudel ja jalutamas käimine).

Täiendava töö hulka on peale töö, mida ei jôutud töö ajal ära teha (lisatöö), arvatud ka koosolekutel istumine ja erialane enesetäiendamine.

Seotud aja hulka kuulub nii ühiskondliku teenindussfääri kasutamine (ühiskondliku toitlustamise ettevôtete külastamine, järjekordades seismine) kui ka koduses sfääris kulutatud aeg (toidu valmistamine, teiste perekonnaliikmete eest hoolitsemine ja mitmesuguste majapidamistööde tegemine).

3. KORRELATSIOONIDE KASUTAMINE

Korrelatsioonimaatriks ja graafid (vt. lisa, joonis 1) vôimaldasid vaba aja tegevuste seoste järgi teha kaudselt järeldusi ka nende tegevuste sisu kohta.

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine. Eri vahendite kasutamise vahel on korrelatsioon väga väike. Ajalehe lugemise ainsaks märkimisväärseks seoseks oli positiivne korrelatsioon vanusega, s.t. vanuse kasvades kasvab ajalehtede lugemiseks kuluv aeg. Raadio kuulamine on negatiivses korrelatsioonis lisatööga. Televiisori vaatamine on negatiivses korrelatsioonis kinoga ja positiivses teiste perekonnaliikmete eest hoolitsemisega. Televisiooni

negatiivset mõju kinole näitab ka asjaolu, et alates 1960. aastast on kinokülastajate arv Eestis vähenenud.[3]

Kultuuriline tarbimine.

Korrelatsioonid kino külastamisega näitavad, et kinos käivad peamiselt noored, kel pole veel perekonda, kes tegelevad enda erialase täiendamisega ja kasutavad ühiskondliku toitlustamise ettevõtete teenuseid. Nad tegelevad rohkem kehakultuuri ja matkamisega ning käivad sagedamini restoranis. Kino külastamine on korrelatsioonis veel ilukirjanduse lugemisega ja teatri külastamisega. Korrelatsioonid näitavad tihedat seost suhtlemisega, mis viitab kino meelelahutuslikule osale.

Teatri külastamine omab mitmekülgseid ja erinevaid seoseid: suhtlemisega (restoran, kohvik, külaliste vastuvõtt), aktiivse puhkusega (sport, matkad) ning kino, ilukirjanduse ja teadusliku kirjandusega. Teatri külastamine on positiivses korrelatsioonis ühiskondliku toitlustamise kasutamisega.

Ilukirjanduse lugemine on positiivses korrelatsioonis teatri, kino, muusika, teadusliku kirjanduse, spordi ja matkaga.

Teadusliku kirjanduse lugemine omab suurimaid seoseid erialase ja poliitilise enesetäiendamisega, märkimis-

---

[3] Eesti NSV nõukogude võimu aastail. Lühike statistiline kogumik, Tallinn 1967, lk. 184.

väärsed seosed on ka spordi, matkade, ilukirjanduse ja ühiskondliku toitlustamisega.

Muusikaga tegelemine (nii muusika kuulamine kui ka ise muusikaga tegelemine) on kõige suuremaks korrelatsioonis kunstilise isetegevusega, väiksem on seos ilukirjanduse ja fotograafiaga ning vähem sisukate tegevustega - kaardimäng, unistamine. Majapidamistöödega on seos negatiivne.

Kujutav kunst (näituste külastamine) on seoses vaid ühiskondliku toitlustamisega.

Kunstiline isetegevus omab suurimat seost muusikaga. Positiivsed seosed on veel ühiskondliku töö ja peol käimisega.

Üldiselt on antud grupi tegevuste vahel tihe seos, see on nõrgem kunstilise isetegevuse ja eriti kujutava kunsti osas. Võrreldes kogu gruppi teiste vaba aja tegevuste gruppidega, on märgata, et ainult teadusliku kirjanduse lugemine on seoses ühiskondliku töö ja erialase täiendamisega. Tihedad seosed on suhtlemise ja aktiivse puhkusega (eriti kinol, teatril ja ilukirjandusel). Korrelatsioonid seotud ajaga on ühiskondliku teeninduse sfääri osas positiivsed, koduse sfääri osas negatiivsed.

<u>Ühiskondlik töö</u> ja poliitiline enesetäiendamine on seotud vaid koosolekute, erialase enesetäiendamise, teadusliku kirjanduse ja isetegevusega.

Aktiivne puhkus. Spordiga tegelemine ja matkamine ei ole omavahel kôige otsemalt seotud. Spordiga tegelemine on suurimas korrelatsioonis vanusega, matkamine - külaskäikudega. Spordiga tegelemine on rohkem kui matkamine korrelatsioonis mitmesuguste madalasisuliste tegevustega. Antud grupil on positiivsed seosed veel kultuurilise tarbimise, (kino, teater, ilukirjandus) suhtlemise ja ühiskondliku toitlustamisega.

Suhtlemine. Kohvikus käimine on kôige suuremas seoses kaardimängu, unistamise ja restoranis käimisega, vähem matkamise ja teatris käimisega.

Restorani külastamine on tihedas seoses kohvikus käimise, spordiga tegelemise, kaardimängu ja unistamisega. Kultuurilise tarbimise osas on seosed kino ja teatriga, korrelatsioon hinnanguga kunstile ja kirjandusele on aga negatiivne.

Korrelatsioonid peol käimisega näitavad, et selle vaba aja elemendiga tegelevad inimesed, kes käivad palju külas, kel on suhteliselt palju vaba aega, kes tegelevad kunstilise isetegevusega ja kel ei kulu aega kodusele majapidamisele.

Külaliste vastuvôtmine ja külaskäigud on seotud peol ja kohvikus käimisega, aktiivse puhkusega, ilukirjanduse ja teatriga ning ühiskondliku toitlustamisega.

Niisiis antud grupi piires on tihedamad seosed restoranis ja kohvikus käimise vahel ning peol käimise ja külas-

käikude vahel.

Harrastused omavad vähe seoseid, korrelatsioone on vaid mônel määral eri harrastuste vahel ja seoses aja ülejäägiga.

Täiendav töö on korrelatsioonis ühiskondlike ülesannete arvu ja koosolekutel istumisega, erialane enesetäiendamine - poliitilise täiendamise, teadusliku kirjanduse lugemise, ühiskondliku toitlustamise ja kinos käimisega.

Seotud aeg. Ühiskondlik toitlustamine on seotud kôigi aktiivsete ja väärtuslike vaba aja tegevuste gruppidega. Söögi valmistamine, perekonnaliikmete eest hoolitsemine ja mitmesugused majapidamistööd moodustavad aga omavahel seotud kinnise ringi, mil on negatiivne korrelatsioon haridusega ning positiivne korrelatsioon televiisori vaatamisega ja mônel määral suhtlemisega.

Korrelatsioonid näitavad, et inimeste vaba aeg ei ole jaotatud ühtlaselt mitmesuguste tegevuste gruppide vahel, vaid et need grupid moodustavad üksteisest rohkem vôi vähem isoleeritud tegevuste ringe. Näiteks need, kes tegelevad palju ühiskondliku töö ja erialase täiendamisega, tegelevad vähem kultuurilise tarbimise, suhtlemise ja aktiivse puhkusega. Need, kes tegelevad rohkem kultuurilise tarbimise ja loomingulise tegevusega, tegelevad vähem ühiskondliku tööga. Need, kes on palju seotud koduse majapidamisega,

tegelevad palju vähem aktiivsemate ja väärtuslikumate vaba aja tegevustega jne.

4. VABA AJA VEETMINE SÔLTUVALT VANUSEST

(Vt. lisa, tabel 7).

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine. (Vt. lisa, tabel 3, graafik 1.) Ajalehe lugemine on massikommunikatsioonidest kôige enam levinud, ainult 1 % teatas, et ta ei loe ajalehti. Vanuse kasvades suureneb ajalehe lugemisele kulutatav aeg, ainult aastatel 26 - 45 on kasv väiksem. Rohkem kui kolmandik 45. aastast vanemaid inimesi loeb ajalehte üle ühe tunni päevas. Keskmiselt kulub ajalehtede lugemisele iga päev 52 minutit.

Televiisori vaatamiseks kulutatav aeg on kôige suurem noorimas vanusegrupis - kuni 19 aastat. Sellele järgneb järsk langus. 19 - 25 a. vanused vaatavad televiisorit kôige vähem. Selle põhjuseks on arvatavasti asjaolu, et see vanuseperiood on kôige aktiivsema tegutsemise ajaks, peale selle pole suurel osal sellesse vanusegruppi kuuluvatel inimestel - üliôpilastel - vôimalust televiisorit vaadata. Vanuses 26 - 50 aastat on televiisori vaatamisele kuluv aeg ühtlane, ligikaudu 50 minutit päevas. Peale 55. eluaastat televiisori vaatamine väheneb. Televisioon on levinud küllaltki laialdaselt, 87 % küsitletuist teatas, et ta vaatab televiisorit, kuid seejuures 47 % vaatab alla

30 min. päevas.

Raadio võtab massikommunikatsiooni vahenditest vabas ajas kõige rohkem ruumi, keskmiselt 96 min. päevas. Rohkem teistest kuulavad raadiot kõige nooremad ja kõige vanemad vanusegrupid.

Kõigile massikommunikatsiooni vahenditele kokku kulutatud aeg on kõige väiksem keskmistes vanusegruppides (31 - 55 aastat), suurem vanemates ja nooremates (välja arvatud 19 - 25 a.) vanusegruppides. Kuna vaba aja osas on pilt umbes samasugune - kõige vähem vaba aega omavad keskealised - siis vanuse mõju massikommunikatsiooni vahenditele ei ole väga suur. Vanus mõjutab massikommunikatsiooni vahendite valikut: nooremad eelistavad raadiot ja televisiooni, vanemad raadiot ja ajalehti.

Kultuuriline tarbimine.

Teadusliku kirjanduse lugemisega tegeleb 62 % anketeerituist. Alates 36. eluaastast teadusliku kirjanduse lugemisele kulutatav aeg hakkab pidevalt vähenema.

Ilukirjanduse lugemine on antud grupi tegevustest levinud kõige laialdasemalt, ainult 7 % vastas eitavalt. Ligemale pool küsitletuist teatasid, et nad loevad 2 - 8 tundi nädalas. Ilukirjanduse lugemisele kulutatav aeg väheneb pidevalt ja ühtlaselt.

Muusikaga tegeleb vaid üks neljandik anketeerituist. Kõige rohkem tegelevad sellega kuni 19 aastased, seejärel muusikaga tegelejate protsent langeb, jäädes alates 26. eluaastast enam-vähem ühele tasemele.

Kunstinäitusi külastab vaid 24 % anketeerituist. Kôige rohkem kuni 19 aastased, kuni 30. eluaastani külastatavus langeb üsna kiiresti, siis aeglasemalt.

Samasugune on pilt kunstilise isetegevuse osas. Sellega tegeleb 24 % küsitletuist, kôige rohkem kuni 19 aastased (37 %), kuni 30. aastani tegelejate arv väheneb kiiresti, siis aga aeglasemalt.

Kino külastamine on samuti üks laialdasemalt levinud tegevusi vabal ajal. Üldse käib kinos 83 % anketeerituist, enamus 1 - 4 korda kuus. Kôige suurem on külastatavus kuni 25. eluaastani, siis langeb pidevalt.

Teatrit külastab 76 % küsitletuist, kôige rohkem vanuses 19 - 25 aastat, seejärel teatrikülastajate arv väheneb, algul ühtlaselt, viimastes vanusegruppides kiirenevalt.

Kultuurilise tarbimise osa on üldiselt kôige suurem nooremates vanusegruppides (kuni 25. eluaastani), seejärel aeglaselt vôi kiirenevalt vanuse kasvades vähenedes, eriti tunduvalt viimastes vanusegruppides.

Ühiskondlik töö on kuni 55. eluaastani levinud enam-vähem ühtlaselt, seejärel aga väheneb tunduvalt. Üldse tegeleb ühiskondliku tööga 67 %. Samasugune on pilt poliitilise enesetäiendamise osas; ainult et sellega tegeldakse vähem - 46 % küsitletuist vastas, et ta tegeleb poliitilise enesetäiendamisega.

Aktiivne puhkus. Nii matkamise kui ka kehakultuuri

ja spordiga tegelevad ligikaudu pooled anketeerituist. Vanuse kasvades tegelejate protsent väheneb, matkamisega tegelejate osas aeglasemalt, spordiga tegelejate osas kiiremalt.

Suhtlemine.

Kohvikut külastab üldse 25 % anketeerituist, kôige rohkem vanuses 19 - 25 aastat. Seejärel külastajate protsent langeb, tôustes uuesti vanuses 56 - 65 aastat.

Restoranis käib 23 % küsitletuist, jällegi kôige rohkem vanuses 19 - 25 aastat, seejärel restoranis käijate protsent pidevalt väheneb.

Külaskäigud on antud grupis kôige laiemalt levinud tegevus - 64 % ankeedi täitjaist andis jaatava vastuse. Siingi on suurim aktiivsus vanuses 19 - 25 aastat, seejärel aeglaselt langedes.

Külaliste vastuvôtmisega tegelemisele vastas jaatavalt 58 %, kôige rohkem kulub selleks aega vanuses 19 - 30 aastat, seejärel ajakulu väheneb, kuid väga aeglaselt.

Pidudel käimise ja jalutamisega tegeleb üldse 61 %, kôige rohkem vanusegrupp kuni 19 aastat (76 %), seejärel pidudel käijate protsent ühtlaselt langeb.

Üldiselt on kôige aktiivsemad noored, vanuse kasvades aktiivsus langeb, kuid vôrdlemisi ühtlaselt.

Harrastused.

Lauamänge mängib 26 % anketeerituist, kôige rohkem mängitakse vanuses kuni 19 aastat (40 %).

Jahi ja kalapüügiga tegeleb vaid 10 %, peamiselt alates 30. eluaastast.

Kollektsioonidega tegeleb 9 % küsitletuist, kõige rohkem vanuses kuni 19 aastat.

Harrastused on niisiis levinud ainult väiksemates gruppides.

Täiendav töö.

Lisatööd teeb üldse 33 % anketeerituist, kõige rohkem vanuses 31 - 55 aastat.

Erialase enesetäiendamisega tegeleb üldse 58 %, kõige rohkem vanuses 19 - 45 aastat.

Koosolekutel istumiseks kulub aega üldse 64 % anketeerituist, kõige rohkem vanuses 31 - 55 aastat.

Niisiis on kõige suurem töökoormus keskealistel (31 - 55 aastat).

Seotud aeg.

Ühiskondliku toitlustamise ettevõtteid kasutab üldse 43 %, kõige rohkem vanuses 19 - 25 aastat.

Järjekordades seismiseks kulutab iga päev aega 76 % küsitletuist, kõik vanusegrupid enam-vähem ühepalju, ainult 19 - 30-aastased veidi rohkem.

Söögi valmistamisega tegeleb üldse 56 %, kõigis vanusegruppides, välja arvatud kuni 19 aastased, kulub selleks enam-vähem ühepalju aega, ainult viimastes vanusegruppides vähem.

Teiste perekonnaliikmete eest hoolitsemisele kulub

aega 50 % anketeerituist, rohkem kulub selleks aega alates 26 eluaastast, eriti aga vanuses 30 - 45 aastat.

Mitmesuguste majapidamistöödega tegeleb üldse 81 %, kôige rohkem kulub selleks aega vanuses 26 - 55 aastat.

Üldiselt on koduse sfääriga seotud aeg kôige suurem keskealistel, ühiskondliku teenindamise sfääris kulub kôige rohkem aega 19 - 25 aastastel.

Ajapuudus on kôige suurem keskealistel. Küsimusele, "kas teil jääb aega tegelemiseks oma huvidega?" vastasid "suurt ei jää" vôi "üldse ei jää" kuni 25 aasta vanustest 54 %, 26 - 45 aasta vanustest 70 %, 46 - 55 aasta vanustest 61 %, 56 - 65 aasta vanustest 39 % ja vanematest 28 %.

Hinnates vaba aja struktuuri aktiivsete ja arendavate tegevuste osa järgi kogu vabas ajas, vôime öelda, et kôige parem on vaba aja struktuur noorematel vanusegruppidel (kuni 25 aastat) ja kôige halvem vanimatel vanusegruppidel. Kuigi viimastel vaba aega kasvab, kaasneb sellega vaba aja tegevustest ainult raadio kuulamisele ja ajalehtede lugemisele kulutatava aja kasv.

5. VABA AJA VEETMINE SÔLTUVALT HARIDUSTASEMEST

(vt. lisa, tabel 8)

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine. (vt. lisa, tabel 4, graafik 2). Ajalehe lugemisele kulutatav aeg üldiselt hariduse tôusuga suureneb, erandiks on kuni 4 klassilise haridusega inimesed (peamiselt mittetöötajad ja kolhoosnikud, elavad maal), kes loevad rohkem ajalehti ja kasutavad teisi vahendeid vähem. Ka teaduste kandidaadi vôi doktori kraadi omajad kalduvad üldisest tendentsist veidi kôrvale.

Televiisori vaatamisele kulutatava aja osas on märgata vastupidist tendentsi. Kuni 8 klassini televiisori vaatamisele kulutatav aeg tôuseb, saavutades maksimumi, seejärel langeb. Kôrvalekaldumine on ka lôpetamata kôrgema haridusega[4] inimeste osas (üliôpilastel puudub vôimalus televiisorit vaadata). Erinevused gruppide vahel on küllaltki suured, ulatudes 2,5 korrani.

Raadio kuulamine hariduse tôusuga kuni 11 klassini suureneb, siis aga langeb pidevalt. Suurimad erinevused gruppide vahel on üle 2 korra.

Kôigile massikommunikatsiooni vahenditele kokku kulutatav aeg algul suureneb ja saavutab suurima ulatuse 5 - 8 klassilise haridusega grupi juures, seejärel pidevalt

---

[4] Lôpetamata kôrgema haridusega inimeste hulka me loeme siin ka kôiki neid, kes on môni kursus kôrgemas koolis ôppinud.

langeb.

Haridustase avaldab suurt mõju massikommunikatsiooni vahendite kasutamisele. Hariduse kasvades suureneb nõudlikkus ja kriitiline suhtumine raadiosse ja televisiooni. Vaatamata massikommunikatsiooni vahenditele kulutatava aja vähenemisele, on, nagu näitas indekseerimine, intelligentsuse indeks kõige suuremas korrelatsioonis lülitumisega massikommunikatsioonisüsteemi.

Kultuuriline tarbimine.

Kino külastamine saavutab maksimumi lõpetamata kõrgema, teatri külastamine lõpetamata kõrgema ja kõrgema haridusega grupi juures. Ilukirjanduse lugemisele kulutatav aeg on suurim kesk-, lõpetamata kõrgema ja kõrgema haridusega ning teaduslikku kraadi omajate grupi juures. Teadusliku kirjanduse lugemisele kuluv aeg on kõige otsesemas seoses haridustaseme kasvuga. Muusikaga tegelemisele kulutatav aeg on kesk- ja kõrgema hariduse juures enam-vähem ühesuurune, kuni 4 klassilise haridusega grupil on see väiksem, teadusliku kraadi omajatel suurem. Kunstinäituste külastamine suureneb koos hariduse kasvuga. Kunstilise isetegevusega tegelemine on levinud ühtlaselt, ainult esimene ja viimane haridusgrupp tegelevad sellega vähem.

Kultuuriline tarbimine haridustaseme tõusuga suureneb, alates lõpetamata kõrgemast ja kõrgemast haridusest toimuvad mõningad muudatused eri tegevuste vahel: kino, teatri ja ilukirjanduse osa mõnevõrra langeb, muusika,

kunsti ja teadusliku kirjanduse osa aga kasvab suuremal määral.

Ühiskondlik töö ja poliitiline enesetäiendamine kasvavad otseses seoses haridustaseme tõusuga.

Aktiivne puhkus. Kehakultuuri ja matkamise osa suureneb pidevalt koos hariduse tõusuga, mõnevõrra vähem kõrgema haridusega grupi osas ja rohkem teaduslikku kraadi omajate osas.

Suhtlemine.

Kohviku külastamine kasvab koos hariduse tõusuga ja on suurim lõpetamata kõrgema haridusega ja teaduslikku kraadi omajate seas. Restorani külastamine saavutab maksimumi lõpetamata kõrgema haridusega grupis ja seejärel langeb. Külaskäikudega tegelejate protsent hariduse tõusuga kasvab, nende osa, kes kulutavad selleks üle 5 tunni nädalas, aga väheneb. Samasuguseid tendentse võib märgata külaliste vastuvõtmise osas. Pidudel käijad on kõige rohkem lõpetamata kõrgema haridusega grupis.

Seega kuni kõrgema hariduseni suhtlemisaktiivsus hariduse tõusuga kasvab.

Harrastuste osas on hariduse kasvu mõju väike.

Täiendavale tööle kulutatav aeg hariduse tõusuga suureneb.

Seotud aeg. Üldiselt hariduse kasvuga kuni 11 klassini seotud aeg suureneb, edasi aga suuri muudatusi ei toimu, ainult söögi valmistamisele kuluv aeg kôrgemates haridusgruppides väheneb ja teiste perekonnaliikmete eest hoolitsemiseks kuluv aeg suureneb. Lôpetamata kôrgema haridusega inimesed kasutavad rohkem ühiskondliku toitlustamise teenuseid.

Ajapuudus üldiselt hariduse tôusuga suureneb, kôrvalekaldumisi sellest tendentsist on lôpetamata kôrgema haridusega ja teaduslikku kraadi omajate grupis.

Vaba aja struktuur muutub hariduse kasvuga tunduvalt paremaks, kuigi kasvab töökoormus ja väheneb vaba aja maht. Vaadeldud vaba aja tegevuste gruppidest väheneb ainult massikommunikatsiooni vahendite kasutamise (eriti televisiooni) osa ja kôrgemates haridusgruppides (kôrgemat haridust ja teaduslikku kraadi omajad) suhtlemise osa. Ajakirjanduse osa kasvab. Raadio kuulamisele kulutatav aeg on,samuti kui peamiselt suhtlemisega seotud tegevuste grupile kulutatav aeg,suurim lôpetamata kôrgema haridusega grupi seas.

6. VABA AJA VEETMINE SÕLTUVALT SOOST

(vt. lisa, tabel 9)

Massikommunikatsiooni vahenditele (vt. lisa, tabel 5) kulutavad naised üldiselt rohkem aega, eriti raadio kuulamisele; televiisori vaatamise osas on erinevused väikesed, ajalehti loevad mehed rohkem.

Kultuuriline tarbimine.

Naised kulutavad rohkem aega kui mehed ilukirjanduse lugemisele, teatris käimisele, kunstinäituste külastamisele ja isetegevusele. Mehed loevad rohkem teaduslikku kirjandust. Kinos käimise ja muusikaga tegelemise osas on erinevused minimaalsed.

Ühiskondlikule tööle ja poliitilisele enesetäiendamisele kulutavad mehed rohkem aega kui naised.

Aktiivse puhkuse, nii spordi kui ka matkamisega, tegelevad naised vähem kui mehed.

Suhtlemise osas on mehed aktiivsemad restoranides ja pidudel käijad, naised käivad rohkem kohvikus.

Vaba aja harrastused on levinud meeste seas rohkem kui naiste osas.

Täiendavale tööle kulub meestel rohkem aega kui naistel.

Seotud aeg on naistel suurem kui meestel, ainult ühiskondlikku toitlustamist kasutavad mehed rohkem.

Ajapuudus on suurem naistel. 65 % naistest ja 55 % meestest ei jää küllaldaselt aega oma huvidega tegelemiseks.

Sooline tunnus avaldab tugevat mõju vaba aja tegevustele. Kuigi meestel on töökoormus suurem, on naiste aeg koduses majapidamises rohkem seotud ja neil on vaba aega vähem.

7. VABA AJA VEETMINE SÕLTUVALT PEREKONNASEISUST;

(vt. lisa, tabel 9)

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine (vt. lisa, tabel 5): ajalehti loevad rohkem lahutatud - lesed ja abielus inimesed, televiisorit vaatavad rohkem abielus inimesed, raadiot kuulavad rohkem vallalised ja lahutatud - lesed.

Kultuuriline tarbimine.

Kino ja teatri külastamisele, ilukirjandusele ja muusikale pühendavad kõige rohkem aega vallalised, vähem abielus olevad inimesed ja kõige vähem lahutatud - lesed. Teadusliku kirjandust loevad rohkem abielus ja vallalised inimesed. Kunstinäitusi külastavad rohkem vallalised, vähem lahutatud - lesed ja abielus. Kunstilise isetegevusega tegelevad kõige rohkem lahutatud - lesed, vähem vallalised ja kõige vähem abielus inimesed.

Ühiskondliku töö ja poliitilise enesetäiendamisega tegelevad rohkem abielus ja vallalised, lahutatud- lesed vähem.

Aktiivsele puhkusele kulutavad kõige rohkem aega val-

lalised ja kôige vähem lahutatud - lesed.

Suhtlemise osas on kôige aktiivsemad vallalised. Kôigi antud grupi elementidega, välja arvatud külaliste vastuvôtmine, tegelevad kôige vähem aga lahutatud - lesed (ainult kohvikus istuvad nad rohkem kui abielus inimesed).

Vaba aja harrastustega tegelevad kôige rohkem vallalised ja abielus inimesed.

Täiendavat tööd teevad kôige rohkem abielus inimesed ja kôige vähem lahutatud - lesed.

Seotud aja osas on palju erinevusi. Ühiskondlikku toitlustamist kasutavad rohkem lahutatud - lesed ja vallalised. Järjekordades seisavad rohkem vallalised ja lahutatud - lesed. Söögi valmistamiseks kulub kôige rohkem aega lahutatutel - leskedel, teiste perekonnaliikmete eest hoolitsemiseks kôige rohkem abielus inimestel ja kôige vähem vallalistel. Majapidamistöid teevad kôige rohkem abielus inimesed.

Ajapuudus on kôige suurem abielus olevail inimestel (67-l protsendil ei jää küllaldaselt aega tegelemiseks oma huvidega), väiksem lahutatud - leskedel (55 %) ja vallalistel (52 %).

Vaba aja struktuur, arvestades aktiivsete ja arendavate tegevuste osa kogu vabas ajas, on parem vallalistel ja suhteliselt kôige halvem lahutatutel - leskedel. Perekonnaseisu kaudu avaldub kahtlemata ka vanuseliste tegurite môju, kuivôrd teatud vanusegruppidele on iseloomulik teatud kindel perekonnaseis.

8. VABA AJA KASUTAMINE SÕLTUVALT ELUKOHAST

(vt. lisa, tabel 9)

Massikommunikatsiooni vahendeid (vt. lisa, tabel 5) kasutatakse linnas üldiselt rohkem. Ainult televiisorit vaadatakse maal mõnevõrra rohkem.

Kultuurilisele tarbimisele pühendatakse linnas rohkem aega kui maal ja seda kõigi tegevuste puhul, ainult kunstilise isetegevuse osas on raske vahet teha.

Ühiskondliku töö, aktiivse puhkuse ja suhtlemise alal on olukord samasugune.

Harrastustest tegeldakse ainult jahi ja kalapüügiga maal rohkem kui linnas.

Täiendava töö osas kulub linnas erialasele enesetäiendamisele ja koosolekutel istumisele rohkem, lisatööle aga vähem aega kui maal.

Seotud aja osas on linnas suuremad ajakulutused ühiskondlikule toitlustamisele, järjekordades seismisele ja söögi valmistamisele ning väiksemad teiste perekonnaliikmete eest hoolitsemisele. Majapidamistöödeks kulutatav aeg on maal ja linnas enam-vähem ühesuurune.

Ajapuudust tuntakse maal rohkem kui linnas.

Vaba aja struktuur on linnas tunduvalt parem kui maal.

9. VABA AJA KASUTAMINE SÕLTUVALT SOTSIAALSEST GRUPIST

(vt. lisa, tabelid 2 ja 6)

Sotsiaalsete gruppide juures on välja arvutatud ka

keskmised ajakulutused vaba aja tegevustele ja selle alusel määratud vaba aja ja seotud aja kogumaht (tabel 2). Seejuures erinevad ajaühikud on teisendatud järgmiselt: mingiks tegevuseks kuus kuluv aeg on jagatud neljaks, saadud nädalad on jagatud vaba aja osas kümnega (viiepäevase töönädala puhul on arvestatud kahele puhkepäevale 5 tavalise tööpäeva vaba aja hulk) ja seotud aja ning täiendava töö osas viiega (tööpäevade arv nädalas). Selline teisendamine on küllaltki tinglik, kuid käesoleva töö piires ta võimaldab leida eri tegevuste osa kogu vabas ajas ja vaba aja ning seotud aja suhet, tegelikke vahekordi oluliselt moonutamata. Tegevused, kus oli märgitud kordade arv, on teisendatud tundideks, arvestades, et kinos käimisele kulub 2 t., teatris käimisele 3 t. ja restoranis käimisele 4 t.

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine. Ajalehti loetakse keskmiselt52 min. päevas, ainult 1 % ei loe üldse ajalehti. Kõige rohkem kulub selleks aega partei- ja riigiaparaadi töötajatel (78 min.) ja kõige vähem õpilastel (40 min.), ülejäänutel 48 - 59 min. Televiisori vaatamises on erinevused palju suuremad. 1965.a. oli Eestis iga 1000 elaniku kohta 149 televiisorit (vt. lk. 37), seega rohkem kui pooltes perekondades puudus televiisor. Kõige rohkem vaatasid televiisorit kolhoosnikud - 65 min. päevas, teistest gruppidest vähem kulus selleks aega õpetajatel, partei - ja riigiaparaadi töötajatel ja loomingulisel intelligent-

sil (25 - 40 min.)ning kôige vähem üliôpilastel (19 min.), kel praktiliselt enamasti puudub vôimalus televiisorit vaadata (ainult 15 % üliôpilasi vaatas televiisorit üle 30 min. päevas). Suurim erinevus gruppide vahel on üle 3 korra. 47 % televiisorivaatajatest kulutas selleks aega vaid kuni 30 min. päevas ja ainult 8 % üle 2 t. päevas.

Raadiot kuulavad kôige rohkem mittetöötajad, üliôpilased, ôpilased, teenistujad ja töölised (100 - 120 min. päevas), ülejäänud 70 - 80 min. päevas ja kôige vähem parteitöötajad (58 min.). Seega raadio vôtab vabas ajas massikommunikatsiooni vahenditest kôige rohkem ruumi.

Sotsiaalsete gruppide piires jaotuvad raadio kuulamise ajad väga ühtlaselt. Partei- ja riigiaparaadi töötajad kuulavad raadiot ilmselt seepärast vähe, et nad saavad neid huvitava informatsiooni pôhiliselt ajalehtedest. Mittetöötajate osas avaldab môju vaba aja suhteliselt suur maht ja vanuseline tegur. Üliôpilaste ja ôpilaste osas on oluline vanuseline tegur. Ülejäänud gruppidele on oletatavasti suurem hariduse môju.

Üldse kulub massikommunikatsiooni vahendite kasutamisele päevas 2,5 - 4 tundi: kôige rohkem mittetöötajatel (ligi 4 t.), töölistel, teenistujatel, ôpilastel, tehnilisel intelligentsil ja kolhoosnikel (3 - 3,5 t.), loomingulisel intelligentsil, ôpetajatel, parteitöötajatel ja üliôpilastel 2,5 - 3 t. Siin avaldab ilmselt kôige suuremat môju hariduslik tegur.

Kultuuriline tarbimine.

Kinos käivad kôige sagedamini üliôpilased (4,5 korda kuus) ja ôpilased (4 korda), kôige vähem kolhoosnikud (1,8 korda) ja ülejäänud 2 - 3 korda kuus. Olulist mõju avaldab siin vanus, nooremad sotsiaalsed grupid käivad kinos kôige rohkem.

Teatrit külastatakse ankeedi andmetel suhteliselt sagedasti - keskmiselt 0,9 korda kuus. Üldse käib teatris 76 % küsitletuist. Kôige rohkem käivad teatris üliôpilased (1,2 korda kuus), kôige vähem mittetöötajad (0,8 korda kuus) ja kolhoosnikud (0,6 korda kuus). Viimaste vähene teatrikülastamine on tingitud elukohast ja kôrgemast vanusest.

Ilukirjanduse lugemine on levinud laialdaselt. Keskmiselt loetakse iga nädal ligi 6 tundi. Üldse loeb 87 % küsitletuist. Kôige rohkem loevad ôpilased (7 tundi nädalas) ja kôige vähem kolhoosnikud (4 t. nädalas).

Teadusliku kirjanduse lugemises on erinevused gruppide vahel tunduvalt suuremad, loominguline intelligents loeb teaduslikku kirjandust 6 korda rohkem kui mittetöötajad. Üldse loeb 62 % küsitletuist, keskmiselt kulub sellele 3,5 tundi nädalas. Teistest gruppidest tunduvalt rohkem pühendavad sellele tegevusele aega loominguline intelligents (ligi 10 t. nädalas) ja üliôpilased (ligi 9 t. nädalas); ôpetajad, tehniline intelligents, ôpilased, partei- ja riigiaparaadi töötajad vähem - 3 tunni piires; kolhoosnikud, teenistujad ja töölised 2 - 2,5 t. nädalas.

Muusikaga tegeleb üldse vaid 25 % küsitletuist, keskmiselt pühendatakse sellele tegevusele 95 minutit nädalas. Teistest tunduvalt rohkem tegelevad muusikaga ôpilased - üle 3 t. nädalas; ôpetajad, mittetöötajad, üliôpilased, partei- ja riigiaparaadi töötajad ning töölised tegelevad muusikaga 1,5 - 2 t. nädalas; kôige vähem tehniline intelligents ja kolhoosnikud - alla 1 tunni nädalas.

Kunstinäituste külastamisele pühendatakse antud grupi tegevustest kôige vähem aega - keskmiselt 26 min. nädalas, üldse külastab kunstinäitusi 24 % küsitletuist. Aktiivsemad on üliôpilased, partei- ja riigiaparaadi töötajad, loominguline intelligents ja ôpilased, kes kulutavad selleks 0,5 - 1 t. nädalas. Kôige vähem külastavad näitusi kolhoosnikud ja sovhoosnikud, keskmiselt 9 min. nädalas. Erinevused gruppide vahel kuni 6 korda.

Kunstilise isetegevusega tegeleb üldse 20 % küsitletuist, keskmiselt kulub selleks 57 min. nädalas. Aktiivsemad isetegevuslased on ôpilased, ôpetajad, partei- ja riigiaparaadi töötajad ning mittetöötajad; kôige vähem tegelevad isetegevusega loominguline intelligents.

Kokku pühendavad antud tegevuste grupile kôige rohkem aega üliôpilased (22 t. nädalas), loominguline intelligents (18,5 t.) ja ôpilased (18 t.), kôige vähem kolhoosnikud (10 t. nädalas). Ülejäänud järgmiselt: parteitöötajad 15 t., ôpetajad 14,5 t., mittetöötajad, töölised ja teenistujad üle 13 t. ja tehniline intelligents ligi 12 t. nädalas. Seega erinevused ulatuvad kahe korrani.

Ühiskondlik töö ja poliitiline enesetäiendamine. Ühiskondlikku tööd teevad kôige rohkem partei- ja riigiaparaadi töötajad (üle 6 t. nädalas), ôpetajad (üle 5 t. nädalas), loominguline ja tehniline intelligents ning üliôpilased (üle 4 tunni nädalas). Üldse teeb ühiskondlikku tööd 87 % küsitletuist, keskmiselt kulutatakse sellele 220 min. nädalas.

Poliitilisele enesetäiendamisele kulutatakse keskmiselt aega 70 min. nädalas. Üldse tegeleb poliitilise enesetäiendamisega 46 % küsitletuist. Sealjuures parteitöötajad, ôpetajad ja üliôpilased üle 1,5 tunni ning loominguline intelligents, ôpilased, teenistujad ja tehniline intelligents 1 - 1,5 tundi; kolhoosnikud ja töölised 0,5 - 1 tundi nädalas.

Aktiivne puhkus.

Spordiga tegeleb 48 % küsitletuist, keskmiselt kulub selleks 130 min. nädalas. Kôige rohkem kulutavad aega spordile ôpilased (ligi 5 t. nädalas) ja üliôpilased (ligi 3 t. nädalas); töölised, parteitöötajad, teenistujad, tehniline ja loominguline intelligents 1,5 - 2 t., ôpetajad ja kolhoosnikud 1 - 1,5 t. ja mittetöötajad alla 1 t. nädalas.

Matkamisega tegeldakse keskmiselt 8 t. kuus. Kôige rohkem matkavad üliôpilased (11 t. kuus) ja loominguline intelligents (üle 10 t. kuus); töölised, tehniline intelligents, ôpilased ja teenistujad käivad matkadel üle 8 t. kuus, partei- ja riigiaparaadi töötajad ning ôpetajad üle 5 t. ning mittetöötajad ja kolhoosnikud üle 4 t. kuus.

Üldiselt spordi- ja kehakultuuri osas on aktiivse-

mad need sotsiaalsed grupid, keda iseloomustab väiksem vanus. Matkamiseks on aktiivsemad need sotsiaalsed grupid, keda iseloomustab kõrgem haridus.

Suhtlemine.

Restoranis käiakse ankeediandmetel üldiselt vähe, üldse vaid 24 % küsitletuist, keskmiselt külastatakse restorani vaid 0,3 korda kuus. Kõige rohkem käivad restoranis üliõpilased (0,8 korda kuus), järgnevad tehniline intelligents ja parteitöötajad (üle 0,5 korra kuus) ning ülejäänud alla 0,5 korra kuus; õpilased ja mittetöötajad ei käi peaaegu üldse restoranis.

Kohvikus käib üldse 35 % küsitletuist, keskmiselt kulutatakse selleks 40 min. nädalas. Kõige rohkem istuvad kohvikus üliõpilased (üle 1,5 t. nädalas) ja kõige vähem kolhoosnikud (9 min. nädalas), ülejäänud 0,5 - 1 t. nädalas.

Külaskäikudeks ja külaliste vastuvõtuks kulutab aega üldse 60 % küsitletuist, kõige rohkem üliõpilased (ligi 5 t. nädalas); mittetöötajad 4,5 t., töölised ja õpilased 4 t., loominguline ja tehniline intelligents ning teenistujad üle 3 t., kolhoosnikud, õpetajad ja partei- ning nõukogude töötajad ligikaudu 2,5 tundi nädalas.

Peol ja jalutamas käib üldse 61 % küsitletuist, teistest tunduvalt rohkem käivad sotsiaalsed grupid, keda iseloomustab väiksem vanus - üliõpilased (üle 4,5 t. nädalas) ja õpilased (üle 4 t. nädalas). Järgnevad mittetöötajad, töölised, teenistujad, tehniline intelligents, partei- ja

riigiaparaadi töötajad ning õpetajad (üle 2 t. nädalas). Kõige vähem käivad peol ja jalutamas loominguline intelligents ja kolhoosnikud.

Kõigile antud grupi tegevustele kokku kulutatvad kõige rohkem aega mittetöötajad (ø 14 t. nädalas), järgnevad üliõpilased (12 t.), õpilased ja töölised (8,5 t.), teenistujad, tehniline ja loominguline intelligents (ligikaudu 7 t.), parteitöötajad ja õpetajad (ligi 6 t.) ja kõige vähem kolhoosnikud (5 t. nädalas).

Võrreldes seda järjestust vaba aja mahuga järjestusega sotsiaalsete gruppide kaupa,on märgata nende suurt sarnasust (s.t. need, kel on palju vaba aega, kulutavad ka külaskäikudeks, kohvikus istumiseks jne. rohkem aega). Samuti on huvitav märkida väga suurt sarnasust antud grupi tegevusteks kulutatava aja ja raadio kuulamiseks kulutatava aja hulga vahel (mittetöötajad kulutavad teistest sotsiaalsetest gruppidest rohkem aega suhtlemiseks ja samuti raadio kuulamiseks; loominguline intelligents, õpetajad, parteija riigiaparaadi töötajad ning kolhoosnikud kulutavad teistest sotsiaalsetest gruppidest vähem aega nii suhtlemisele kui ka raadio kuulamisele jne.).

<u>Vaba aja harrastustega</u> tegeldakse üldiselt väga vähe; lauamänge mängib 26 %, jahil ja kala püüdmas käib 10 % ja kollektsioonidega tegeleb 9 % küsitletuist. Lauamänge mängivad rohkem töölised, kolhoosnikud ja õpilased (üle 1 t. nädalas). Jahil käivad rohkem kolhoosnikud (ligi 3 t. kuus), tehniline intelligents, töölised ja partei- ning nõukogude

töötajad (ligikaudu 2 t. kuus). Kollektsioonidega tegelevad kôige rohkem partei- ja riigiaparaadi töötajad ning ôpilased (40 - 50 min. nädalas).

Täiendav töö.

Koosolekutel istumiseks kulutab aega 64 % küsitletuist, keskmiselt kulub selleks 107 min. nädalas. Kôige rohkem istuvad koosolekutel partei- ja riigiaparaadi töötajad (5,5 t. nädalas); järgnevad loominguline ja tehniline intelligents ning ôpetajad (üle 2,5 t. nädalas); teenistujad, üliôpilased ja kolhoosnikud ning sovhoosnikud (1,5 - 2 t.) ja töölised, ôpilased ning mittetöötajad (ligikaudu 1 t. nädalas).

Erialase enesetäiendamisega (see ilmselt kattub suures osas teadusliku kirjanduse lugemisega) tegeleb üldse 57 % küsitletuist, keskmiselt kulub selleks üle 4 tunni nädalas. Kôige rohkem täiendavad ennast üliôpilased (ligi 11 t. nädalas) ja loominguline intelligents (ligi 8.t. nädalas); järgnevad tehniline intelligents ja ôpetajad (üle 4 t. nädalas); ôpilased, teenistujad ja parteitöötajad (üle 3 t. nädalas), kolhoosnikud (ligi 3 t.), töölised (ligi 2 t.) ja mittetöötajad (alla 1 t. nädalas).

Lisatööd teeb üldse 33 % küsitletuist, keskmiselt kulutatakse sellele ligi 3 t. nädalas. Lisatöö maht iseloomustab vahest kôige paremini üldist töökoormust. Kôige rohkem teevad tööd, mida ei jôutud töö ajal ära teha, ôpetajad (ligi 6 t. nädalas); järgnevad parteitöötajad (5 t.), kolhoosnikud ja loominguline intelligents (üle 4 t.),

tehniline intelligents ja teenistujad (üle 2,5 t.), töölised, õpilased ja üliõpilased (ligi 2 t. nädalas).

Kokku kulub täiendavaks tööks kõige rohkem aega loomingulisel intelligentsil ja üliõpilastel (üle 14,5 t. nädalas), järgnevad parteitöötajad (ligi 14 t.), õpetajad (üle 12,5 t.), tehniline intelligents (ligi 10 t.), kolhoosnikud (9 t.), teenistujad 8 t.), õpilased (üle 6 t.), töölised (5 t.) ja mittetöötajad (2 t. nädalas).

Siinjuures tuleb arvestada seda, et osa sellest täiendavast tööst kuulub ilmselt ametliku tööaja hulka (partei- ja riigiaparaadi töötajatel koosolekutel istumine, üliõpilastel ja loomingulisel intelligentsil erialane enesetäiendamine).

Seotud aeg.

Ühiskondlikku toitlustamist kasutab üldse 43 % küsitletuist, keskmiselt kulub selleks 95 min. nädalas. Kõige suuremad ajakulud on siin üliõpilastel (üle 3 t. nädalas), järgnevad parteitöötajad, tehniline intelligents, töölised ja õpilased (üle 1,5 t.), loominguline intelligents, teenistujad ja kolhoosnikud (üle 1 t.) ja õpetajad ning mittetöötajad (alla 1. t. nädalas).

Järjekordades seismisega kulub aega üldse 76 % anketeerituist, keskmiselt seistakse järjekorras pool tundi päevas. Kõige rohkem seisavad mittetöötajad ja kõige vähem kolhoosnikud ja sovhoosnikud, ülejäänute osas on erinevused väikesed.

Toidu valmistamisele kulutavad kõige rohkem aega mit-

tetöötajad, ôpetajad, teenistujad ja kolhoosnikud (üle 1 t. päevas), kôige vähem tehniline ja loominguline intelligents ning ôpilased (ligikaudu 0,5 t. päevas).

Teiste perekonnaliikmete eest hoolitsemisele kulub kôige enam aega kolhoosnikel, mittetöötajatel ja parteitöötajatel (ligi 1,5 t. päevas).

Mitmesugustele majapidamistöödele kulub rohkem aega mittetöötajatel ja kolhoosnikel (2 ja rohkem tundi päevas).

Seotud aeg on kôige suurem mittetöötajatel (6 t. päevas) ja kolhoosnikel (5 t. päevas), kôige väiksem üliôpilastel, tehnilisel ja koomingulisel intelligentsil ja ôpilastel (keskmiselt 3 t. päevas). Siin on ilmne haridustaseme môju.

<u>Vaba aja maht</u> on keskmiselt 6,5 tundi päevas, seega 2,5 - 3,5 tundi suurem kui B. Grušini andmeil üleliiduline keskmine 1963.a. See on ilmselt suurem tegelikkusest, kôrvalekaldumise peamiseks põhjuseks on arvatavasti asjaolu, et vaba aja maht on leitud subjektiivsete hinnangute alusel 30 üksiku tegevuse kohta. Iga hinnang võis kalduda psühholoogilistel põhjustel tegelikkusest kôrvale ja lôpuks on üldse raske määrata teatud ajavahemikus mingile tegevusele kuluvat aega.

Suurim on vaba aja maht nendel sotsiaalsetel gruppidel, kes ei ole otseselt seotud tööga - üliôpilased, mittetöötajad ja ôpilased (üle 7 t. päevas). Kôige vähem on vaba aega ôpetajatel ja kolhoosnikel (alla 6 t. päevas). Ülejäänute osas on erinevused väiksemad. Kuna aga erinevatel

sotsiaalsetel gruppidel vaba aja mõiste sisu on erinev, mida me käesolevas töös ei saanud küllaldaselt arvestada, siis saadud andmed vähemalt osaliselt ei vasta tegelikkusele.

Ajapuudus oli hinnangute järgi kõige suurem õpetajatel (küsimusele "kas teil jääb aega tegelemiseks oma huvidega?" vastasid "üldse ei jää" või "suurt ei jää" 76 %), järgnesid teenistujad (68 %), kolhoosnikud (66 %), tehniline intelligents (64 %), loominguline intelligents (63 %), üliõpilased ja töölised (59 %), õpilased (55 %), partei- ja riigiaparaadi töötajad (52 %) ja mittetöötajad (29 %).

Niisiis vaba aega on kõige vähem õpetajatel ja kõige rohkem mittetöötajatel. Teiste sotsiaalsete gruppide vahel on järjestust teha raskem.

Vaba aja struktuur.

Kõige suurema osa vabast ajast võtab enda alla massikommunikatsiooni vahendite kasutamine, mis moodustab ligi poole kogu vabast ajast. (keskmiselt 196 min.) Kultuurilisele tarbimisele pühendatakse vabast ajast keskmiselt 88 min. päevas, suhtlemisele kulub 48 min., ühiskondlikule tööle 29 min., aktiivsele puhkusele 25 min. ja harrastustele 9 min. Massikommunikatsiooni vahenditele kuluv aeg on tegelikult kindlasti väiksem. Näiteks raadiot kuulatakse tavaliselt teiste tegevuste kõrvalt, ainult väikest osa saadetest kuulatakse täie tähelepanuga.

Tervel real sotsiaalsetel gruppidel võtab saadud andmete järgi massikommunikatsiooni vahendite kasutamine enda alla suurema osa vabast ajast: kolhoosnikel, mittetöötaja-

tel, teenistujatel, töölistel ja tehnilisel intelligentsil. Kõiki nimetatud sotsiaalseid gruppe iseloomustab madalam haridus.

Kultuurilisele tarbimisele ja ühiskondlikule tööle kulutatav aeg on nendel sotsiaalsetel gruppidel samal ajal kõige väiksem. Seega võib täheldada pöördvõrdelist sõltuvust massikommunikatsiooni vahendite (eriti televiisori) kasutamise ja kultuurilise tarbimise ning ühiskondliku töö tegemise vahel.

Väga suur on seos suhtlemise ja vaba aja mahu vahel. Need sotsiaalsed grupid, kes omavad rohkem vaba aega, tegelevad ka rohkem külaskäikudega, kohvikus istumisega jne.

Hinnates vaba aja struktuuri aktiivsete ja arendavate vaba aja tegevuste järgi (kultuuriline tarbimine, ühiskondlik töö, aktiivne puhkus), on vaba aja struktuur kõige ratsionaalsem üliõpilastel, loomingulisel intelligentsil ja õpilastel ning kõige ebaratsionaalsem kolhoosnikel ja mittetöötajatel.

10. MASSIKOMMUNIKATSIOONI VAHENDITE KASUTAMIST MÕJUTAVAD SOTSIAALSED TEGURID

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamist mõjutab kõige rohkem haridustase, alates haridustasemest rohkem kui 8 klassi hariduse kasvuga üldreeglina ajalehtede lugemine kasvab, televiisori vaatamine ja raadio kuulamine väheneb.

Vanuseline tegur mõjutab rohkem vahendi valikut, massikommunikatsiooni vahendite kasutamise maht muutub koos vaba aja mahu muutumisega.

Sooline tegur põhjustab teatud erinevusi vahendite kasutamise mahu osas: naised kuulavad rohkem raadiot ja loevad vähem ajalehti.

Perekonnaseis mõjutab peamiselt niivõrd, kuivõrd teatud perekonnaseisule on iseloomulik teatud vanus.

Elukohast on tingitud suurem ajakulu televiisori vaatamisele maal, kuna seal on vähem kultuuriasutusi.

Sotsiaalse grupi otsest mõju on raske määrata, kuna teatud sotsiaalset gruppi iseloomustab rohkem või vähem teatud kindel vanus (õpilased, üliõpilased, mittetöötajad), haridustase (intelligents), elukoht (kolhoosnikud) jne. Sotsiaalsest grupist on tingitud parteitöötajate suurem ajakulu ajalehtede lugemisele ja üliõpilaste väiksem televiisori vaatamisele kulutatud aeg (viimases on olulised ka materiaalsed põhjused - puudub võimalus televiisori vaatamiseks).

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamisele kulutatava aja suurenemine avaldab alates teatud tasemest negatiivset mõju kultuurilisele tarbimisele ja ühiskondlikulr tööle.

LÕPPSÕNA

Vaba aja probleem omab kasvavat tähtsust ühiskonna sotsiaalse ja kultuurilise progressi seisukohalt. "Just nimelt sotsialistlikus ühiskonnas vaba aja probleem muutub ühiskondliku arengu suurimaks probleemiks".[5] Peale NLKP XXIII kongressi päevakorda kerkinud sotsiaalse planeerimise probleemide[6] lahendamiseks on vajalik ka vaba aja ja massikommunikatsioonide probleemide uurimine.

Vaba aja ja töö vahekorra, töö esimeseks eluvajaduseks muutmise võimaluste ja tingimuste uurimine omab suurt praktilist ja teaduslikku tähtsust. Huvitav ja loominguline töö on otseses seoses aktiivse ja väärtusliku vaba ajaga. Monotoonne ja väheseid loomingulisi võimalusi pakkuv töö põhjustab huvide kaldumist vaba aja sfääri. Sellega kaasneb sageli ka passiivsete või tühisesisuliste tegevustega täidetud vaba aeg. Suur töökoormus ja suur seotud aja maht takistavad pühendumist aktiivsematele ja arendavamatele tegevustele.

Raadio ja televisioon võivad omada suurt osa vaba aja kultuursel sisustamisel, kuid sellega kaasneb inimeste kultuuritaseme tõus ainult siis, kui koos sellega tegeldakse rohkem ka teiste vaimselt arendavate vaba aja tegevustega.

---

5 Пруденский, Г.А., Время и труд, стр. 347.

6 Vt. näiteks diskussioone "Literaturnaja Gazeta" käesoleva aasta numbrites.

Käesolevas töös me jõudsime vaadelda vaid mõningaid vaba aja ja massikommunikatsiooni vahendite kasutamise teoreetilisi probleeme ning kirjeldada mõnede sotsiaalsete tegurite mõju vaba aja ja massikommunikatsiooni vahendite kasutamisele konkreetse uurimuse alusel. Kuna vaba aja probleemide sotsioloogiline käsitlus suures osas veel puudub, siis tekitas see mitmeid raskusi vaadeldavate probleemide uurimisel.

Nii on käesolevas töös kasutatud vaba aja tegevuste grupeerimine mitmeti tinglik ja kokkuleppeline.

Mitmete sotsiaalsete tegurite mõju vaba aja kasutamisele on vajalik veel täpsemalt uurida, neutraliseerides teiste tegurite mõju. Tunduvalt rohkem on vaja arvestada sotsiaalsete gruppide erinevusi.

Vaba aja struktuuri hindamisel[1] on käesolevas töös peetud ratsionaalsemaks (paremaks) sellist vaba aja tegevuste gruppide vahekorda, kus aktiivsete ja arendavate tegevuste (kultuuriline tarbimine, ühiskondlik töö ja aktiivne puhkus) osa on suurem.

On raske öelda, milline peaks olema nende aktiivsete ja arendavate tegevuste optimaalne osa kogu vabas ajas. Kindlasti ei või läheneda vaba aja tegevuste väärtuse hindamisele ainult utilitaarsest aspektist, mille järgi inimene puhkab selleks, et paremini töötada, õpib selleks, et veelgi enam tõsta tööviljakust jne. Vaba aja tegevuse eesmärgiks võib olla ka ainult see tegevus ise.

РЕЗЮМЕ

В настоящей работе рассматриваются связи между проблемами свободного времени и массовых коммуникаций. Бюджеты времени в Советском Союзе исследуются довольно широко, но главным образом с экономической точки зрения. В настоящей работе рассматриваются проблемы свободного времени с социологической точки зрения.

Наиболее последовательную дефиницию свободного времени , на наш взгляд, дал французский социолог Ж.Думазедье. Суточный бюджет времени , вслед за принятыми советскими учеными принципами, разделяется на три части: рабочее время, занятое время и свободное время. Свободное время имеет три главные функции: отдых, развлечение и развитие (саморазвитие), последняя из которых самая ценная.

Рабочее, занятое и свободное время тесно связаны. Самое главное для личности - рабочее время. В условиях отчужденного труда и свободное время является отчужденным. Чем больше творческих элементов в труде, тем активнее и свободное время человека. В настоящее время в Советском Союзе большинство людей занимаются трудом с невысокими и малыми творческими возможностями.

В связи со второй индустриальной революцией рабочее время сокращается, а свободное время увеличивается. В Советском Союзе уже сейчас годовой объем свободного

времени почти равен годовому объему рабочего времени. В связи с этим увеличивается ценность свободного времени. По Марксу главной характеристикой богатства в коммунизме является не общественно необходимое рабочее время, а свободное время. Свободное время является ценностью только в том случае, если свободное время используется разумно. В развитых капиталистических странах неразумное использование свободного времени является проблемой свободного времени.

В использовании свободного времени имеет важное значение применение средств массовых коммуникаций : газет, радиовещаний и телевидения. В связи с этим в настоящей работе рассматриваются и проблемы развития средств массовых коммуникаций и их влияние на культуру и на другие аспекты свободного времени. В работе придерживаемся той точки зрения, по которой массовые коммуникации могут только стимулировать заимствование с культурой, они никогда не могут заменять настоящее высокое искусство.

В третьей главе рассматриваются проблемы свободного времени и массовых коммуникаций по данными конкретно-социологического исследования в районе и городе Тарту за 1965 год. Рассматривается ~~также и~~ влияние следующих социальных факторов : возраст, пол, образование, профессия, место жительства и семейное положение. Материал исследования дается в приложении.

По этими данными объем свободного времени рав-

няется 6,5 часам в день (это пожалуй больше, чем в действительности). Применение средств массовых коммуникаций занимает первое место среди других групп деятельности свободного времени. Установлено, что те социальные группы, у которых доля применения массовых коммуникаций, особенно телевидения, выше, они меньше нуждаются в других видах искусства и меньше занимаются общественной работой. Чем выше уровень образования, тем меньше времени используется для прослушивания радио и просмотра телепередач. Установлен еще целый ряд фактов о влиянии разных социальных факторов на использование свободного времени и особенно на применение средств массовых коммуникаций.

По нашим данным проблемы связи между свободным временем и применением средств массовых коммуникаций в Советском Союзе не исследованы, но эти проблемы требуют дальнейших и более конкретных исследований.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Маркс,К. Из неопубликованных рукописей, "Большевик", 1939 № 11-12.

2. Bradbury, R., 451° Fahrenheiti, "Loomingu" raamatukogu N° 23 - 24, Tallinn 1959.

3. Cazeneuve, J., Sociologie de la radio-television, Paris 1965.

4. Dumazedier,J., Práca a volný čas, G. Friedmann a kolektiv, Sociológia práce, Bratislava 1967.

5. Eesti NSV nõukogude võimu aastail, Lühike statistiline kogumik, Tallinn 1967.

6. Klapper, J., The Effect of Mass Communication, Illinois 1961.

7. Koort,V., Vaba aeg on ühiskondlik rikkus, "Rahva Hääl" nr. 130, 6.juunil 1968.

8. Leisure in America: blassing or curse? Ed. by J.C. Charlesworth, Philadelphia 1964.

9. Maletzke, G., Psychologie der Massenkommunikation, 1963.

10. Vooglaid, Ü., Kuidas kujuneb ideoloogiline mõju, "Eesti Kommunist", 1967 N° 8.

11. Weber, E., Das Freizeitproblem. Antropologisch-pädagogische Untersuchung, München/Basel 1963.

12. Айвазян, М. С., Изменение функции и структуры свободного времени работников социалистической промышленности. Автореферат, Москва 1966.

13. Артемов, В. А., О некоторых методах анализа бюджетов времени трудящихся, в кн. : Социологические исследования, Вопросы методологии и методики, Новосибирск 1966.

14. Артемов, В. А. и др., Статистика бюджетов времени трудящихся, Москва 1967.

15. Байкова, В. Г. и др., Свободное время и всестороннее развитие личности, Москва 1965.

16. Внерабочее время трудящихся. Под ред. Г. А. Руденского, Новосибирск 1961.

17. Волков, Г. Н. , Эра роботов или эра человека ? Москва 1965.

18. Грушин, Б., Свободное время. Актуальные проблемы, Москва 1967.

19. Кон, И. С., Социология личности, Москва 1967.

20. Материалы встречи социологов/.../, Кяярику-1966, Тарту 1967.

21. Материалы встречи социологов II, /.../, Кяярику 1967, Тарту 1968.

22. Методика изучения бюджетов времени трудящихся (Сборник материалов), Новосибирск 1966.

23. Мы и планета, Цифры, факты, Москва 1967.

24. Патрушев, В.Д., Проблемы рабочего и свободного времени при социализме, Свердловск 1966.

25. Петрова, З.А., Свободное время трудящихся и деятельность учреждений культуры по его рационального использования, Автореферат, Москва 1966.

26. Петросян, Г.С., Внерабочее время трудящихся в СССР, Москва 1967.

27. Пименова, В.Н., "Социология досуга" и обсуждение проблемы свободного времени. В кн.: Марксистская и буржуазная социология сегодня, Москва 1964.

28. Пруденский, Г.А., Время и труд, Москва 1964.

29. Пусеп, А.Г., Свободное время и его использование, Автореферат, Новосибирск 1967.

30. Рондьер,П., Размышления о телевидении, "Иностранная литература", 1965 № 2.

31. Слуцк, А., Тамре, А., Входите, пожалуйста! "Журналист", 1968 № 3.

32. Современные буржуазные теории журналистики, Москва 1967.

33. Социализм и свободное время, (Материалы социологического исследования). Проблемы мира и социализма, 1964 № 10, приложение.

34. Струмилин, С.Г., Проблемы экономики труда, Москва 1957.

35. Фомин,В.Г., Бюджет времени научного работника, Новосибирск 1967.

36. Харчев, А.Г., и Перфильев, М.Н., Досуг молодёжи, в кн.. Социология и идеологическая деятелбность, Москва 1967.

37. Человек и его работа. Социологическое исследование, Москва 1967.

Lisad

Üldsotsioloogilised andmed anketeeritute kohta.

1. Sotsiaalne grupp.

	vastamata	tööl.	kolh.	teen.	t. int.	C. int	õpet.	parteitööt.	üliõp.	õpil.	mm mittetöötav.
arv	14	459	221	357	176	110	133	23	179	172	148
%	0,7	23,04	11,09	17,92	8,83	5,52	6,67	1,15	8,98	8,63	7,42

2. Vanus.

	vastamata	-19	19-25	26-30	31-35	36-45	46-55	56-65	üle 65	kokku
arv	6	186	432	302	259	414	189	132	72	1992
%	0,3	9,33	21,68	15,16	13,00	20,78	9,48	6,68	3,61	99,99

3. Haridus.

	vastamata	4 kl.	7-8 kl.	kk. tehn	3-4 kurs.	kõrg. h.	kand. dokt	kokku
arv	22	98	573	707	206	354	32	1992
%	1,1	4,91	28,76	35,49	10,34	17,77	1,6	99,99

4. Sugu.

	vastamata	mees	naine	kokku
arv	21	977	994	1992
%	1,05	49,04	49,89	99,99

5. Elukoht

	vastamata	linnas	maal	kokku
arv	11	1407	574	1992
%	0,55	70,62	28,75	99,99

6. Perekonnaseis

	vastamata	abielus	vallal.	lahut. lesk	kokku
arv	22	1142	681	147	1992
%	1,1	57,32	34,18	7,37	99,99

Tabel 2

Keskmised tööväline aja tegevusteks kulutatud ajahulgad sotsiaalsete gruppide kaupa.

Tegevus		1. Massikommunikats. vahendid				2. Kultuuriline tarbimine								3. Ühiskondl. töö		
		ajal.	tv.	raadio	kokku	iluk.	tead.k.	muus.	k.näit.	iseteg.	kino	teat	kokku	ühisk töö	pol.en. tööland	kokku
Nr.	Sots. gr. ajaühik	min/p	min/p	min/p	min/p	min/näd	min/näd	min/näd	min/näd	min/näd	korda/k	korda/k	min/näd	min/näd	min/näd	min/näd
1	Töölised	52	56	100	208	326	126	90	20	45	2,9	0,9	807	160	53	213
2	Kolhoosnikud	48	65	79	192	254	148	54	9	52	1,8	0,6	601	228	54	282
3	Teenistujad	49	50	105	204	370	144	81	27	47	2,7	>1	794	215	73	288
4	Tehniline intelligents	59	53,5	80	192,5	292	180	55	21	52	2,5	0,9	715	277	70	347
5	Loominguline intelligents	57	25	72	154	340	585	63	44	22	2,2	1	1115	290	79	369
6	Õpetajad	52	39	75	166	348	195	116	22	75	2,6	1	879	320	107	427
7	Partei- ja riigi-ap. töötajad	78	39	58	175	390	168	99	51	81	2,7	1	914	369	109	478
8	Üliõpilased	48	19	110	177	398	528	100	52	56	4,5	1,2	1323	266	103	369
9	Õpilased	40	55	165	200	424	171	196	39	95	4	1	1090	203	75	278
10	Muud	66	57	116	239	408	96	104	17	93	2	0,8	814	231	31	262
11	Keskmine	52	48	96	196	349	218	95	26	57	2,9	0,9	875	220	70	290

Tabel 2 (järg)

	4. Aktiivne puhkus			5. Suhtlemine						6. Harrastused				2-6 kokku	Vaba aeg	
	sport	matk	kokku	restor.	kohvik	külas-käigud	külal. vastuv.	peol ja jalut.	kokku	jaht	kollekts	lauamäng	kokku		kokku päevas	
Nr.	min/näd	min/näd	min/näd	korda/k	min/näd	min/näd	min/näd	min/näd	min/näd	min/k	min/näd	min/näd	min/näd	min/näd	min/p	t/p
1	126	544	262	0,4	33	149	112	193	517	129	12	66	110	1909	399	6-39
2	60	258	125	0,3	9	84	66	127	304	176	8	62	114	1426	335	5-35
3	106	502	231	0,3	49	103	100	172	442	63	15	33	64	1819	386	6-26
4	106	520	236	0,6	28	110	97	165	436	138	26	54	115	1849	378	6-18
5	106	643	266	0,3	43	100	123	116	400	42	24	28	63	2253	379	6-19
6	84	305	160	0,2	41	79	70	140	342	39	9	22	41	1849	351	5-51
7	114	379	209	0,5	32	77	60	155	354	110	47	41	116	2071	382	6-22
8	170	678	340	0,8	100	163	131	281	723	27	19	35	71	2826	460	7-40
9	285	504	411	0	27	132	108	252	519	73	41	61	120	2418	442	7-22
10	43	269	110	0	37	136	138	237	848	66	15	43	75	2109	450	7-30
11	130	484	251	0,3	40	127	110	185	480	91	17	46	86	1982	394	6-34

Tabel 2 (järg)

	7. Tööle lisaks				8. Seotud aeg						7-8
	koosolek	erialane täiendam.	lisatöö	kokku	ühisk. toitl. ettev.	järje-korraldaja	toidu-valm.	perek. eest hoo	maja-pid.	kokku	kokku
Nr.	min/näd	min/näd	min/näd	min/näd	min/näd	min/p	min/p	min/p	min/p	min/p	min/p
1	65	115	118	298	100	36	54	59	86	255	315
2	100	175	266	541	63	20	73	85	118	309	417
3	113	204	157	474	80	38	74	62	88	278	373
4	155	268	166	589	107	26	37	51	61	196	314
5	168	475	242	885	82	27	34	53	58	188	365
6	151	262	347	760	57	26	84	55	69	245	397
7	335	194	300	829	109	26	55	80	65	248	414
8	110	654	114	878	208	32	48	17	58	197	373
9	61	207	117	385	92	33	34	24	60	169	246
10	56	41	37	134	46	43	94	82	139	367	394
11	107	259	168	534	95	31	59	56	86	251	358

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine sõltuvalt vanusest

		ajaleht min./p.	televisioon min./p.	raadio min./p.	kokku min./p.
1	-19	41	55	112	208
2	19-25	47	33	112	192
3	26-30	51	52	102	205
4	31-35	51	50	81	182
5	36-45	53	51	80	184
6	46-55	59	50	81	190
7	56-65	07	45	92	204
8	65→	68	40	101	209
	C	52	48	96	196

Tabel 4.

Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine sõltuvalt haridusest

		ajaleht min./p.	televisioon min./p.	raadio min./p.	KOKKU	
					min./p.	t./p.
1	4 kl.	53	54	86	193	3.13
2	8. kl.	47	63	100	210	3.30
3	11 kl.	51	49	105	205	3.25
4	lõp.-ta kõrg.	52	32	91	175	2.55
5	lõp.-tud. kõrg.	59	40	77	176	2.57
6	tead. kand. dokt.	58	25	49	132	2.12
	C	54	48	96	198	3,18

Tabel 5.
Massikommunikatsiooni vahendite kasutamine sõltuvalt soost, perekonnaseisust ja elukohast

		ajalent min./p.	televis. min./p.	raadio min./p.	kokku	
					min./p.	t./p.
sugu	mees	58	48	84	190	3.10
	naine	46	49	108	203	3.23
perek. seis	abielus	54	53	85	192	3.12
	vallaline	46	34	111	191	3.11
	lahut./lesk	58	38	102	198	3.18
elukoht	linnas	54	48	98	200	3.20
	maal	46	50	91	187	3.07

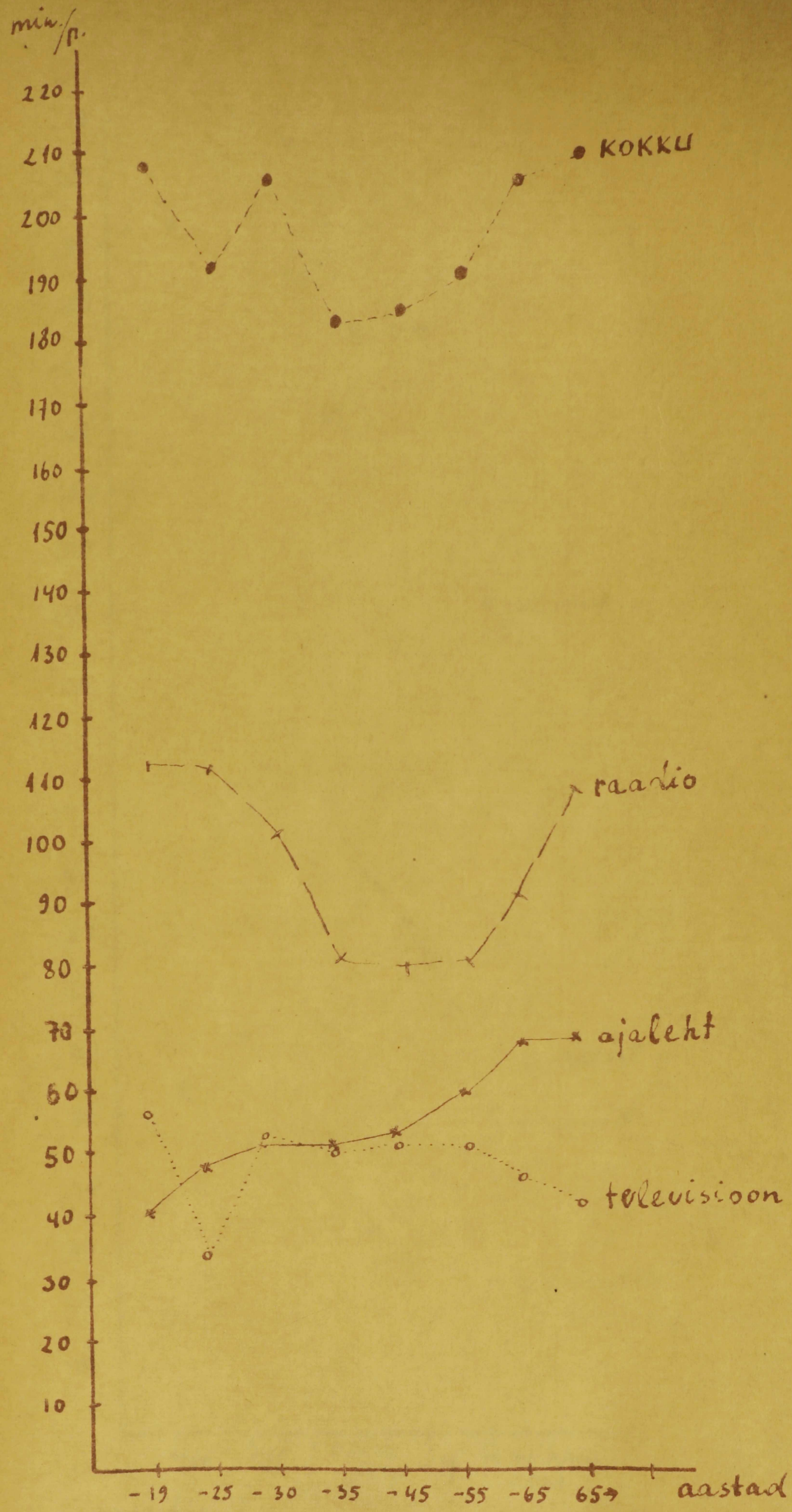

graafik 1.
massikommunikatsioonivahendite
kasutamine sõltuvalt vanusest

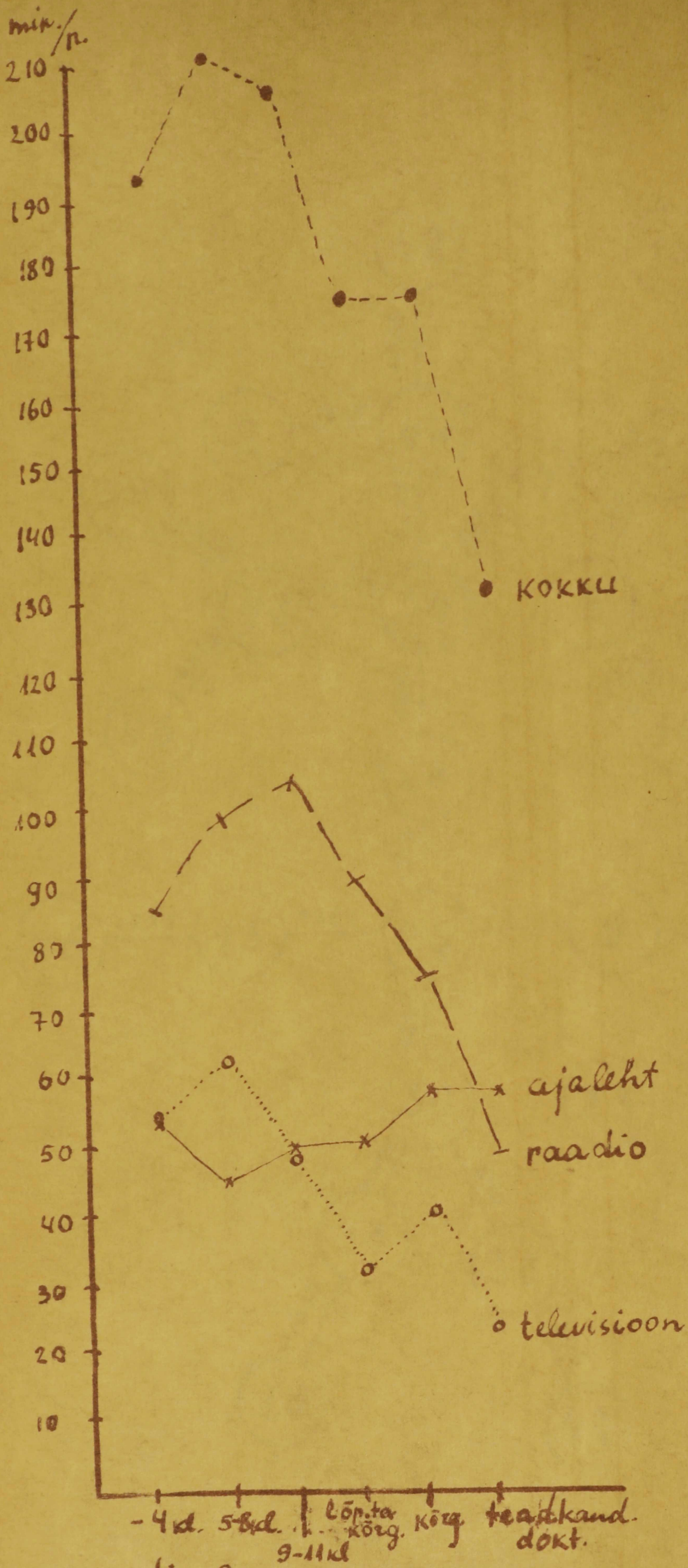

graafik 2.

massikommunikatsioonivahendite kasutamine sõltuvalt haridustasemest

Joonis 1

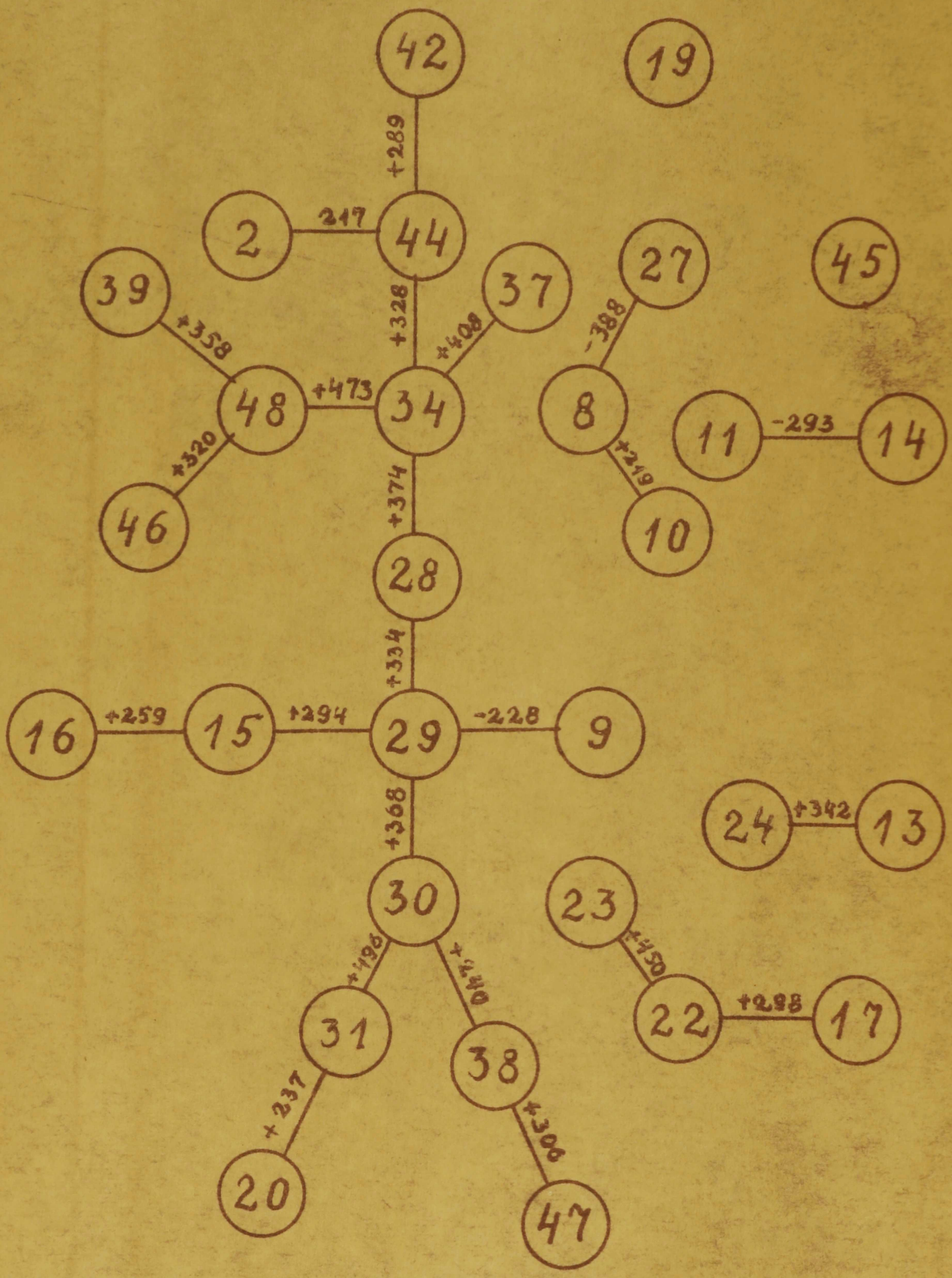

GRAAFID

Joonis 1 (järg)

Joonis 1 juurde.

1. Ühiskondlike ülesannete arv.
2. Tervis.
3. Korter.
4. Parteilisus.
5. Haridus.
6. Perekonnaseis.
7. Sugu.
8. Vanus.
9. Hinnang kunstile ja kirjandusele.
10. Ajalehte ja ajakirjade lugemine.
11. Televiisori vaatamine.
12. Raadio kuulamine.
13. Ühiskondlik töö.
14. Kino.
15. Teater.
16. Ilukirjandus.
17. Teaduslik kirjandus.
18. Muusika.
19. Kujutav kunst, näitused.
20. Kujutav kunst, katsetused.
21. Kunstiline isetegevus.
22. Poliitiline enesetäiendamine.
23. Erialane täiendamine.
24. Koosolekud.
25. Täiendav töö kodus.
26. Matkad.

27. Kehakultuur.
28. Kohvik.
29. Restoran.
30. Ühiskondlik toitlustamine.
31. Toidu ootamine.
32. Külaskäigud.
33. Külaliste vastuvõtmine.
34. Kaardimängud.
35. Lauamängud.
36. Pidudel käimine.
37. Unistamine.
38. Järjekordades seismine.
39. Toiduvalmistamine.
40. Perekonna eest hoolitsemine.
41. Majapidamistööd.
42. Jaht ja kalapüük
43. Käsitöö.
44. Foto.
45. Lisateenistus.
46. Kollektsioonid.
47. Juuksur.
48. Vaba aeg.
49. Ülem.

TABEL 6

VABA AJA VEETMINE SÕLTUVALT SOTSIAALSEST GRUPIST (PROTSENTIDES)

Tegevus	AEG	ÜLDINE KESKMINE	TÖÖLINE	KOLH.	TEENIST.	TEHN. INT.	LOOMING INT.	ÕPET.	PART. JA NÕUKOG.	ÜLIÕP.	ÕPIL.	MUUD
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
AJALEHT	vastamata	5	5.5	8	6	0.5	1	2	0	3	5	13.5
	ei loe	1	0.5	1	1	0.5	0	0	0	0.5	2	1
	kuni 30min	25	25.5	29	27	19	19	22	9	28	36	15
	30-60min	42	42.5	43	41	41	45.5	44	26	46	44	33
42-133	üle 60min. päevas	27	26	20	25	39	34.5	32	65	22	13	38
2 TELEVIISORI VAATAMINE	vastamata ja ei vaata	13	12	20	12	9	8	10	17	19	13	16
	kuni 30min	42	42	34	47	43	66	57	43.5	67	45	47
	30-60 min	12	10	12	13	19	14	18	13	9	11	6
	60-120min	20	28	23	19	19	10	12	26	5	22	18
42-134	üle 2t. päevas	8	8	10	9	10	2	3	0	1	9	14
3 RAADIO KUULAMINE	vastamata ja ei kuula	11	9	12	10	11	10	11	9	12	10	14
	kuni 30min	21	21	25	21	24	29	29	39	9.5	13	15
	30-60min	25	25	29	22	28	26	30	26	21	26	20
	60-120min	22	21	17	26	20.5	15.5	18	13	29.5	25	21
42-135	üle 2t päevas	22	24	16	21	16	19	12	13	28	27	30

Tegevus	AEG	ÜLDINE KESKMINE	TÖÖLINE	KOLH.	TEEN.	TEHN.INT.	LOOM.INT.	ÕPET.	PART. JA NÕUKOG	ÜLIÕP.	ÕPIL.	MUUD
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
4.	vastamata	4.5	3.5	13	4	1.	1	0.	0	3.	2.	11.
KINO	ei kāi	12	11	31	11	7.	4.5	10.5	4	0.5	4.	27.
	alla 1 korra kuus	2	3	2	2	3	5.5	1.5	4.	0.5	1.	3.
42-136	1-4 korda kuus	62	62	44	68	75	79	74.5	83.	51.0	56.	50.
	üle 4 korra kuus	19	20	10	15	14	10	13.5	9.	44.0	37.	9.
5.	vastamata	6	5	18	4.5	1	2.	1.5	9.	7.	3.5	13.
TEATER	ei kāi	18	21	34	16	14	9.	10.5	13.	5.5	15.	32.
	üle 1 korra aastas	12.5	11	6	13	22	16.	14.	17.	13.	10.	12.
42-137	1 kord ja rohkemi kuus	63	62	42	67	63	73.	74.	61.	75.	71.5	43.
6.	vastamata	7	7	17.	4.	2.	3.	1.5	0.	7.	3.	15.
ILUKIRJANDUS	ei loe	7	8	18.	6.	5.	5.5	1	0.	3.	3.0	7.
	kuni 2t.	17	18	23.	16.	23.	14.	22.5	4.	15.	9.	14.
	2-8t. nād	47.5	45	28.	48.5	56.	60.	55.	74.	50.	56.	37.
42-138	üle 8t. nād.	22	23	13.	25.5	15.	18.	20.	22.	25.	29.	26.
7.	vastamata	12	11.5	20.	10.	6.	5.	7.	4.	11.	14.	23.
TEADUSL. KIRJAND.	ei tegele	25.5	30.5	25.	36.	16.	6.	19.	26.	8.	23.	42.
	kuni 2t nād	27	34	27.	29.	28.	7.	31.	35.	11.	37.	18.
	2-8t. nād.	22	18	22.	16.	38.	30.	27.	22.	31.	19.	15.
42-139	üle 8t. nādalas	13	6	5.	9.	12.	52.	16.	13.	39.	8.	2.

-109-

Tegevus	AEG	OLDINE KESKMINE	TOOLINE	KOLH.	TEEN.	TEH. INT.	LOOMIN. INT.	OPET.	PART. JA NÕUKOG.	ÜLI OP.	OPIL	MUUD
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
8.	vastamata	15.	15.5	27.	12.	8.5	7.	7.	26.	17.	13.	24.
MUUSIKA	ei tegele	59.	61.5	58.	63.	69.	65.5	65.	61.	58.	38.	50.
	kuni 2t.n.	9	7.	7.	8.	7.	15.5	13.	9.	7.	19.	7.
	2-8 t.	13.	12.	6.	13.	14.	8.	10.	0.	18.	20.	16.
42-140	üle 8t.näd	4	4.	2.	4.	1.5	4.	5.	4.	3.	10.	3.
9.	vastamata	18.	18.	31.	13.	11.	11.	7.5	13.	17.	19.	33.
KUJUT.KUNST.	ei tegele	59.	66.5	63.	62.	58.	54.	62.	61.	46.	43.	58.
NÄITUSED	kuni 2t.näd	20.	12.5	5.	22.	28.	34.	28.	17.	27.	34.	7.
	2-8t.	3.	3.	1.	3.	3.	0.	1.5	4.	8.	4.	1.
42-141	üle 8t.näd	0.5	0	0	0.2	0.	2.	1.	4.	1.	1.	1.
10.	vastamata	16.	17.	30.	12.	10.	6.	8.	13.	17.	13.	24.
KUNSTILINE	ei tegele	63.	68.	53.	69.	71.	84.	55.	65.	64.	46.	53.
ISET.	kuni 2t.näd	7.	4.	8.	5.	5.	4.	16.5	0.	7.	19.	4.
	2-8t.	12.	9.	6.	13.5	13.	6.	19.	17.	12.	20.	17.
42-142.	üle 8t.näd.	1.	1.5	2.	0.5	0.5	0.	1.5	4.	0.5	2.	2.
11.	vastamata	17.	16.	29.	12.	6.	6.	8.	13.	18.5	19.	32.
POLIIT.,	ei kulu	37.	49.	34.	36.	34.	32.	13.	17.	29.	31.	54.
EVESETÁIEN	kuni 2t.näd	33.	25.	31.	39.	43.	45.	52.	48.	28.5	35.	6.
DAMINE	2-8t.näd.	12.	9.	6.	11.	16.	15.	26.	17.	21.	13.	7.
42-143	üle 8t.näd.	1.	1.	0.5	1.	0.5	2.	1.5	4.	3.	1.	1.

-110-

1.	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
12. ÜHISKOND. TÖÖ	vastamata	12.	11.	23.	7.	4.5.	6.	6.	0.	13.	12.	22.
	ei tegele	21.	31.	26.	20.	12.5	10.	1.5	13.	14.5	15.	36.5
	2+. päevas	23.	24.5	15.	29.	25.	24.	20.	13.	26.	28.	8.5
	2–8+. näd.	33.	26.5	24.	33.	39.	41.	54.	39.	37.	36.	24.
42-144	üle8+. näd.	11.	7.	11.	10.	19.	19.	18.	35.	10.	9.	9.
13. MATK	vastamata	17.5	16	28	14	12	9	9	9	17	19	32
	ei tegele	36.	37	45	39	30	26.	45	39	25	33.	44
	kuni 10+. kuus	25.5	20	19	25	32	35	33	35	27	26	13
42-145	üle 10+. kuus	22.	27	9	24	26.	29	13	17.	34	22	10
14. KEHAKULTUUR JA SPORT	vastamata	13	14	29.5	10.	6.	6.	5.	4.	8.	7.	28.
	ei tegele	39.	46	50.2	47.	43.	27.	47.	39.	7.	12.	51.
	2+. nädalas	19.5	18	9.0	20.	24.	41.	29.	22.	16.	19.	13.
	2-8+. näd.	24.	17	11.3	21.	24.	24.	14.	30.	60.	42.	6.
42-146	üle 8+. näd.	4.5	5	1.0	2.	2.	2.	4.	4.	9.	14.	1.
15. RESTORAN	vastamata	12.5	11.	23.	9.	5.	5.	2.	13.	13.	17.	26.
	ei käi	64.	61.	63.	74.	56.	65.	80.	61.	38.	72.	72.
	1 kord kuus	18.5	21.	9.	15.	31.	27.	16	17.	39.	9.	1.
42-147												
	tagedamini	5.	6.	5.	3.	8.	3.	2.	4.	10.	2.	1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
16 KOHVIK	vastamata	12.	12.	28.	6.	8.	2.	3.	13.	12.	16.	20.
	ei käi	62.	65.	67.	62.	73.	60.	64.	70.	36.	65.	63.
	2t. nädl.	16.	15.	3.	19.	15.	25.	24.	9.	31.	14.	11.
	2-8t. nädl.	18.	7.	2.	11.	6.	13.	8.	9	18.	5	5.
42-148	üle 8t. nädl.	1.	1.	0.	2	1.	1.	1.	0	2.	0	1.
17 KÜLASKÄIGUD	vastamata	12.5	13.	25.	9.	6.	4.	3.	9.	11.	15.	23.
	ei käi	24.	20.	28.	29.	26.	20.	32.	43.	21.	22.	21.
	kuni 1,5t. nädl	18.5	12.	15.	17.	21.	25.	29.	13.	8.	12.	11.
	1,5-5t. nädl.	40.	45.	25.	39.	42.	49.	32.	30.	47.	44.	37.
42-149	üle 5t.	8.	11.	7.	6.	5.	3.	4.	4.	12.	8.	7.
18. KÜLALISTE VASTUV.	vastamata	14.	13.	28.5	8.	6.	4.	6.	9.	13.	18.	26.
	ei võta	28.5	26.	31.	33.	26.	16.	35.	35	31.	28.5	23.5
	kuni 1,5tn.	16.	43.5	13.	17.	22.	24.	23.	22.	11.	16.	7.
	1,5-5t. nädl.	36.	42.5	21.	34.5	44.	49.	33.	35.	36.	30.	36.5
42-150	üle 5t. nädl	6.	5.	6.	7.	2.	7.	2.		10.	8.	7.
19. PEOLJA JALUTAMAS	vastamata	12.5	12.	29.	8.	5.	9.	5.	4.	12.	10.	22.
	ei käi	26.	27.	28.	32.	30.	31.	32.	35.	12.	13.	25.
	kuni 2t.	19.	18.	20.	20.	25.	27.	28.	26.	13.	15.	12.
	2-5t. nädl	21.	22.	14.	20.	23.	17.	25.	17.	27.	32.	10.
42-151	üle 5t.	21.	22.	8.	19.	17.	15.	11.	17.	36.	30.	30.

-112-

RÜHM	AEG	OLEMINE KESKMINE	TÖÖLINE	KOLH.	TEEN.	TEH. INT	LOOM. IM	ÕPET.	PART. JA NAIS	ÜLIÕP.	ÕPIL.	MUUD
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
20.	vastamata	16.	15.	27.	10.	13.	6.	5.	17.	19.	19.	27.
LAUAMÄNGUD	ei tegele	58.	53.	48.	70.	54.	75.	74.	61.	57.	47.	58.
	kuni 1t.	9.	9.	5.	8.	13.	5.	10.	4.	9.	15.	4.
	1-7 t. näd.	14.	19.	17.	9.	16.	13.	11.	17.	14.	16.	8.
42-152	üle 7t. näd	3.	3.	4.	3.	3.	1.	0.	0.	1.	3.	2.
21.	vastamata	16.	16.	27.	12.	7.	5.	4.	13.	19.	20.	32.
JAHT	ei tegele	73.	71.	56.	81.	76.	88.	89.	74.	77.	69.	61.
	kuni 5t.	3.	3.	5.	8.5	4.	2.	4.	4.	1.	5.	4.
	üle 5t.	4.	5.	8.	2.5	7.	5.	1.5	4.	2.	5.	1.
42-153	üle 20t. KUUS	3.	5.	5.	2.5	6.	1.	1.5	4.	1.	2.	2.
22.	vastamata	19.	21.	33.	13.	11.	9	7	27	20	18.	34.
KOLLEKTSIOONID	ei tegele	72.	73.	63.	79.	79.	76	84	84	69	59.	59.
	kuni 3t. nädalas	7.	5.	3.	5.	7.	11	8	9	9	17.	5.
42-154	üle 3t. nädalas	2.	15.	1.	3.	3.	4	1	9	2	6.	2.
23.	vastamata	16.	15.	23.5	12.	3.	19.	5.	9.	18.	23.	32
ERIALANE ENESETAJEND	ei kulu	26.	36.	29.	26.	12.	6.	4.	13.	13.	26.	54.
	2t. nädalas	21.	26.	19.	28.	34.	12.	32.	30.5	7.	16.	7.
	2-8t. näd.	22.	14.	19.5	23.	36.	31.	47.	43.5	22.	17.	5.
42-155	üle 8t. näd	14	9.	9.	11.	15.	32.	11.	4.	40.	19.	1.

Tegevus	AEG	ÜLDINE KESKM.	TÖÖLINE	KOLH.	TEEN.	TEH. INT	LOOMIN INT.	ÕPET.	PART. JA NÕUKOG.	ÜLIÕP.	ÕPIL.	MUUD
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
24	vastamata	13.	15.	19.	9.	3.	8.	45	9.	11.	18.	26.
KOOSOLE-	ei kulu	22.	33.	26.	17.	7.	8.	3	0	16.	30.	39.
KUD	kuni 2t.	42.	40.	33	52.	49.	43.	50.	30.	47.	43	24.
	2-8t.	20.	11.	21.	20	36.	36.	40	39.	25.	6.	11.
42-156	üle 8t. näd.	2.	1.	1.	2.	4.	4.5	3.	22.	2.	2.	0.
25.	vastamata	24.	23.5	26.	17.	14.	16.	22.	13.	34.	25	45
LISATÖÖ	ei tee	43.5	50.	30.	48.	44.	44.	27	26.	41.	45.	51.
	kuni 2t.	8.	8.	10.	9.	8.	4.	6.	17.	8.	10.	1.
	2-8t. näd.	16.	14.	19.	17.	25.	22.	23.	22.	13.	16.	2.
42-157	üle 8t. näd.	9.	5.	14.	9.	9.	14.5	23.	22.	4.	3.	2.
26.	vastamata	16.	18.	29.	11.	7.	8.	5.	9.	12.	22.	28
ÜHISKOND-	ei kasuta	41.	42.	42.	45.	38.	45.	49.	22.	15.	42.	51.
LIK TOITL.	kuni 1t.	8.	7.	9.	9.	7.	9.	18.	17.	3.	8.	4.
	1-7t. näd.	32.	29.	18.	33.	46.	36.	27.	52.	58.	24.	17.
42-158	üle 7t. näd.	3.	5.	2.	2.	1.	1.	1.	0	12.	3.	0.
27.	vastamata	10.	8.	24.	7	4.	5.	2.	17.	6.	8.	21.
JÄRJEKORD	ei seisa	15.	12.	24.	14	14.	14.	19.	13.	7.	16.	15.
SEISMINE	kuni 0,5t.	48.	43.	42.	42.	62.	61.	57.	57.	57.	56.	41.
	0,5-1t. päev	20.	27.	7.	23.	16.	17.	18.	9.	24.	19.	14.
42-159	üle 1t. päev	8.	10.	3.	14	4.	4.	4.	4.	6.	1.	10

TEGEVUS	AEG	ÜLDINE KESKM.	TÖÖLINE	KOLTI.	TEEN.	TEH. INT.	LOOM. INT	ÕPET.	PART.	ÜLIÕP.	ÕPIL.	MUUD
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
28.	vastamata	11.	11.	22.	5.	6.	6.	4.	13.	7	14.	19.
SÖÖGI	ei valmista	32.	37.	29.	24.	45.	40.	35.	43.	21	45	14.
VALMISTAM	kuni 1t. p.	23.	20.	13.	22.	26.	36.	20	4.	49	26.	14.
	1-3t. p.	30.	30.	28.	44.	22.	16.	37.	39.	22.	14.	43.
42-160	üle 3t. päevas	3	2.	7.	4.	1.	1.	5.	0	1.	2.	10.
29.	vastamata	19.	20.	31.	15.	9.	9.	6.	17.	22.	23.	32.
PEREKONNA	ei tegele	31.	27.	14.	27.	31.	25	28.	17.	60.	49.	26.
EEST HOOLIB	kuni 1t. p.	26.	27.	21.	29.	33.	39.	43.	22.	11.	18.	11.
	1-3t. päevas	20.	21.	27.	23.	24.	25.	18.	39.	8.	10.	20.
42-161	üle 3t. päevas	4.	5.	7.	5.	3.	2.	5.	4.	0.	0.	11.
30.	vastamata	10.	10.	17.	6.	4.	5.	5.	4.	10.	10.	18.
MAJAPIDA-	ei tegele	9.	10.	8	8.	7.	14.	10.	4.	11.	16.	5.
MISTÖÖD	kuni 1t. p.	40.	35.	17.	38.	60.	56.	53.	65.	50.	45.	18.
	1-3t. p.	32.	37.	37.	38.	27.	20.	28.	22.	28.	26.	31.
42-162	üle 3t. päevas	9.	8.	18.	9.	2	5.	5.	4.	1.	3.	28.
31.	vastamata	4 11	4.	8.	1	1.	0.	0.	0.	3.	3.	18.
AEGA	jääb küll	35 34	37.	26.	31	35.	36.	23	48.	38.	42.	53.
JÄÄB	suurt ei jää	52 76	50.	56.	55	59.	56.	65.	43.	56.	52.	26.
42-163	üldse ei jää	7.78	8.5	10.	13	5.	7.	11.	9.	3.	3.	3

TABEL 7

VAIDA AJA VEETMINE SÕLTUVALT VANUSEST

(PROTSENTIDES VASTAJAIST)

Jrk. nr. Tegevus Koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	VANUS							
			KUNI 18	19-25	26-30	31-35	36-45	46-55	56-65	ÜLE 65
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	vastamata	5.	4.	4.	6.	7.	3.	5.	9.	12.5
AJALEHT	ei loe	1.	1.	0.5	1.	0.5	0.5	1.	0.	1.
	kuni 30min	25.	39.	30.5	15.5	24	22.	18.	14.	12.5
41-133	30-60min	42.	41.	46.	38.	42.	45.	38.	38.	35.
	ülc 60 min päevas	27.	15	19.	25.5	27.	29.	39.	39.	39
2.	vastamata ja ei vaata	13.	12.	17.	12.	10.	10.	15.	20.	18.
TELEVIISORI VAATAMINE	kuni 30min	47.	41.	55.	47.	45.	43.5	43.	52.	56.
	30-60min.	12.	12.	9.	12.	14.	15.5	14.	8.	8.
	60-120min.	20.	24.	14.	19.	24.	24.	23.	11.	10.
41-134	ülc 120min. päevas	8.	10.	6.	10.	8.	7.	7.	8.	8.
3.	vastamata ja ei kuula	11.	11.	11.	10.	11.	11.	8.5	14.	11.
RAADIO KUULAMINE	kuni 30m.	21.	11.	15.	19.	25.	27.	29.	20.	17.
	30-60min.	25.	25.	20.	27.	28.	27.	23.	23.	25.
41-135	60-120m	22.	25.	26.	23	19.	18.	21.	27.	17.
	ülc 120m päevas	22.	28.	29.	22.	17.	16.	18.5	16.	29
4.	vastamata	4.5	2.	3.	4.	4.	4.	5.	11.	11.
KINO	ei käi	12.	4.	3.	7.	12.	18.	20.	20.5	39.
	vähem kui 1 kord	2.	1.	0.5	1.	3.	4.	3.	4.	1.
41-136	1-4 korda	62.	51.	54.5	72.	70.	66.5	67.	54.5	42.
	ülc 4 korra kuus	19.	41.	39.	16.	11.	7.5	5	10.	7.

Jrk. nr. Tegevus koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	VANUS							
		KUNI 19	19-25	26-30	31-35	36-45	46-55	56-65	ÜLE 65	
1.	2.	3	4	5	6	7	8	9	10	11
5.	vastamata	6.	5.	5.	5.	5.	6.	9.	13.	11.
TEATER	ei käi	18.	18.	12.	12.	17.	21.	27.	21.	49.
	1 kord ja rohkem aastas	12.5	11.	9.	14.	17.	13.	12.	18.	10.
41-137	1 kord ja rohkem kuus	63.	66.	74.	69.	60.	60.	52.	53.	31.
6.	vastamata	7.	4.	7.	5.	6.	5.	6.	17.	14.
ILUKIR-JANDUS	ei loe	7.	3.	4.	5.	5.	10.	13.	8.	12.5
	kuni 2 t.	17.	12.	14.	21.	17.	20.	21.	12.	21.
	2-8 t.	47.5	51.	48.	47.	56.	48.	45.5	33.	37.5
41-138	üle 8 t. nädalas	22.	31.	27.	22.	17.	17.	15.	30.	15.
7.	vastamata	12.	16.	13.	9.	8.5	9.	10.	22.	25.
TEADUSLIK KIRJANDUS	ei loe	25.5	23.	25.	25.	22.	26.	26.	29.	93
	kuni 2 t.	27.	35.	22.	27.	29.	29.	33.	20.	19.
	2-8 t.	22.	15.	22.	26.	25.	23.	22.	23.	11
41-139	üle 8 t. nädalas	13.	7.	18.	13.	18.	13.	8.5	6.	1.
8.	vastamata	15.	12.	17.	13.	12.	14.	16.	23.5	25.
MUUSIKA	ei tegele	59.	35.	53.	66.	70.	63.	63.	54.	58.
	kuni 2 t.	9.	15.	9.	6.	6.	12.	7.	8.	1.
	2-8 t.	13.	25.	17.	12.	8.	9.	11.	11.	11.
41-140	üle 8 t. nädalas	4.	10.	5.	3.	4.	8.	2.	4.	4.
9.	vastamata	18.	21.5	18.	13.	15.	15.5	19.	29.	35.
KUJUTAV KUNST, NÄITUSED	ei külasta	59.	41.	51.	63.	70.	63.	62.	57.	60.
	kuni 2 t	20.	31.	25.	21.	13.5	19.	16.	14.	3.
	2-8 t.	3.	5.	5.	2.	1.	2.	2.	1.	1.
41-141	üle 8 t. nädalas	0.5	0.5	1.	0.	0.5	0.5	0.5	0.	1.

Jrk.nr. Tegevuse Koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	VANUS KUNI 19	19-25	26-30	31-35	36-45	46-55	56-65	ÜLE 65
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
10. KUNSTILINE ISETEG.	vastamata	16.	16.	16.	12.	13.5	14.5	16.	29.	28.
	ei tegele	63.	42.	59.	70.	70.	68.	71.	55.	55.
	kuni 2t.	7.	18.	8	4.	6.	6.	10.	2.	1.
	2-8 t.	12.	20.	15.	14.	10.	10.	3.	12.	14.
41-142	üle 8t. nädalas	1.	4.	2.	0.5	1.	1.	0.5	2.	1.
11. POLIITILINE ENESE-TÄUSTAMINE	vastamata	17.	19.	18.	13.	15.	13.	13.	30.	33.
	ei tegele	37.	32.	35.	41.	38.	33.	36.5	42.	57.
	kuni 2t.	33.	37.	32.	32.	34.	38.	39.	19.	6.
	2-8t.	12.	12.	13.	14.	11.	15.	9.5	8.	4.
41-143	üle 8t. nädalas	1.	0.5	2.	1.	1.	1.	2.	0.	0.
12. ÜHISKOND-LIK TÖÖ	vastamata	12.	12.	12.	9.	9.	11.	12.	17.	21.
	ei tee	21.	17.	20.	23.	19.	18.	23.	28.	43.
	kuni 2t.	23.	28.	24.	21.	26.	24.	25.	17.	7.
	2-8 t.	33.	35.	34.	35.	36.	33.	29.	29.	18.
41-144	üle 8t. päevas	11.	8.	11.	12.	10.	14.	11.	10.	11.
13. MATK	vastamata	17.	19.	17.	16.	12.	14.	17.	29.	37.
	ei tegele	36.	38.	28.	35.	37.	42.	37.	36.	49.
	kuni 10t.	25.	22.	25.	24.	30.	27.	24.	20.	8.
41-145	üle 10t. kuus	22.	21.	30.	25.	20.	18.	22.	14.	6.
14. KEHAKULT. JA SPORT	vastamata	13.	8.	11.	12.	11.	11.	16.	26.	33.
	ei tegele	39.	14.	23.	40.	43.	51.	53.	53.	51.
	kuni 2t.	19.5	18.	18.	19.	28.	22.	16.	14.	8.
	2-8 t.	24.	45.	41.	23.	17.	15.	13.	6.	6.
41-146	üle 8t. nädalas	4.5	16.	7.	6.	1.	1.	2.	1.	1.
15. RESTORAN	vastamata	12.	17.	11.	10.	8.	11.	10.	21.	31.
	ei käi	64.	72.	48.	52.	65.	75.	81.	73.	69.
	kuni 1kord kuus	18.	9.	32.	30.	22.	11.	6.	4.	0.
41-147	sagedamini	5.	3.	9.	9.	4.	2.	3.	2.	0.

Jrk. nr. Tegevus Kõdu nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	VANUS KUNI 19	19-25	26-30	31-35	36-45	46-55	56-65	ÜLE 65
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
16. KOHVIK-KÄIGUD	vastamata	12.	15.	11.	9.	8.	12.	11.	20.	24.
	ei käi	62.	67.	43.	59.	70.	72.	77.	61.	64.
	kuni 1 kt.	16.	14.	26.	21.	17.	10.	7.	12.	10.
41-148	2-8 t.	8.	9.	19.	9.	9.	6.	4.	5.	1.
	üle 8 t. nädalas	1.	0	1.	2.	1.	0.	1.	2.	1.
17. KÜLAS-KÄIGUD	vastamata	12.	15.	13.	9.	10.	10.	11.	22.	26.
	ei käi	24.	24.	15.	23	23.	33.	29.	26.	24.
	kuni 1,5 t.	16.	10.	12.	18.	16.	21.	19.	14.	10.
	1,5-5 t.	40.	44.	46.	41.	45.	33.	37.	36.	29.
41-149	üle 5 t. nädalas	8.	8	14.	10.	5.	3.	5.	2.	11.
18. KÜLALIS-TE VASTU-VÕTMINE	vastamata	14.	19.	14.	11.	11.	9.	11.	25.	28.
	ei võta	28.	29.	26.	28.	25.	31.	31.	27.	32.
	kuni 1,5 t.	16.	15.	11.	14.	20.	19.	22.	15.	7.
	1,5-5 t.	36.	30.	39.	39.	39.	36.	34.	31.	29.
41-150	üle 5 t. nädalas	6.	7.	9.	8.	6.	4.	3.	2.	4.
19. PIDUDELE-KÄIMINE	vastamata	12.	10.	11.	12.	12.	11.	13.	27.	26.
	ei käi	26.	13.	16.	26.	32.	35.	32.	27.	33.
	kuni 1 t.	19.	15.	15.	24.	22.	23.	23.	15.	8.
	2-5 t.	21.	31.	26.	22.	20.	15.	18.	16.	14.
41-151	üle 5 t. nädalas	21.	30.	32.	17.	14.	16.	14.	21.	18.
20. LAUA-MÄNGUD	vastamata	16.	19.	16.	11.	14.	19.	15.	25.	32.
	ei mängi	58.	41.	56.	64.	60.	59.	65.	63.	60.
	kuni 1,5 t.	9.	17.	10.	9.	6.	10.	3.	5.	0.
	1,5-5 t.	14.	19.	15.	14.	17.	14.	14.	7.	4.
41-152	üle 5 t. KUUS	3.	4.	2.	3.	3.	3.	2.	0.	4.

Jrk.nr. Tegevus Koodi nr.	AEG	ÜLDINE LEBKMINE	VANUS						
		KUNI 19	19-25	26-30	31-35	36-45	46-55	56-65	ÜLE 65
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
21. JAHT, KALAPÜÜK 41-153	vastamata	16.	21.	17.	12.	10.	13.	15.	30.	29.
	ei tegele	73.	67.	75.	82.	78.	72.	72.	63.	60.
	kuni 1,5 t.	3.	4.	3.	2.	3.	4.	3.	4.	3.
	1,5–5 t.									
	üle 5 t. kuus	7.	8.	5.	4.	9.	11.	9.	3.	8.
22. KOLLEKTSIOONID 41–154	vastamata	19.	19.	18.	14.	14.	18.	23.	33.	33.
	ei tegele	72.	58.	73.	79.	78.	74.	70.	61.	61.
	kuni 3 t.	7.	18.	6.	4.	6.	7.	4.	6.	6.
	üle 3 t. nädalas	2.	5.	2.	3.	2.	2.	3.	7.	0.
23. ERIALANE ENESE-TÄIENDAM. 41-155	vastamata	16.	23.	16.	10.	15.	12.	13.	30.	32.
	ei tegele	26.	27.	23.	21.	21.	21.	34.	38.	57.
	kuni 2 t.	22.	18.	17.	23.	24.	30.	28.	14.	6.
	2–8 t.	22.	15.	21.	30.	27.	24.	20.	16.	4.
	üle 8 t. nädalaks.	14.	18.	24.	16.	13.	12.	6.	2.	1.
24. KOOSOLEKUTEL ISTUMINE 41–156	vastamata	13.	17.	14.	10.	10.	11.	11.	20.	29.
	ei tegele	22.	32.	22.	20.	16.	19.	21.	28.	40.
	kuni 2 t.	42.	41.	43.	47.	45.	42.	44.	37	21.
	2–8 t.	20.	8.	18.	21.	27.	26.	23.	14.	10.
	üle 8 t. nädalas	2.	2.	3.	3.	2.	3.	2.	1.	0.
25. LISATÖÖ 41-157	vastamata	24.	26.	26.	19.	20.	20.	20.	37	46.
	ei tee	44.	44.	45.	46	42.	41.	42.	44.	49.
	kuni 2 t.	8.	12.	9.	8.	5.	10.	7.	1.	1.
	2–8 t.	16.	15.	16.	17.	19.	17.	18.	13.	1.
	üle 8 t. nädalas	9.	3.	4.	10.	14.	12.	13.	5.	3.
26. ÜHISKOND. TOITLUSTAMINE	vastamata	16.	21.	14.	11.	14.	13.	20.	28.	31.
	ei tegele	41.	43.	27.	39.	38.	49.	56.	44.	60.
	kuni 1 t.	8.	10.	8.	8.	12.	8.	4.	9.	1.
	1–7 t.	32.	24.	42.	44.	34.	28.	19.	19.	8.

Jrk. nr. Tegevus Koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMI-NE	VANUS KUNI 19	19-25	26-30	31-35	36-45	46-55	56-65	ÜLEGS
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
27. JÄRJEKORD SEEMNE 41-159	vastamata	10.	9.	7.	6.	8.	8.	11.	21.	28.
	ei tegele	14.5	16.	9.	12.	12.	20.	15.	17.	21.
	kuni 0,5t.	48.	56.	50.	54.	51.	43.	48.	42.	37.
	0,5 - 1 t.	20.	17.	26.	19.	20.	21.	18.	14.	6.
	üle 1t. päevas	7.5	3.	8.	10.	8.	8.	8.	5.	8.
28. SÖÖGI VALMISTAMINE 41-160	vastamata	11.	14.	9.	7.	7.	10	10.	20.	25.
	ei tegele	32	47.	29.	30.	34.	31.	33.	29.	26.
	kuni 1t.	23.	22.	34.	27.	20.	16.	23.	17.	10.
	1 - 3t.	30.	15.	25.	33.	32.	40.	29.	30.	36.
	üle 3t. päevas	3.	2.	2.	3.	6.	3.	5.	5.	3.
29. PEREKONNA HOOLDAMINE 41-161	vastamata	19.	21,5	20.	15.	14.	18.	18.5	27.	33.
	ei tegele	31.	47.	49.	28.	18.	15.	27.5	30.	31.
	kuni 1t.	26.	21.	15.5	28.	30.	35.	32.	18.	12.
	1 - 3t.	20.	10.	12.	21.	32.	28.	17.	19.	18.
	üle 3t. päevas	4.	0.5	3.	8.	6.	5.	4.	5.	6.
30 MAJAPIDAMISTÖÖD 41-162	vastamata	10.	11.	10.	8.	7.	7.	8.	20.	17.
	ei tegele	9.	18.	9.	8.	3.	12.	9.	6.	14.
	kuni 1t.	40.	42.	44.	43.	41.	40.	37.	33.	15.
	1 - 3t.	32.	26.	31.	34.	37.	32.	37.	28.	32.
	üle 3t. päevas	9.	3.	7.	8.	11.	9.	9.	14.	22.

TABEL 8

VABA AJA VEETMINE SÕLTUVALT HARIDUSEST (PROTSENTIDES VASTAJAIST)

Jrk. nr. Tegevus Koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	KUNI 4 kl	5–8 kl	9–11 kl	LÕP.-TA KÕRGEM	KÕRGEM HARIDUS	TEAD. KAND.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. AJALEHE LUGEMINE	vastamata	5	11	9	4	3	2	0
	ei loe	1	0	1	1	1	0	0
	kuni 30min.	25	21.5	31	26	20	18	22
	30–60min.	42	43	38	44	47	42	41
38–133	üle 60min päevas	27	24.5	21	26	29	38	37
2. TELEVIISORI VAATAMINE	vastamata või ei vaata	13	13	17	12	16	9	9
	kuni 30min.	47	43	37	47	60	59	59
	30–60min.	12	13	9	13	11	14	22
	60–120min.	20	20	25	21	9	14	9
38–134	üle 120min päevas	8	10	12	8	5	3	0
3. RAADIO KUULAMINE	vastamata või ei kuula	11	11	12	10	12	10	9
	kuni 30min.	21	20	18	20	19	28	41
	30–60min.	25	27	27	22	26	26	28
	60–120min.	22	21	20	26	21	18	16
38–135	üle 120min päevas	22	20	23	28	22	18	6
4. KINO	vastamata	4	11	7	3	2	2	0
	ei käi	12	36	17	10	4	6	6
	vähem kui 1 kord kuus	2	3	2	3	2	2	9
	1–4 korda	62	39	54	64	63	77	78
38–136	üle 4 korra kuus	19	11	21	20	29	13	6

Ink. nr. tegevuse koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	KUNI 4 kl.	5-8 kl.	9-11 kl.	LÕP.-TA KÕRGEM HARIDUS	KÕRGEM TEAD. KAND.
1.	2	3	4	5	6	7	8	9
5. TEATER	vastamata	6	13	10	4.	6.	2	0
	ei käi	18	52	26	15	8	7	28
	1 kord ja rohkem aastas	13	5	10	13	12	19	9
38-137	1 kord ja rohkem kuus	63	30	54	67	73	72	62.5
6. ILUKIRJAN-DUS	vastamata	7	19	10	5	4	2	3
	ei loe	7	19	11	5	3	3	9
	kuni 2 t.	17	21,5	18	15	13	20	19
	2-8 t.	47.5	23.5	42	50	54	55	59
38-138	üle 8 t. nädalas	22	16	19	25	26	21	9.
7. TEADUSLIK KIRJANDUS	vastamata	12	22	16	9	13	6	0
	ei loe	22.5	45	32	28.	13	13	3
	kuni 2 t.	27	17	33.5	30	20	21	6
	2-8 t.	22	11	15	22	28	35	22
38-139	üle 8 t. nädalas	13	0	4	10	26	25	69
8. MUUSIKA	vastamata	15	26	19	13	18	9	3
	ei tegele	59	60	55	60	57	66	56
	kuni 2 t.	9	2	10	9	6	10	28
	2-8 t.	13	10	11	14	16.	12	3
38-140	üle 8 t. nädalas	4	2	5	5	3	2	9
9. KUJ.-KUNST, NÄITUSTE KÜLASTAMINE	vastamata	18	28	24	16	18	10	6
	ei külasta	59	64	62	60	51	57	47
	kuni 2 t.	20.	5	11.5	20	26	30.5	44
	2-8 t.	3	2	2	4	4	2	0
38-141	üle 8 t. nädalas	0.5	1.	(0.17)	1	1	0	3

Trk nr. tegevus koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	KUNI 4 kl.	5–8 kl.	9–11 kl	LÕP.-TA KÕRGEM	TEAD KÕRGEM HARIDUS	KAND.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
10.	vastamata	16	28	21	14	16	9	3
KUNSTILINE ISETEGEVUS	ei tegele	63	58	60	64	62	70	87.5
	kuni 2t.	7	4	8	7	6	7	6
	2–8 t.	12	10	10	13	16	13	3
38-142	üle 8t. nädalas	1	0	2	2	0.5	1	0
11.	vastamata	17	26	22	14	19	8	3
POLIITILINE ENESE-TÄIENDAMINE	ei tegele	37	60	45	34	23	32	25
	kuni 2t.	33	10	25	37	33	41	47
	2–8 t.	12	4	7	13	20	17	22
38-143	üle 8t. nädalas	1	0	(0.34)	1	4	2	3
12.	vastamata	12	19	16	9	11	6	0
ÜHISKOND-LIK TÖÖ	ei tee	21	48	30	19	12	10	3
	kuni 2t.	23	11	21	26	22	25	12
	2–8 t.	33	17	25	34	43	43	44
38-143	üle 8t. nädalas	11	4	7	12	13	16	41
13.	vastamata	17	24.5	21	16	16.5	11	6
MATK	ei matka	36	52	41	35	27	34	22
	kuni 10t.	25	12	19	26	27	31	47
	üle 10t.	22	11	19	23	29	24	25
38-144	kuus							
14.	vastamata	13	28	18	11	9	7	0
KEHAKULT. JA SPORT	ei tegele	39	64	41	39	28	39	28
	kuni 2t.	19.5	4	14.5	18	21	33	34
	2–8 t.	24	2	20	28	34	20	34
38-145	üle 8t. nädalas	4.5	2	6	4	7	2	3
15.	vastamata	12.5	18	18	10	13	4.5	0
RESTORAN	ei külasta	64	72	65	67	46	65.5	78
	kuni 1 kord kuus	18.5	4	13	18	33	25.5	19
	sagedamini	5	5	5	5	8	4.5	3
38-146								

Trk. nr. tegevus koodi nr.	AEG	ÜLOINE KESKMINE	KUNI 4 kl.	5-8 kl.	9-11 kl.	LÕP.-TA KÕRGEM TEAD. KÕRGEM HARIDUS KAND.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
16.	vastamata	12.	17.	18.	10.	11.	4.	0.
KOHVIK	ei külasta	62.	71.	66.	62	45.	66.	53.
	kuni 2 t.	16.	6.	10.	19.	25.	20.	25.
	2-8 t	8.	4.	5.	9.	16.	9.	22.
38-147	üle 8 t. nädalas	1.	1.	1.	1.	3.	1.	0.
17.	vastamata	12.5	21.	18.	11.	10.	4.	0.
KÜLASKÄI-GUD	ei käi	24.	27.	23.	23.	26.	26.	22.
	kuni 1,5 t.	15.5	10.	12.	14.	17.	25.	31.
	1,5-5 t.	40.	31.	37	44.	39.	41.	44.
38-148	üle 5 t. nädalas	8.	11.	9.	8.	9.	4.	3.
18.	vastamata	14.	27.	20.	11.	11.	5.	3.
KÜLALISTE VASTUVÕT-MINE	ei tegele	28.	33.	28.	29.	28.	29.	16.
	kuni 1,5 t	16.	15.	13.	15.	15.	22.	19.
	1,5-5 t.	36.	22,	32.	39.	38.	40.	56.
38-149	üle 5 t. nädalas	6.	3.	7.	6.	8.	4.	6.
19.	vastamata	12.5	26.	18.	10.	11.	5.	0.
PIDUDEL KÄIMINE	ei käi	26.	37.	24.	25.	18.	32.5	41.
	kuni 2 t.	19.	14.	17.5	20.	19.	23.5	22,
	2-5 t.	21.	9.	20.5	23.	24.	21.	18.
38-150	üle 5 t. nädalas	21.	14.	20,	22.	27.	18.	19.
20.	vastamata	16.	23.	20.	13.	18.5	10.	0.
LAUAMÄNGUD	ei mängi	58.	60.	49.	61.	56.	69.	72.
	kuni 1,5 t.	9.	4.	10.	8.	9.	9.	12.5
	1,5-5 t.	14.	10.	18.	14.	14.	10.	12.5
38-151	üle 5 t. nädalas	3.	2.	3.	3.	2.5	2.	3.

Jrk. nr. tegevus koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	KUNI 4 kl.	5—8 kl.	9–11 kl.	LÕP.-TA KÕRGEM	TEAD. KÕRGEM HARIDUS	KAND
1	2	3	4	5	6	7	8	9
21.	vastamata	16.	27.	20.	15.	17.	7.	0.
JAHT, KALAPÜÜK	ei tegele	73.	65.	65.	77.	78.	81.	91.
	kuni 1 St	1.	0.	1.	1.	0.5	1.	0.
	1,5–5 t.	2.	1.	4.	2.	1.	3.	3.
38-152	üle 5 t. KUUS	7.	7.	10.	6.	4.	8.	6.
22.	vastamata	19.	30.	25.	17.	19.	10.	6.
KOLLEKTSIOONID	ei tegele	72.	67.	66.	74.	70.	80.	84.
	kuni 3 t.	7.	2.	7.	6.5	9.	7.	9.
	üle 3 t.	3.5	1.	2.	3.	2.	3.	0.
38-153	nädalas							
23.	vastamata	16.	27.	20.	13.	19.	10.	9.
ERIALANE ENESE-TÄIENDAMINE	ei tegele	26.	56.	37.	26.	9.	10.	9.
	kuni 2 t.	22.	8.	22.	25.	16.5	25.	6.
	2-8 t.	22.	6.	13.	23.	23.	39.	28.
38-154	üle 8 t. nädalas	14.	3.	8.	13.	33.	16.	47.
24.	vastamata	13.	20.	18.	11.	12.	6.	3.
KOOSOLEKUD	aega ei kuulu	22.	42.	33.	21.5	10.	8.	3.
	kuni 2 t.	42.	27.	37.	45.5	46.	49.	28.
	2–8 t.	20.	11.	10.	20.	27.	33.	59.
38-155	üle 8 t. nädalas	2.	0.	1.	2.	5.	3.	6.
25.	vastamata	29.	35.	27.	20.	31.	18.	22.
LISATÖÖ	ei tegele	44.	49.	44.	48.	36.	39.	37.
	kuni 2 t.	8.	3.	9.	9.	7.	5.	6.
	2–8 t.	16.	9.	13.	15.	17.	24.	16.
38-156	üle 8 t. nädalas	9.	4.	7.	8.	9.	14.	19.
26.	vastamata	16.	27.	24.	12.	14.	9.	0.
	ei kasuta	41.	57.	42.	40.	28.	42.	50.
ÜHISKOND TOITLUST.	kuni 1 t.	8.	4.	8.	10.	5.	7.	25.
	1–7 t.	32.	10.	24.	34.	46.	40.	25.
38-157	üle 7 t. nädalas	3.	2.	3.	3.	8.	2.	0.

Jrk nr. Tegevuse koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	KUNI 4 kl.	5-8 kl.	9-11 kl.	LÕP.-TA KÕRGEM	KÕRGEM HARIDUS	TEAD. KAND.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
27. JÄRJEKORD SEISMINE	vastamata	10.	18.	14.	7.	9.	4.	0.
	ei tegele	14.5	16.	17.	13.	11.	15.	19.
	kuni 0,5t	48.	43.	41.	49.	52.	56.	72.
	0,5-1t.	20.	14.	18.	23.	21.	19,	9.
38-158	üle 1t. päevas	7.5	8.	9.	8-	7.	5.	0.
28. SÖÖGI VALMISTAMINE	vastamata	11.	18.	15.	7.	9.	8.	0.
	ei tegele	32.	28.	31.	32.	27.	36.	75.
	kuni 1t	23.	12.	16.	27,	34.	25.	19.
	1-3t.	30.	38.	33.	31.	25.	29.	6.
38-159	üle 3t. päevas	3.	4.	5.	3.	4.	1.	0.
29. PEREKONNA HOOLD.	vastamata	19.	23.	24.	18.	20.	11.	3.
	ei tegele	31.	29.	24.	34.	44.	27.	28.
	kuni 1t.	26.	20.	22.	25.	22,	36.	47.
	1-3t.	20.	17.	23.	20.	12.	22.	22
38-160	üle 3t. päevas	4.	10.	7.	3.	2.	3.	0.
30. MAJAPID. TÖÖD	vastamata	35.	17.	13.	8.	8.	5.	0.
	ei tegele	19.5	6.	11.	8.	7.	12.	19.
	kuni 1t	40.	20.	28.	42.	50.	53	62.
	1-3t.	32.	34.	36.	36.	29.	24.	16.
38-161	üle 3t. päevas	9.	22.	13.	6.	5.	6.	3.

TABEL 9

VABA AJA VEETMINE SÕLTUVALT SOOST, PEREKONNA-SEISUST JA ELUKOHAST (PROTSENTIDES VASTAJATEST)

Jrk. nr. Tegevus Koodinr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	SUGU		PEREKONNASEIS			ELUKOHT	
			MEES	NAIS	ABIELUS	VALLAL.	LAHUT. LESK	LINNAS	MAAL
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. AJALEHE LUGEMINE	vastamata	5	4	7	5	5	9	3	8
	ei loe	1	0.5	1	1	1	1	0	1
	kuni 30min	25	18	32	22	31	17	19	27
	30-60min.	42	42	42	41	44	43	45	42
40,39,34 — 133	ülc 60min. päevas	27	36	19	32	19	30	33	22
2. TELEVII-SORI VAATAMINE	vastamata jaei vaata	13	12	14	11	15	24	11	16
	kuni 30m.	47	48	47	44	53	48	48	43
	30-60min.	12	13	11	14	10	11	12	12
	60-120m.	20	19	20	23	16	10	23	20
— 134	ülc 120m. päevas	8	8	8	9	6	7	5	8
3. RAADIO KUULAM.	vastamata ja ei kuula	11	9	12	11	10	13	11	12
	kuni 30m.	21	24	18	26	14	13	22	24
	30-60min.	25	27	22	26	23	26	27	25
	60-120min.	22	22	22	19	26	25	20	20
— 135	ülc 120min. päevas	22	18	25	18	27	22	20	18
4. KINO	vastamata	4	4	5	5	3	9	3	8
	ei külasta	12	13	12	17	4	18	11	24
	vähem kui 1 kord kuus	2	3	2	3	1	2	3	1
	1-4 korda	62	61	63	66	56	54	64	49
— 136	ülc 4 korra kuus	19	19	19	9	36	16	19	18

Jrk.-nr. Tegevus Koodinr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	SUGU		PEREKONNASEIS			ELUKOHT	
			MEES	NAINE	ABIELUS	VALLAL.	LAHUT. LESK	LINN	MAA
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. TEATER	vastamata	6	7	6	6	6	12	4	10
	ei külasta	18	21	16	22	11	22	15	29
	üle 1 korra aastas	13	15	10	14	11	9	12	11
40, 39, 34 – 137	1 kord ja rohkem kuus	63	57	69	58	73	57	68	50
6. ILUKIRJANDUS	vastamata	7	6	7	6	6	14	4	10
	ei loe	7	7	6	9	3	5	4	10
	kuni 2 t.	17	20	15	21	12	13	16	20
	2–8 t.	47	47	48	46	50	47	47	40
– 138	üle 8 t. nädalas	22	21	23	18	28	23	29	20
7. TEADUSLIK KIRJANDUS	vastamata	12	9	14	10	13	23	9	15
	ei loe	25.5	16	35	25	24	32	25	27
	kuni 2 t.	27	29	25	29	26	21	28	31
	2–8 t.	22	28	16	23	22	18	23	20
– 139	üle 8 t. nädalas	13	17	9	13	15	6	15	7
8. MUUSIKA	vastamata	15	14	16	13	16	27	14	17
	ei tegele	59	60	58	66	50	52	58	60
	kuni 2 t.	9	8	10	8	11	3	9	10
	2–8 t.	13	12	13	10	18	13	15	9
– 140	üle 8 t. nädalas	4	4	4	3	5	5	3	4
9. KUJUTAV KUNST, NÄITUSED	vastamata	18	18	18	16	19	28	14	22
	ei tegele	59	61	57	66	49	49	59	65
	kuni 2 t	20	18	22	15	27	20	24	11
	2–8 t.	3	2	4	2	5	3	3	2
– 141	üle 8 t. nädalas	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0	0.2	0.3

Ork nr. Tegevus Koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESK-MINE	SUGU		PEREKONNASEIS			ELUKOHT	
			MEES	NAINE	ABIELUS	VALLAL.	LAHUT. LESK	LINN	MAA
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10. KUNSTIL. ISETEGE-VUS 40,39,34 -K2	vastamata	16.	17.	15.	15.	15.	27.	13.	18.
	ei tegele	63.	67.	60.	69.	57.	53.	65.	59.
	kuni 2t.	7.	6.	9.	6.	9.	3.	8.	11.
	2-8t.	12.	9.	15.	9.	17.	34.	13.	11.
	üle 8t nädalas	1.	1.	1.	1	2.	0	1.	1.
11. POLIITILINE ENESETÄIEND. -143	vastamata	17.	18.	18.	14.	18.	30.	14.	20.
	ei tegele	37.	37.	37.	38.	36.	34.	34.	38.
	kuni 2t	33.	29.	34.	34.	33.	24.	38.	29.
	2-8t.	12.	16.	9.	13.	11.	11.	12.	12.
	üle 8t nädalas	1.	2	1.	1.	1.	1.	2.	1.
12. ÜHISKOND-LIK TÖÖ -144	vastamata	12.	11.	12.	10.	12.	14.	9.	14.
	ei tegele	21.	21.	21.	22.	19.	24.	20.	27.
	kuni 2t	23.	21.	25.	24.	23.	17.	24.	18.
	2-8t.	33.	32.	34.	33.	35.	27.	36.	32.
	üle 8t. nädalas	11.	14.	8.	11.	11.	14.	11.	9.
13. MATK -145	vastamata	17.	16.	18.	15.	18.	30.	15.	20
	ei tegele	36.	35.	37.	40.	31.	36.	33.	46.
	kuni 10t	25.	25.	24.	25.	25.	18	28.	22.
	üle 10t KUUS	22.	24.	20.	20.	27.	16.	24.	12.
14. KEHAKULTUUR JA SPORT -146	vastamata	13.	12.	13.	12	11.	27.	11.	16.
	ei tegele	39.	36.	43.	49.	21.	46.	41.	48
	kuni 2t	19.	20.	19.	20.	20.	19.	22.	15.
	2-8t	24.	26.	22.	17.	39.	6.	22.	17.
	ük 8t nädalas	4.	6.	3.	2.	9.	2.	4.	4
15. RESTORAN -147.	vastamata	12.	10.	14.	11.	13.	21.	9.	16.
	ei külasta	64.	58.	71.	71.	53.	68.	61.	69.
	kuni 1kord kuus (kokku arvatud)	18.	24.	13.	15.	27.	8.	22.	11.
	sagedamini	5.	8.	2.	4.	7.	2.	8.	4

Jrk. nr. Tegevus Koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	SUGU		PEREKONNASEIS			ELUKOHT	
			MEES	NAIS	ABIELUS	VALLAL	LAHIUT. LESK.	LINNASMAAL	
1.	2	3	4	5	6	7	8	9	10
16. KOHVIK 40,39,34 – 148	vastamata	12.	12.	12.	10.	13.	20.	8.	18.
	ei külasta	62.	68.	58.	71.	50.	51.	66.	71.
	kuni 2 t.	16.	14.	19.	12.	23.	15.	16.	8.
	2 - 8 t.	8.	6.	11.	6.	13.	9.	9.5	2.
	üle 8 t. nädalas	1.	1.	1.	1.	1.	1.	0.5	1.
17. KÜLASKÄIGUD – 149	vastamata	12.5	12.	13.	11	12.	21.	8.	18.
	ei külasta	24.	24.	25.	28.	19.	21.	25.	31.
	kuni 1,5 t.	15.5	16.	15.	17.	13.	15.	17.	14.
	1,5 - 5 t.	40.	39.	41.	38.	45.	37.	43.	31.
	üle 5 t. nädalas	8.	8.	7.	6.	11.	7.	7.	6.
18. KÜLALISTE VASTUVÕTMINE – 150	vastamata	14.	13.	14.	12.	14.	20.	9.	19.
	ei tegele	28.	19.	25.	27.	30.	29.	28.	34.
	kuni 1,5 t	16.	18.	14.	18.	13.	14.	19.	13.
	1,5 - 5 t.	36.	35.	37.	39.	34.	30.	37.	28.
	üle 5 t. nädalas	6.	5.	7.	4.	8.5	6.	7.	6.
19. PIDUDEL KÄIMINE – 151	vastamata	12.	11.	13.	12.	11.	22.	10.	18.
	ei käi	26.	25.	28.	32.	16.	27.	25.	30.
	kuni 2 t	19.	21.	18.	21.	18.	19.	18.	21.
	2 - 5 t.	21.	22.	20.	20.	25.	14.	23.	17.
	üle 5 t. nädalas	21.	21.	21.	16.	30	18.	23.	14.
20. LAUAMÄNGUD – 152	vastamata	16.	14.	17.	13.	17.	28.	13.	19.
	ei tegele	58.	50.	68.	61.	55.	61.	58.	56.
	kuni 1,5 t	9.	10.	8.	8.	11.	6.	11.	7.
	1,5 - 5 t.	14.	22.	6.	15.	15.	6.	15.	15.
	üle 5 t. nädalas	3.	4.	1.	3.	2.	0.	3.	3.

Jrk. nr. Tegevus Koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESK-MINE	SUGU		PEREKONNASEIS			ELUKOHT	
			MEES	NAINE	ABIELUS	VALLA-LAHUT. LESK.		LINN	MAA
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
21. KALAPÜÜK JAHT	vastamata	16.	14.	17.	14.	17.	26.	14.	19.
	ei tegele	73.	66.	81.	75.	74.	66.	76.	68.
	kuni 5t.	3.	5.	1.	3.	3.	5.	3.	5.
40,39,39 –153	üle 5t. kuus	7.	14.	1.	9.	6.	2.	7.	8.
22. KOLLEKT-SIOONID	vastamata	19.	19.	18.	18.	19.	28.	18.	22.
	ei tegele	72.	69.	74.	75.	69.	65.	71.	70.
	kuni 3t	7.	8.	5.	6.	9.	3.	8.	7.
– 154	üle 3t. nädalas	2.	3.	2.	2.	3.	4.	3.	1.
23. ERIALA-NE ENESE-TÄIENDA-MINE	vastamata	16.	14.	17.	13.	18.	27.	13.	18.
	ei tegele	26.	20.	31.	26.	23.	34.	24.	29.
	kuni 2t	22.	22.	22.	25.	18.	16.	25.	19.
	2-8t	22.	26.	19.	24.	20.	18.	23.	24.
–155	üle 8t nädalas	14.	17.	11.	12.	21.	6.	15.	10.
24. KOOSOLE-KUD	vastamata	13.	12.	14.	10.	16.	24.	9.	15.
	ei tegele	22.	21.	23.	20.	24.	28.	18.	30.
	kuni 2t	42.	39.	46.	44.	43.	30.	48.	33.
	2-8t.	20.	25.	16.	24.	16.	18.	22.	20.
–156	üle 8t. nädalas	2.	3.	1.	3.	2.	0.	2.	2.
25. LISATÖÖ	vastamata	24.	23.	24.	21.	26.	33.	23.	22.
	ei tee	44.	41.	47.	43.	45.	39.	43.	38.
	kuni 2t	8.	8.	7.	8.	8.	5.	7.	9.
	2-8t.	16.	18.	15.	18.	16.	11.	20.	17.
– 157	üle 8t. nädalas	9.	11.	7.	10.	5.	11.	5.	13.
26. ÜHISKOND-LIK TOITL.	vastamata	16.	15.	16.	15.	15.	22.	14.	20.
	ei kasuta	41.	38.	44.	47.	30.	42.	39.	47.
	kuni 1t.	8.	8.	8.	8.	8.	8.	8.	9.
	1-7t.	32.	35.	29.	27.	31.	35.	35.	22.
– 158	üle 7t. nädalas	3.	4.	3.	2.	6.	3.	4.	1.

Jrk. nr. Tegevus Koodi nr.	AEG	ÜLDINE KESKMINE	SUGU		PEREKONNASEIS			ELUKOHT	
			MEES	NAINE	ABIELUS	VALLALINE	LAHUTATUD LESK	LINN	MAA
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
27. JÄRJEKORD, SEISMINE	vastamata	10.	10.	8.	10.	8.	10.	7.	15.
	ei seisa	14.5	18.	11.	16.	R.	15.	11.	26.
	kuni 0,5t	48.	52.	46.	46.	55.	42.	56.	47.
40,39,34	0,5-1t.	20.	15.	25.	20	20.	18.	19.	9.
-159	üle 1t. päevas	7.5	5.	10.	8.	5.	9.	6.	3.
28. SÖÖGI VALMISTAMINE	vastamata	11.	13.	7.	10.	11.	15.	8.	15.
	ei tegele	32.	49.	16.	33.	34.	17.	35.	34.
	kuni 1t.	23.	24.	21.	18.	32.	22.	27.	15.
	1-3t.	30.	13.	48.	35.	21.	39.	28.	31.
-160	üle 3t. päevas	3.	1.	6.	4.	2.	8.	2.	5.
29. PEREKONNA HOOLTAMINE	vastamata	19.	21.	17.	16.5	21.	28.	16.	18.
	ei tegele	31.	31.	30.	15.5	56.	30.	33.	26.
	kuni 1t.	26.	28.	24.	53.	14.	20.	24.	25.
	1-3t.	20.	17.	23.	28.	7.	19.	20.	26.
-161	üle 3t päevas	4.	2.	6.	5.	2.	3.	6.	5.
30. MAJAPIDAMISTÖÖD	vastamata	9.5	9.	9.	8.	10.	13.	8.	13.
	ei tegele	9.5	12.	7.	8.	11.	8.	11.	8.
	kuni 1t	40.	48.	33.	38.	45.	35.	47.	29.
	1-3t.	32.	25.	40.	35.	29.	32.	15.	32.
-162.	3t. päevas	9	6.	12.	11.	5.	13.	18.	18.

Ankeedi "Teie arvamus?"

küsimus vaba aja veetmise kohta.

21. "Kuidas kaob Teie tööst ülejääv aeg?"

1. Ajalehtede-ajakirjade lugemiseks läheb keskmiselt ..... minutit päevas.
2. Televiisorit vaatan keskmiselt ..... minutit.
3. Raadiot kuulan päevas ..... minuti ringis.
4. Ühiskondlik töö vôtab ..... tundi nädalas.
5. Kinos käin umbes ..... korda kuus.
6. Teatris ..... korda kuus.
7. Ilukirjanduse lugemiseks kulub mul keskmiselt ..... tundi nädalas.
8. Teadusliku kirjanduse uurimiseks läheb ..... tundi nädalas.
9. Muusikaga tegelen umbes ..... tundi nädalas.
10. Kujutavale kunstile jm. loomingule kulub ..... tundi nädalas, a) külastan näitusi, b) katsetan ise (kriipsutage alla).
11. Kunstiline isetegevus vôtab umbes ..... tundi nädalas.
12. Poliitiline enesetäiendamine nôuab nädalas ..... tundi.
13. Erialane enesetäiendamine vôtab ..... tundi nädalas.
14. Koosolekutest tuleb osa vôtta umbes ..... tundi nädalas.
15. Töö, mida ei jôudnud töö ajal ära teha, vôtab vabast ajast ..... tundi nädalas juurde.
16. Matkadeks ja väljasôitudeks kulub ..... tundi kuus.

17. Kehakultuuri ja spordiga saan tegelda umbes ..... tundi nädalas.
18. Kohvikus olen umbes ..... tundi nädalas.
19. Restoranis olen iga kuu ..... korda.
20. Mitmesugustes teistes ühiskondliku toitlustamise ettevôtetes olen umbes ..... tundi nädalas (toidu ootamiseks .....)
21. Külaskäikudeks kulub ligi ..... tundi nädalas.
22. Külaliste vastuvôtmiseks ligi ..... tundi nädalas.
23. Kaarte lööme nädalas keskmiselt ..... tundi.
24. Muid lauamänge (male, kabe .....) mängin iga nädal umbes ..... tundi.
25. Pidudel käimisele ja jalutamisele läheb umbes ..... tundi nädalas vôi kuus (kriipsutage alla).
26. Unistamiseks (millest eriti .....) läheb mul päevas ligi ..... tundi.
27. Igasugustes järjekordades tuleb seista iga päev umbes ..... minutit.
28. Söögi valmistamiseks kulutan mina iga päev umbes ..... tundi.
29. Teiste perekonnaliikmete eest saan hoolitseda keskmiselt ..... tundi päevas.
30. Igasugused majapidamistööd vôtavad ..... tundi päevas.
31. Jaht ja kalapüük röövivad kuus keskmiselt ..... tundi.
32. Käsitööks ja muidu nokitsemiseks kulub nädalas umbes ..... tundi.
33. Fotograafia nôuab nädalas umbes ..... tundi.

34. Lisateenistuse hankimiseks kulub umbes ..... tundi nädalas.
35. Kollektsioonide täiendamine ja korrastamine (millise nimelt) võtab umbes ..... tundi nädalas.
36. Juuksuri, kingsepa, rätsepa juures läheb ..... tundi kuus.